

Riksrevisionsverket

Revisorerna erinrar om att fiskerättskommittén vid tillkomsten av lagarna om rätt till fiske och ersättning för mistad fiskerätt uttalat, att det ej torde vara att vänta, att ersättningarna för mistad fiskerätt skulle överstiga ett belopp av 2 miljoner kronor. Enligt revisorerna kan kostnaderna numera beräknas uppgå till 45 miljoner kronor eller däröver. Även om viss del av kostnadsökningen belöper på den penningvärdesförändring som inträtt sedan kalkylen uppgjordes, måste den angivna differensen enligt revisorerna betecknas som anmärkningsvärd.

Riksrevisionsverket vill i anledning härav fästa uppmärksamheten på att tredje lagutskottet år 1960 vid prövningen av vissa motioner, avseende 1950 års fiskerättsreform, påpekat, att — med hänsyn till att såväl departementschefens förslag som riksdagens beslut innebar en icke obetydlig utökning av rätten till frifiske i förhållande till vad fiskerättskommittén föreslagit — den av kommittén gjorda uppskattningen, enligt vilken ersättningsbeloppen ej kunde förväntas överskrida 2 miljoner kronor, icke kunde ställas i relation till de belopp som för det dåvarande yrkats (utl. nr 15).

I likhet med revisorerna anser riksrevisionsverket det angeläget, att utredningarna i ersättningsmålen påskyndas. Riksrevisionsverket delar även revisorernas mening, att det är ändamålsenligt om resultaten av gjorda utredningar successivt kunde åskådliggöras på kartor och sjökort, vilka gjordes tillgängliga för fiskerierorganisationer, kommuner och enskilda.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Löfqvist, Cardelius, Lundgren och Pettersson, varjämte byråcheferna Ehnbohm och Lundh närvarit och byrådirektören Ringström varit föredragande. Stockholm den 14 januari 1964.

GÖSTA RENLUND

Björn Ringström

Lantmäteristyrelsen

Till åttlydnad får styrelsen, som inhämtat bifogade yttrande (bilaga A), av överlantmätaren i Västernorrlands län, anföra följande.

I den mån de vid 1950 års riksdag antagna lagarna om rätt till fiske och om gräns mot allmänt vattenområde, vilka båda trädde i kraft den 1 januari 1951, medförde intrång i enskild rätt till fiske skulle ersättning därför utgå av statsmedel. Revisorerna ha framhållit att denna ersättningsreglering fått en ur statsverkets synpunkt otillfredsställande utveckling. Sålunda torde ännu endast drygt hälften av antalet ersättningsmål ha avgjorts medan de redan nu utbetalade ersättningarna i anledning av meddelade domar och utredningar i målen uppgått till belopp som högst avsevärt överstiger de vid reformens genomförande beräknade kostnaderna. Revisorerna ha konstaterat att det icke torde vara möjligt att nu avbryta den pågående ersättningsregleringen. Däremot ha möjligheter ansetts finnas att åstadkomma förbättring av det rådande läget.

Enligt lantmäteristyrelsens mening utgör härvidlag frågan om principerna för beräkning i olika fall av värdet av förlorad ensamrätt till fiske en

fråga av betydelse. För styrelsen ter det sig naturligt att de diskussioner, som under de senaste åren förts rörande fastighetsvärdering, särskilt såvitt angår värdering av del av fastighet, kunna vara av värde i förevarande sammanhang. Sålunda ha en rad principfrågor behandlats av såväl båtnadskommittén som 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Vid beräkning av värdet för fastighet av förlorad ensamrätt till fiske uppkomma uppenbarligen åtskilliga spörsmål av samma art som de, vilka behandlats i ovanstående sammanhang och för vilka principiella och praktiska utredningar skett inom fastighetsekonomin.

Vid de resonemang som därvid förts för liknande värderingssituationer har t. ex. ersättning för fastighetsintrånget — därutöver kan ju förekomma kortsiktiga anpassningssvårigheter och personligt intrång — i allmänhet ansetts böra härledas ur den förändring i fastighetens totala värde som intrånget medfört och sålunda grundas på en beräkning av gränsvärdet (marginalvärdet). Då emellertid en sådan värdeberäkning ofta leder till väsentligt olika resultat beroende på om fastighetens marknads- eller avkastningsvärde betraktas, har man haft anledning att ingående diskutera de olika principer som kunna ifrågasättas.

Styrelsen vill tillstyrka att den av revisorerna berörda undersökningen beträffande de i ersättningsmålen tillämpade principerna för beräkning i olika fall av värdet av förlorad fiskerätt m. m. kommer till stånd varvid enligt styrelsens mening de tankegångar och slutsatser rörande värdebegrepp och värderingssituationer inom fastighetsekonomin som under senare år vunnit ett mera allmänt accepterande synas vara av värde.

Med hänsyn till de ur statsverkets synpunkt icke obetydliga ekonomiska konsekvenserna av ifrågavarande mål synes det jämväl befogat att ytterligare värderingsexpertis ställes till förfogande i samband med utförande av kronans talan i målen.

Den tidsutdräkt som redan nu föreligger beträffande ersättningsmålen behandling gör det givetvis angeläget att desamma handläggas med skyndsamt. De utredningar som läggas till grund för domstolsavgörandena böra dock vara objektiva. I likhet med överlantmätaren i Västernorrlands län anser styrelsen det sålunda kunna ifrågasättas huruvida en anmodan till sökandeparten att förebringa utredning är ägnad att vara tidsbesparande.

Revisorerna ha slutligen berört möjligheterna att för allmänt bruk redovisa gränserna mellan allmänna och enskilda vattenområden. Denna fråga kompliceras i någon mån av att ifrågavarande gränser icke äro fixerade utan endast kunna bestämmas vid varje särskild tidpunkt med utgångspunkt från bl. a. rådande medelvattendjup och avstånd till strand. Genom främst den sekulära landhöjningen sker därför mångenstädes en ständig förskjutning av dessa gränser, vilken kan bli avsevärd i vissa fall på grund av vissa särbestämmelser, främst beträffande vattenområden kring öar samt den s. k. enklavregeln. Enligt gällande rätt saknas därför möjlighet att genom förrättning med laga verkan fastställa dessa gränser för framtiden. Enligt 7 kap. jorddelningslagen kan sålunda i princip endast fastställas läget av sådan gräns vid viss tidpunkt. Dessutom bör framhållas att värderingsnämndernas och överdomstolarnas beslut i mål angående ersättning för mistad fiskerätt icke innebär ett rättskraftigt avgörande beträffande gränserna mellan allmänt och enskilt vatten. Tidigare förekommande mål av samma art kan vidare ge anledning förmoda att i vissa fall på grund av en erforderlig begränsning i utredningarnas omfattning ytterligare material sedermera kan framkomma för bedömning av fiskeförhållandena. Härtill

kommer att i många fall svårigheter av naturliga skäl föreligga att göra en entydig bedömning av gränsernas exakta läge.

För en ökad kännedom hos allmänheten om gränserna mellan skilda slag av fisken främst såvitt angår de särskilda reglernas innehåll beträffande olika vattenområden, synes det inom vissa delar av landet kunna vara motiverat med en mera översiktlig kartredovisning i relativt liten kartskala. Därvid torde de i ersättningsmålen förebragta utredningarna kunna tjäna till ledning. Detta spørsmål synes nära sammanhånga med pågående utredning angående fritidsfisket.

Det utredningsmaterial som finnes tillgängligt i akterna till ersättningsmålen kan emellertid utan tvivel vara av stort värde i skilda sammanhang. Det synes därför vara lämpligt att åtgärder vidtagas för att underlätta ett utnyttande av detsamma främst vid utredningar i länslantmäterikontorens arkiv.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit generaldirektören Öjborn och överingenjörerna Magnusson, Corlin och Wallner, föredragande, samt tf. överingenjören Linder-Aronson. Stockholm den 30 januari 1964.

LARS ÖJBORN

Helmer Wallner

Bilaga A

Yttrande från överlantmätaren i Västernorrlands län

Vid övergång till 1950 års vattengräs- och fiskelagstiftning har uppstått ersättningsfrågor som ännu inte är helt reglerade. Riksdagens revisorer har bl. a. haft anledning att anmärka på att en så stor del av ersättningsmålen (ca 50 %) ännu 13 år efter reformens genomförande inte hunnit slutbehandlas. Förklaringen till denna eftersläpning är måhända att söka däri att värderingsnämnderna i stor utsträckning uppskjutit målens slutliga avgörande till dess prejudicerande domar föreligger. Fördenskull torde farhågorna för ytterligare lång tidsutdräkt i värderingsmålen vara något överdrivna.

Revisorerna anser det angeläget att på allt sätt påskynda utredningen i målen och deras slutliga avgörande. Om sökandeparten anmodas att snarast förebringa den utredning i ärendet som står till hans förfogande anser man att åtskillig tid skulle sparas och att även bevismaterialet skulle vinna i tillförlitlighet. Bevismaterialet skulle möjligen bli mer omfattande men att någon tidsbesparing skulle ernås kan ifrågasättas. Rutinen vid införskaffandet av erforderlig utredning till värderingsnämnderna har i de flesta fall hittills varit den att nämnderna själva genom kontakter med överlantmätaren, hushållningssällskapets fiskerikonstulent, statens fiskerikonstulent och eventuellt fiskeristyrelsen erhållit nödiga sakuppgifter för målens avgörande. Den sökande har härefter beretts tillfälle att närmare precisera sina yrkanden. Om sökandeparten istället skulle svara för införskaffandet av erforderliga upplysningar måste dessas objektivitet bedömas av ovan nämnda tjänstemän och ämbetsverk. Eventuell komplettering av ansökningshandlingarna kan bli erforderlig innan dessa kan ligga till grund för handlägg-

ningen av målet. Risk torde fördenskill föreligga för ytterligare tidsuldräkt av utredning i målen genom det av revisorerna föreslagna förfarings sättet. Desutom måste befaras att kostnaderna för statsverket, som har att svara för alla utgifter i ersättningsmålen, skulle öka genom det merarbete som kan bli en följd av förslaget.

Revisorerna föreslår vidare att resultatet av utredningarna i ersättningsmålen skulle successivt åskådliggöras på kartor eller sjökort. Dessa skulle sedan utgöra goda hjälpmedel då osäkerhet råder vid allmänhetens utnyttjande av den fria fiskerätten. Fiskerätsfrågorna inom Västernorrlands län är inte så komplicerade att de kan motivera ett dylikt kartarbete som måste bli både omfattande och kostsamt. Förmodligen är förhållandet detsamma inom större delen av landet. Såvitt bekant har värderingsmålen inom länet kunnat avgöras utan att något kartmaterial förelegat annat än i ett ytterst ringa antal fall vilket torde tyda på att behovet av föreslaget kartmaterial inte kan vara stort.

Det förefaller angeläget att kammarkollegiet erhåller nödig tillgång på expertis med tanke dels på de stora värden som står på spel och dels den skyndsamhet i ärendenas handläggning som är önskvärd med hänsyn till det stora antal mål som ännu inte avgjorts. Härnösand den 13 januari 1964.

Fiskeristyrelsen

Med anledning härav och under erinran om att det icke ankommer på fiskeristyrelsen att beräkna eller äska det i ärendet avsedda, under nionde huvudtiteln uppförda anslaget »Ersättning till strandägare för mistad fiskerätt m. m.» får styrelsen anföra följande.

Det är icke realistiskt att som skett i statsrevisorernas historiska redogörelse endast taga hänsyn till fiskerättskommitténs beräkningar av ersättningsgarnas storlek utifrån de för kommittén gällande premisserna, vilka beräkningar slutar på en summa av omkring 2 milj. kr. Man måste hålla i minnet att under riksdagsbehandlingen år 1950 av kommitténs förslag två mycket ersättningskrävande utvidgningar av frifisket på enskilt vatten tillkom. På initiativ av Kungl. Maj:t tillkom sålunda genom 18 § fiskerättslagen ett stort frifiskeområde i Mälarens centrala del, och med stöd av sin grundlagsenliga initiativrätt föreslog tredje lagutskottet vid 1950 års riksdag (höstsessionen) frigivande av allt fiske med rörligt redskap utom efter lax vid hela norrlandskusten, på sätt framgår av 6 § fiskerättslagen. Det torde vara dessa två utvidgningar av frifisket i förhållande till fiskerättskommitténs förslag i förening med penningvärdeförändringen sedan lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1951, som utgjort en mycket väsentlig anledning till den betydande differensen mellan kommitténs beräkningar och det faktiska utfallet hittills av ersättningsgivningen. Under det att tredje lagutskottet på grundvalen av vissa underhandsuppgifter kalkylerat med ett totalt ersättningsbelopp till följd av den föreslagna och sedermera beslutade lydelsen av 6 § fiskerättslagen av omkring 50 000 kr., uppgår enligt sammanställningen å s. 278 i revisionsberättelsen det hittills utbetalade beloppet på grund av denna paragraf till (C: 3 050 106 + X: 1 095 920 + Y: 495 497 + AC: 3 103 583 + BD: 2 534 045 =) 10 279 151 kr.

Av andra anledningar till skiljaktigheten mellan beräknade och faktiska utgifter för ersättningar för mistad fiskerätt m. m. än de nyss behandlade torde styrelsen få peka på följande.

Fisket efter lax och ål med fasta fiskeredskap (fiskebyggnader, botten-

garn, m. m.) har utvecklats så kraftigt, att även en måttlig inskränkning av ett enskilt fiskevattnens areal kunnat medföra betydande ersättningskrav.

Vidare har ganska stora svårigheter förelegat att beräkna det verkliga värdet å eller nettoinkomsten av ett fiske. På senare tid har dock genom undersökningar av kammarkollegiet och genom prejudicerande Kungl. Maj:ts domar bättre hållpunkter vunnits för dessa bedömningar och värderingar.

En ytterligare, kostnadsuppdrivande faktor ligger i nödvändigheten för de ersättningsökande att anlita högt kvalificerade och därför kostsamma biträden för ersättningstalans utförande inför fiskevärderingsnämnd. Advokatarvodena torde inte sällan ingå som betydande delposter i de belopp statsverket ålägges utgiva i mål om ersättning för mistad fiskerätt, m. m.

Slutligen bör — jämte den redan tidigare omnämnda penningvärdeförändringen — framhållas de successivt stigande räntekostnaderna från dagen för ersättningsanspråkens uppkomst den 1 januari 1951 tills betalning sker, vilket i sin mån understryker önskvärdheten ur statsverkets synpunkt att ersättningsanspråken blir rättskraftigt fixerade utan alltför långa dröjsmål.

Med det nyss anförda kommer man in på frågan om orsakerna till den långsamma takten i ersättningsmålen avgörande, i vilken fråga styrelsen vill framhålla följande synpunkter.

Nedannämnda problem föreligger i flertalet ersättningsmål, nämligen äganderättsförhållanden (t. ex. oskiftade dödsbon med delägare å okänd utrikes ort), fiskevattnens omfattning och begränsning enligt såväl 1896 års fiskerättslag som 1950 års vattengränslag, omfattningen av olika fisken samt slutligen frågan i vilken omfattning fiskena bedrivits med fasta eller rörliga fiskeredskap. Samtliga dessa problem måste sägas vara mycket svårösta, vilka för sin lösning kräver ingående utredningar. Då de sakkunniga utredningsinstanserna — domhavande, lantmäteriet och fiskeriväsendet — är överlupna av arbetsuppgifter för andra ändamål, är det naturligt att problemutredningarna kan draga avsevärt ut på tiden.

Vidare bör framhållas, att ansökningar om ersättning för mistad fiskerätt mycket ofta ingivits till fiskevärderingsnämnderna i helt ourett eller bristfälligt utrett skick, ett förhållande som rentav förutskickades då den ursprungligen fastställda preklusionsfristen på sin tid förlängdes. Därefter har det ofta visat sig svårt att få in kompletterande uppgifter inom rimlig tid, och även i de fall dylika uppgifter inkommit har desamma måst noggrant kontrolleras. I avsaknad av tillräckligt antal experter för dessa bedömningar har kammarkollegiet ofta nödgats uppskjuta sitt ställningstagande till dess fiskevärderingsnämnden genomfört utredningsarbetet.

Ytterligare må understrykas det förhållandet att fiskevärderingsnämndernas ordförande samtliga innehar ordinarie häradshövdingeämbeten, och att således ordförandeskapet har karaktär av bisyssla, som måste skötas på tid som icke åtgår för de egentliga domarvärven.

Slutligen kan styrelsen i detta sammanhang påpeka att sedan fiskevärderingsnämnderna för sex år sedan omvandlades till domstolar av liknande typ som ägodelningsrätt och kronan erhöll samma möjlighet som de ersättningsökande att föra talan mot ersättningsbeslut har ett rätt stort antal sådana beslut förts vidare till hovrätt och Kungl. Maj:t. Då det här som regel gäller frågor av stor principiell och praktisk räckvidd, har liknande mål hos nämnderna vilandeförklarats i avvaktan på överrätternas och Kungl. Maj:ts prejudicerande ställningstaganden. Det ligger i sakens natur att det nu påpekade förhållandet medfört en betydande tidsutdräkt.

Vad härefter beträffar riksdagens revisorers konkreta reformförslag, som innefattas å s. 280—281 fr. o. m. det stycke, som börjar med orden »Det torde däremot», t. o. m. det stycke, som slutar med orden »hushållningssällskapens fiskerikonsulenter» vill styrelsen framhålla följande synpunkter.

Förslaget att »sökandeparten snarast förebringa all den utredning som står till hans förfogande, exempelvis angivande av gränser och djup i fiskevatten, fastighets- och delägarförhållanden, beskrivning av fångstmetoder och fångstmängder, avsättningsförhållanden och priser m. m.» förefaller i och för sig behjärtansvärt. Men styrelsen ställer sig frågande inför de reella möjligheterna att på denna väg uppnå någon mera påtaglig acceleration av avverkningstakten hos fiskevärderingsnämnderna. Det av revisorerna påyrkade förfarandet tillämpas nämligen redan vid ett flertal nämnder, men dess snabbhetsfrämjande effekt hämmas i stor utsträckning av rådande brist på kvalificerad utredningspersonal — domare, lantmätare m. fl. — och av nämndordförandeskapets karaktär av bisyssla till häradshövdingeämbete, allt på sätt närmare klarlagts i det föregående.

Vidare anser revisorerna att »kraftigare ansträngningar är påkallade för att erhålla en tillfredsställande lösning» av *dels* »en närmare överarbetning av ett större antal ersättningsmål, vilka skulle kunna tjäna som ledning för det fortsatta arbetet», *dels* att »kammarkollegiet, som hade att utföra kronans talan i ersättningsmålen, var otillräckligt utrustat med erforderlig expertis för vissa uppgifter, främst för fiskeribiologiska och statistiska utredningar». En sådan överarbetning som nyss sagts har, som framgår av det förut anförda, redan fått den erforderliga grundvalen genom att numera prejudikat erhållits för bedömningen av vissa principproblem. Kammarkollegiet har även haft tillgång till viss statistisk expertis över sina egna löneanslag, varjämte efter initiativ av fiskeristyrelsen på hösten 1955 vissa pensionerade fiskeritjänstemän förordnats att biträda vid utförandet av framförallt fiskeritekniska utredningar i ersättningsmålen.

Slutligen vore det enligt revisorernas mening lämpligt om de resultat som vinnes genom fiskevärderingsnämndernas arbete och domstolarnas prejudicerande avgöranden för vinnande av klarhet om det gällande läget inom vattenområdena »kunde successivt åskådliggöras på kartor eller sjökort, vilka gjordes tillgängliga för fiskerierorganisationer, kommuner och enskilda». Det erforderliga grundläggande arbetet därmed »torde böra ankomma på fiskevärderingsnämnderna och hushållningssällskapens fiskerikonsulenter».

Härtill får fiskeristyrelsen framhålla, å ena sidan, att revisorernas initiativ i nyssnämnda hänseende i och för sig förefaller lyckat, men, å andra sidan, att det berörda grundläggande arbetet såsom väsentligen varande av rent lantmäteriteknisk natur bör anförtrös överlantmäterna i berörda län.

Avslutningsvis får fiskeristyrelsen erinra om, att det riksstatsanslag, som finansierar ersättningarna för mistad fiskerätt m. m., för närvarande är upptaget under nionde huvudtitelns rubrik K. Fiskeriväsendet. På yrkande av fiskeristyrelsen var anslaget under en följd av år uppfört under samma huvudtitels rubrik M. Diverse, men erhöll nuvarande placering i samband med en för några år sedan ändrad uppställning av huvudtiteln. Det måste dock anses både praktiskt och principiellt oriktigt att ett anslag för bestridande av expropriationsliknande ersättningar är upptaget under avdelningen för olika fiskefrämjande ändamål, varigenom en fullständigt skev bild erhålles av den statliga medelstilldelningen för egentliga fiskeriändamål. En

återgång till anslagets uppförande under diverse-rubriken bör fördensskull allvarligt övervägas eller eventuellt anslagets överförande till annan lämplig huvudtitel, förslagsvis andra huvudtiteln.

Detta ärende har avgjorts av överdirektören Hult, byråchefen Wikland, föredragande, samt byråcheferna Sahlin och Sörensen. Göteborg den 3 januari 1964.

JÖRAN HULT

Lars Wikland

Fiskevärderingsnämnden för saltsjökusterna av Stockholms och Gotlands län

Revisorerna har uttalat, att fiskerättskommittén under förarbetena till 1950 års lagar om gräns mot allmänt vattenområde och om rätt till fiske i sitt år 1947 avgivna betänkande uppskattade det sammanlagda beloppet av de ersättningar, som kunde beräknas komma att utgå till tidigare fiskerättsägare för det intrång som förorsakats dem genom nämnda lagar, till 2 miljoner kronor samt att denna värdering godtogs vid 1950 års beslut, ehuru samtidigt underströks att bedömningen av kostnaderna var vanskelig och att beloppet måste betraktas som approximativt. Till vad revisorerna sålunda uttalat må anmärkas, att på förslag av tredje lagutskottet rätten till fritt fiske kom att sträckas ej obetydligt längre än enligt Kungl. Maj:ts förslag samt att utskottet i sitt utlåtande över förslaget (nr 23/1950) framhöll, att ersättningarnas sammanlagda belopp i viss mån höjdes av de jämkningar utskottet föreslagit men att ersättningsbeloppen — vilka komme att fördelas på åtskilliga år — icke kunde väntas bli av sådan storleksordning att statsfinansiella betänkligheter kunde anföras mot den nya lagstiftningen. Vad nu anförts och vad i övrigt förekommit angående storleken av beräknade ersättningar framgår närmare av vad samma lagutskott anförde i sitt av revisorerna berörda utlåtande nr 15 år 1960.

Även om beloppet 2 miljoner kronor alltså icke kan ställas mot det belopp om minst 45 miljoner kronor, vartill revisorerna beräknat att de slutligen utdömda ersättningarna kommer att uppgå, är dock uppenbart att kostnaderna i anledning av 1950 års reform kommer att bli betydligt högre än som förutsatts vid reformens genomförande. Såsom revisorerna anförde måste även i övrigt vissa av de frågor som sammanhänger med reformen anses ha fått en högst otillfredsställande utveckling. Att nu avbryta den pågående ersättningsregleringen torde icke kunna komma i fråga. Nämnden, som delar revisorernas uppfattning att det torde vara möjligt att i vissa hänseenden åstadkomma en förbättring av det rådande läget, vill för sin del understryka revisorernas uttalande om angelägenheten av att man på allt sätt söker påskynda utredningen i målen och målens slutliga avgörande. Den långa tid som redan förflutit från det 1950 års reform trädde i kraft, jämfört med det stora antal mål som alltjämt återstår för nämnden att avgöra, torde visa, att större snabbhet i förfarandet är påkallad.

Undertecknad Egersten har från och med den 1 november 1963 förordnats till ordförande i nämnden. Under hand har uttalats att verksamheten, åtminstone tills vidare, borde bedrivas såsom en heltidssyssla. Därmed får goda förutsättningar i och för sig anses föreligga att snabbare än tidigare,

då nämndens ordförande bedrivit verksamheten vid sidan av sin tjänst som häradshövding, avgöra hos nämnden inneliggande mål. Nämnden vill dock framhålla, att ett snabbt avgörande av målen ej är beroende enbart på åtgärder från nämndens sida utan även och i första hand på att för nämndens bedömande grundläggande utredningar utföras utan onödig tidsutdräkt. För att nämndens kapacitet i fortsättningen skall kunna utnyttjas helt torde erfordras att dylika utredningar färdigställas snabbare än hittills. Innan nämnden går in på de åtgärder som kan komma i fråga för att vinna ökad snabbhet härvidlag, vill nämnden i korthet redogöra för det förfarande som för närvarande tillämpas i målen.

Så gott som samtliga sökande vid nämnden har såsom ombud advokaten Olof Chrysander i Uppsala. I ansökningarna anhålles om ersättning för den fiskerätt och annan förmån, som kan visas ha gått förlorad, varjämte anstånd begäres för att närmare precisera yrkandena och förebringa erforderlig utredning. Vid ansökningarna finns i regel fogad en av lantmätare företagen utredning om fiskerätten inom berört skifteslag. För varje sådant skifteslag göres under hand genom Chrysanders försorg en utredning om utbytet av fisket under åren 1946—1955. För dessa utredningar, som ofta är invecklade och tidsödande, anlitar Chrysander två vid Stockholms läns och stads hushållningssällskap anställda fiskerikonsulenter, en för norra och en för södra distriktet. Konsulenterna utföra undersökningarna vid sidan av sin ordinarie tjänst och i princip på fritid. De färdiga utredningarna underställes kammarkollegiets fiskerisakkunnige, som är domänstyrelsens fiskevårdskonsulent, för granskning. Denne utför granskningen vid sidan av sin tjänst hos domänstyrelsen. I den mån den sakkunnige har någon från vederbörande konsulent avvikande mening förekommer skriftväxling eller samråd mellan den sakkunnige och konsulenten. Sedan utredningarna sålunda granskats, preciserar Chrysander sökandenas talan vid nämnden. För nämnden återstår så att vid förberedelse söka utjämna eventuellt kvarstående meningskiljaktigheter samt att genom förlikning eller efter huvudförhandling och dom avgöra målet.

Fiskerikonsulenternas och den sakkunniges befattning med utredningarna drager oftast ganska långt ut på tiden. Arbetet, som i och för sig är tidsödande, måste stå tillbaka för vederbörandes ordinarie verksamhet. För det fall att sammanträffande erfordras mellan någon konsulent och den sakkunnige måste detta äga rum å dag, då båda kan frigöras från ordinarie tjänst o. s. v.

Med det beskrivna förfarandet kan knappast påräknas, att utredningar kommer att färdigställas i sådan omfattning att nämndens arbete i fortsättningen kan bedrivas med önskvärd effektivitet. Det kunde givetvis övervägas att förenkla utredningarna. Dessa har emellertid i sin nuvarande form visat sig utgöra ett gott underlag för nämndens bedömande. En förenkling av utredningarna måste medföra, att nämndens avgöranden i fortsättningen blir mera osäkra och skönsmässiga, vilket icke kan anses godtagbart ur rättssäkerhets- och rättvisesynpunkter. Därtill kommer att fiskerikonsulenterna och kammarkollegiets sakkunnige arbetat in en viss teknik för undersökningarna, att vissa standardformulär utarbetats o. s. v. Nämnden anser därför lämpligast att utredningarna i fortsättningen gives samma utformning som hittills. Vissa åtgärder för att utredningarna skall kunna färdigställas snabbare synes dock påkallade.

Nämnden vill sålunda föreslå, att Stockholms läns och stads hushållningssällskap tillföres sådan personal att fiskerikonsulenterna helt eller delvis

kan frigöras från sin ordinarie tjänst för att biträda med utredningar i fiskevärderingsmål. En dubbling av tjänsterna för viss tid kan måhända övervägas. Därvid torde även kunna beaktas, att konsulenterna genom att taga befattning med fiskevärderingsmålen måste antagas bli väl insatta i tidigare ofta mer eller mindre oklara frågor rörande rätten till fiske inom sina tjänstgöringsdistrikt samt att de, sedan avgörande i dessa frågor vunnits, genom sina resor inom distrikten och sin verksamhet i övrigt lätt kan medverka till att sprida kännedom om avgörandena. Genom en förstärkning av konsulentorganisationen skulle också förutsättningar kunna skapas för att dylika klarlägganden av fiskerättsliga frågor kunde på sätt revisorerna föreslagit åskådliggöras på kartor eller sjökort och härigenom vinna en vidare spridning.

Redan under nuvarande förhållanden synes kammarkollegiet vara i behov av en sakkunnig, som i större utsträckning än hittills kan ägna sig åt granskning av de utredningar som tillställs honom av fiskerikonsulenterna. Kammarkollegiet har ju också, såsom revisorerna framhållit, anvisats medel för ytterligare expertis. Nämnden har under hand erfarit, att det icke lyckats kollegiet att få anvisning på lämplig person med erforderlig insikt i hithörande frågor samt att svårigheter föreligger att i större omfattning bereda domänstyrelsens fiskevårdskonsulent ledighet från dennes ordinarie arbete. Uppenbart är att vid en snabbare takt i utredningsarbetet denna personalfråga måste lösas, antingen så att ytterligare sakkunnig anlitas för granskningen eller på så sätt att förutsättningar skapas för att domänstyrelsens fiskevårdskonsulent kan disponeras av kammarkollegiet i ökad omfattning.

Revisorerna har påtalat, att den närmare överarbetning av ett större antal ersättningsmål, vilken ställts i utsikt i samband med att frågan om fiskerättsersättningen under åren 1960 och 1961 vid flera tillfällen var föremål för riksdagens behandling, icke kommit till stånd. Nämnden anser för sin del, att behov av sådan överarbetning knappast längre föreligger. Då denna fråga var aktuell, fanns ännu icke några vägledande avgöranden av Högsta domstolen. Numera föreligger emellertid flera sådana avgöranden, vilka tillställts samtliga hovrätter och fiskevärderingsnämnder samt refererats i Nytt Juridiskt Arkiv. Avgörandena är sådana, att en överarbetning av tidigare utav hovrätter och nämnder meddelade domar och beslut torde vara närmast meningslös. För denna nämnds del är särskilt att anteckna två domar av Högsta Domstolen, meddelade så sent som i juli månad 1963 (Kungl. Maj:ts domar nr T 33 och T 34/1963 i de s. k. Yxlö- och Studsbodamålen), vilka innehåller principiella uttalanden till ledning för nämndens fortsatta arbete.

Vid avgivandet av detta utlåtande har nämnden bestått av underleknad jämte ledamöterna Martin Andersson och Olle Engqvist. Södra Roslags domsagas tingshus den 27 januari 1964.

STIG EGERSTEN

Fiskevärderingsnämnden för Kalmar och Blekinge län

Revisorerna ha till en början uttalat, att — ehuru vissa av de frågor som sammanhånga med den reform, som genomfördes med 1950 års lagar om gräns mot allmänt vattenområde, om rätt till fiske och om ersättning för

mistad fiskerätt m. m., fått en otillfredsställande utveckling — det likväl icke torde vara möjligt att nu avbryta den pågående ersättningsregleringen. Fiskevärderingsnämnden delar denna mening.

Fiskevärderingsnämnden vill kraftigt understryka det av revisorerna uttalade önskemålet om att utredningen och det slutliga avgörandet i fiskevärderingsmålen på allt sätt påskyndas. Nämnden kan också vitsorda riktheten av revisorernas uppgift, att åtskilliga ersättningsanspråk föreligga hos fiskevärderingsnämnderna endast i form av en kortfattad anmälan utan angivande av vilken ersättning som yrkas och med högst bristfälligt angivande av grunderna för anspråket, samt att i dylika fall sökandena precisera sina anspråk först sedan på nämndens initiativ infordrats lantmåteriteknicisk utredning. Så har för denna nämnds del varit förhållandet med det övervägande antalet mål från Blekinge läns sydkust, varifrån huvudparten av de hos nämnden anhängiggjorda målen härröra. Enligt nämndens mening är det emellertid beträffande denna typ av mål icke tillrådligt att, såsom revisorerna synes vilja förorda, förelägga sökandena att snarast förebringa all den utredning, som står till deras förfogande. Det har nämligen visat sig att sökandena ofta ha helt felaktiga uppfattningar om var de gamla och nya gränserna för fiskevattnen gå och om vilken rätt till fiske som tillkommer de olika fastigheterna. Klarhet härom får man först sedan överlantmätarens utredning föreligger. I denna brukar också angivas gränser och arealsiffror för olika vattenområden med i målet relevanta djupförhållanden och avstånd från stranden. Först när detta underlag anskaffats är det möjligt för sökandena att precisera anspråken och ange grunderna för dem på ett sätt som kan underlätta den fortsatta handläggningen. Det vill därför synas som om det endast i fråga om fångstmängder under tiden närmast före och närmast efter årsskiftet 1950/1951 skulle vara till fördel att på ett tidigare stadium infordra uppgifter från sökandena. De flesta målen från Blekinge läns sydkust avse emellertid ersättning på grund av de ändrade bestämmelserna i 11 § fiskerättslagen och i de ganska många mål av denna typ som hittills avgjorts har det icke varit möjligt att få fram några ens tillnärmelsevis säkra fångstsiffror. Vid nu angivna förhållanden anser fiskevärderingsnämnden att det, så vitt angår målen från Blekinge läns sydkust, är i första hand angeläget att skapa förutsättningar för att de lantmåteritekniciska utredningarna kunna utföras så snart som möjligt. För närvarande ligga cirka 25 mål för sådan utredning hos överlantmätaren, de flesta sedan mer än 1 1/2 år. Anledningen till denna eftersläpning är helt att tillskriva anhopningen av andra göromål, som framstå såsom mera brådskande. Överlantmätarens utredningar i fiskevärderingsmålen äro ofta av tidsödande natur. Fiskevärderingsnämnden vill därför på det kraftigaste framhålla önskvärheten av att överlantmätaren i Blekinge län beredes erforderligt biträde. Beträffande Kalmar län äro de grundläggande lantmåteritekniciska utredningarna i stort sett färdiga.

Givetvis är en icke oväsentlig anledning till att så många mål fortfarande återstå oavgjorda att söka däri, att nämndernas ordförande icke kunnat ägna tillräcklig tid åt fiskevärderingsmålen. Det framstår därför såsom angeläget, att de beredas erforderlig ledighet från sina ordinarie sysslor vid tidpunkter och under tidsrymder, som bestämmas uteslutande med hänsyn till vad som är lämpligt för handläggningen av fiskevärderingsmålen.

Fiskevärderingsnämnden anser det önskvärt att Kammarkollegiet, i enlighet med vad riksdagens revisorer anfört, erhåller tillräcklig tillgång till speciell sakkunskap för beredning av fiskevärderingsmålen. Den av reviso-

rerna omnämnda, i utsikt ställda sammanställningen av rättspraxis i fiskeersättningsmålen bör kunna underlätta fiskevärderingsnämndernas verksamhet och främja en mera enhetlig bedömning i målen. Om den skall kunna fylla sin uppgift, bör den dock komma till stånd utan tidsutdräkt.

Revisorerna hava till sist uttalat, att det vore ändamålsenligt om de klarlägganden beträffande allmänhetens rätt att inom olika områden utnyttja den fria fiskerätten och beträffande fiskeförhållandena inom skilda delar av landets fiskevatten, som blivit ett resultat av fiskevärderingsnämndernas och överdomstolarnas avgöranden i fiskevärderingsmålen, kunde successivt åskådliggöras på kartor eller sjökort, vilka gjordes tillgängliga för fiskeriorganisationer, kommuner och enskilda, och att det erforderliga grundläggande arbetet därmed torde böra ankomma på fiskevärderingsnämnderna och hushållningssällskapens fiskerikonsulenter. Fiskevärderingsnämnden finner det icke vara möjligt att nu taga slutlig ställning till detta uppslag. Dess förverkligande synes kräva mycket omfattande arbete och de kartor, å vilka åskådliggörandet skulle ske, måste — åtminstone beträffande skärgårdsområdena — vara utförda i ganska stor skala, om de skola bli till avsett gagn. Kostnaden torde därför bli ganska avsevärd. Därtill kommer att man ändock icke beträffande betydelsefulla kustvatten får fram en fullständig redovisning till följd av att icke alla dit hörande skifteslags vattenområden varit föremål för utredning och bedömning i fiskevärderingsmålen. Det synes icke vara realistiskt att räkna med annan medverkan från fiskevärderingsnämnderna än att nämndernas ordförande granskar primärt kartmaterial, som iordningställt av för sådant arbete utbildade personer.

I beslutet om detta utlåtande hava deltagit undertecknad, fiskevärderingsnämndens ordförande, samt ordinarie ledamöterna ledamoten av riksdagens andra kammare Eric Karlsson i Olofström och f. tullmästaren Per Hörvin i Karlshamn. Beslutet är enhälligt. Ronneby den 25 januari 1964.

GUNNAR CARLESJÖ

Fiskevärderingsnämnden för Västernorrlands och Jämtlands län

De till nämnden inkomna målen om ersättning för mistad fiskerätt blevo diarieförda under sammanlagt 230 nummer, därav 161 från Ångermanland, 62 från Medelpad och 7 från Jämtland. Då fisket inom byar, enstaka hemman och skattlagda fisken så gott som undantagslöst är samfällt, blevo ansökningar från samma by, hemman eller skattlagda fisken i allmänhet diarieförda under gemensamt nummer. Ansökningar från vissa bolag, avseende stora fastighetskomplex, blevo dock tillsvidare diarieförda för sig under särskilda nummer, ett för varje bolag och varje socken. Ett av de under särskilt nummer upptagna målen från Jämtland avser en utav en mångfald fiskerättsägare från olika byar och socknar gemensamt gjord ansökan.

Av de således diarieförda 230 målen inkommo ett 60-tal före den 1 januari 1956, till största delen under hösten 1955, och återstående mål huvudsakligen under hösten 1957.

Av målen hava 59 stycken blivit avgjorda genom dom, i en del fall efter gemensam handläggning, samt 51 stycken — däribland 6 av målen från Jämtland — blivit avskrivna eller förenade med andra mål, understundom efter omfattande utredning om fiskerättsförhållandena. Utav de genom dom

avgjorda målen voro en stor del av vidlyftig och svår beskaffenhet. Av återstående 120 mål äro några av dylik beskaffenhet men det stora flertalet är — åtminstone så vitt för närvarande kan bedömas — av enklare art.

Handläggningen av det återstående målet från Jämtland handhas sedan år 1958 av häradshövdingen Bertil Adéll i Östersund såsom suppleant för nämndens ordförande. Handläggningen av målen från Medelpad omhändertog tidigare av framlidne häradshövdingen Erik Göransson och handhas numera, med undantag för målen från Njurunda socken, av borgmästaren Carl Hamilton, likaledes såsom suppleant för ordföranden. Handläggningen av övriga mål eller de från Ångermanland samt från Njurunda socken i Medelpad ankommer på ordföranden häradshövdingen H. F. Km Karlsson.

Revisorerna understryka angelägenheten av att utredningen i och det slutliga avgörandet av återstående mål på allt sätt påskyndas. Nämnden är väl medveten härom men får, huvudsakligen med utgångspunkt från förhållandena inom Västernorrlands län, framhålla följande. Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår blev det övervägande antalet ersättningsmål anhängiggjort först under hösten 1957. Enbart i december nämnda år tillkommo således 125 diarienummer förutom en mångfald ansökningar, som inregistrerades under tidigare upptagna diarienummer. På grund av de samfällade fiskerättsförhållandena var det också i flertalet fall nödvändigt att avvakta preklusionstidens utgång den 31 december 1957, innan mål upptogs till slutlig prövning och avgörande. Vidare hava målen visat sig vara av betydligt mera komplicerad beskaffenhet än som antagits vid genomförandet av den nya fiskerättslagstiftningen. Dels erfordras i flertalet fall en vidlyftig och tidsödande utredning om fiskerätts- och äganderättsförhållandena. Dels hava saknats fasta riktlinjer för bedömandet av de grunder, efter vilka ersättningen borde beräknas. Sistnämnda förhållande har dock under sista åren blivit i viss mån avhjälp genom prejudicerande domar av Högsta Domstolen. För Västernorrlands läns vidkommande är det praktiskt taget endast en fråga, som fortfarande kan vara föremål för en viss tvekan, nämligen den hur ersättningen för strömmingsfisket i anledning av de speciella förhållandena inom länet bör beräknas. Frågan här om är emellertid föremål för prövning av Högsta Domstolen i ett dit fullföljt mål. På grund av målens komplicerade beskaffenhet har det slutligen mött svårighet att förena arbetet såsom ordförande i nämnden med ordinarie domartjänst. Nämndens ordförande blir emellertid pensionerad sommaren 1964 och kan därefter odelat ägna sin tid åt fiskevärderingsnämnden. Det kan därför antagas, att nu återstående mål komma att bli avdömda i fiskerivärderingsnämnden inom ej allt för avlägsen framtid.

Revisorerna finna det motiverat, att sökandeparten snarast förebringa all den utredning, som står till hans förfogande, exempelvis angivande av gränser och djup i fiskevatten, fastighets- och delägarförhållanden, beskrivning av fångstmetoder och fångstmängder, avsättningsförhållanden och priser m. m. Nämnden får till en början erinra om att lagrådet, när det i sitt utlåtande den 21 februari 1957 (Kungl. Maj:ts proposition nr 129/1957 s. 21 o. f. samt s. 24) förordade omvandling av fiskevärderingsnämnderna till specialdomstolar, förutsatte, att nämndordförandena med hänsyn till målens beskaffenhet alljämt skulle, under medverkan av kammarkollegiet, söka lägga målen till rätta på lämpligt sätt samt att detta uttalande, som blev citerat i Kungl. Maj:ts proposition nr 191/1957 (s. 20), icke synes hava mött någon gensaga under den fortsatta departements- och riksdagsbehandlingen. Nämnden har tillämpat denna princip i sin verksamhet. Enligt vad

nämnden funnit är det ur åtskilliga synpunkter, bland annat av kostnads-skäl, lämpligt, att nämnden föranstaltar om en åtminstone preliminär utredning om fiskerätts- och delägarförhållandena. Detta har skett genom att nämnden från överlantmätaren infordrat yttranden om fiskerättsförhållandena samt med ledning av fastighetsböcker och tillgängliga gravationsbevis kontrollerat sökandenas behörighet såsom sakägare. I samtliga mål från Västernorrlands län föreligger numera dylik utredning om fiskerättsförhållandena och i så gott som samtliga mål har jämväl sökandenas behörighet såsom sakägare blivit kontrollerad. Nästa åtgärd har varit, att nämnden från f. d. byråchefen i fiskeristyrelsen Chr. W. Hessle, vilken sedan år 1957 jämlikt meddelade förordnanden har att verkställa utredningar och avgiva yttranden i ärenden om ersättning för mistad fiskerätt m. m. såvitt gäller kusten av Västernorrlands län, infordrat yttrande i respektive mål. Hessle beräknar därvid med ledning av primäruppgifterna till den officiella fiskeristatistiken fångstmängder och fångstvärden under årsperioderna 1946—1950 och 1951—1955 samt avger på grundval av denna statistiska redovisning och för honom eljest kända förhållanden yttrande om de grunder, efter vilka ersättningen synes kunna beräknas. I hittills avgjorda mål hava parterna vid bestämmandet av sina yrkanden och medgivanden utgått från den statistiska redovisningen av fiskeavkastningen och inom Västernorrlands län synes denna redovisning vara den enda någorlunda tillförlitliga grunden för beräkningen av fiskeavkastningen. I omkring 35 mål från nämnda län saknas fortfarande dylik utredning. Inom länet har icke, såvitt hittills kunnat bedömas, lagen om gräns mot allmänt vattenområde medfört någon mera betydelsefull förändring av gränserna mellan enskilt och allmänt vatten utan sökandena grunda så gott som undantagslöst sina ersättningsanspråk därå, att fisket med rörligt redskap — frånsett fisket efter lax — blivit tillåtet för varje svensk medborgare. Någon särskild utredning om gränser och djup i fiskevattnen har därför icke varit erforderlig i hittills avdömda mål. Ett par frågor, som äro av rätt väsentlig betydelse, är dels den, i vilken omfattning fisket bedrivits med fast och med rörligt redskap, dels ock, på grund av strömmingsfiskets tillbakagång, i vilken omfattning dylikt fiske bedrivits vid tiden för ikraftträdandet av den nya fiskerättslagen. Till omkring år 1960 föranstaltade kammarkollegiet om polisutredning beträffande fiskeförhållandena under 1940-talet. En sådan polisutredning gav ofta en allmän bild av dessa förhållanden och utgjorde framför allt en grundval för parternas bedömande av den bevisning de ville åberopa i målet. I många mål saknas emellertid dylik polisutredning och det ankommer numera i första hand på sökandeparten att förebringa erforderlig utredning om fiskets utövande. Nämnden kommer att med det snaraste underrätta anlitade ombud om revisorernas synpunkter och annana ombuden att iakttaga dessa i fortsättningen.

Revisorerna framhålla angelägenheten av att en sammanställning över rättspraxis i fiskeersättningsmål blir utarbetad. En dylik sammanställning skulle väl i viss mån underlätta arbetet vid nämnderna men torde likväl ej kunna anses absolut nödvändig. Nämnderna äga tillgång till tryckta prejudikatsamlingar, Högsta Domstolens domar och protokoll i en del viktigare principmål samt vederbörande hovrätts domar i mål, som blivit slutligt avdömda i andra instans. Därjämte torde nämnd äga tillgång till en del domar, som meddelats av annan nämnd. Åtminstone är så förhållandet med fiskevärderingsnämnden för Västernorrlands och Jämtlands län. Därtill kommer, att fiskeförhållandena inom de särskilda nämndområdena i åt-

skilliga avseenden äro olikartade samt att inom envar av nämnderna lär hava utbildats en viss praxis för beräkning av ersättningen, som icke utan tvingande skäl bör frångås.

Revisorerna framhålla vidare angelägenheten av att kammarkollegiet utrustas med erforderlig expertis för vissa uppgifter, främst för fiskeribiologiska och statistiska utredningar. Nämnden för Västernorrlands och Jämtlands län äger, såsom förut anförts, tillgång till sakkunnigt biträde för verkställande av statistiska utredningar rörande fiskeförhållandena inom Västernorrlands län och såvitt nämnden kan bedöma föreligger ej för detta län behov av ytterligare sakkunnig expertis.

Vad angår det återstående målet från Jämtlands län synes detta bliva av vidlyftig omfattning och komma att uppdelas på ett flertal mål. Överlantmätaren i länet har för ett par år sedan avgivit yttrande om fiskerättsförhållandena inom de byar, som beröras av ansökningen. Sökandenas ombud har emellertid, trots upprepade anmaningar, varken inkommit med bemötande av överlantmätarens utredning eller närmare angivit sina huvudmäns ersättningsyrkanden. För handläggningen av ifrågavarande mål torde sakkunnig expertis bliva erforderlig.

I avgivandet av detta yttrande hava deltagit nämndens ordförande Km Karlsson samt ledamöterna kommunalborgmästaren P. G. Björner och nämndemannen Verner Ågren. Härnösand den 28 januari 1964.

H. F. Km KARLSSON

Fiskevärderingsnämnden för Norrbottens och Västerbottens län

Revisorerna uttalar (s. 280 n), att det enligt den arbetspraxis som utbildat sig ankommer på värderingsnämnden att taga initiativet till de lantmäteritekniska och andra utredningar som erfordras. Så uppfattar icke denna nämnd saken. Sedan nämnderna genom 1957 års lagändring ombildats till domstolar, skall fiskevärderingsmålen behandlas som dispositiva tvistemål. Parterna svarar alltså själva för utredning och bevisning. Denna nämnd befattar sig numera icke med att skaffa fram processmaterial (vilket icke hindrar att nämnden kan gå parterna till handa med att begära t. ex. kartor från länslantmäterikontoren).

Hos nämnden — som arbetar på två avdelningar — finns 70 särskilt diarieförda ansökningar, som ännu ej slutbehandlats. En del ansökningar har sådant samband att de bör handläggas gemensamt. Antalet kvarstående mål (= handläggningssenheter) är därför mindre än antalet ansökningar eller ungefär 50. Av dessa är ett 10-tal färdiga för huvudförhandling. I de övriga målen har sökandena ännu icke inkommit med den utredning, som de vid förberedelse sagt sig vilja åberopa.

Nämnden är ense med revisorerna om att fiskevärderingen bör avvecklas så snart som möjligt och skall göra så gott den kan för detta ändamål bl. a. genom att försöka påskynda utredningen i de mål som icke är färdiga för huvudförhandling. Då målen till stor del är ganska vidlyftiga, måste avvecklingen emellertid ta tid.

Den anmärkningsvärda skillnaden mellan fiskerättskommitténs kostnadsuppskattning och den ersättningssumma som nu kan förutses bör ej helt skyllas på fiskerättskommittén, i vart fall icke såvitt angår denna nämnds

verksamhetsområde. En förhållandevis stor del av de belopp som nämnden har dömt ut hänför sig nämligen till den frigivning av fisket med rörligt redskap, som kom till stånd genom 6 § nya lagen om rätt till fiske, alltså till en reform som aktualiserades först vid riksdagens behandling av lagstiftningsärendet.

Nämnden delar revisorernas önskan att en sammanställning och analys av rättspraxis kommer till stånd. En sådan bearbetning kan bli till stor nytta för nämndernas fortsatta arbete.

Som revisorerna till slut framhåller samlas i nämndernas arkiv en hel del material som ger upplysning om fiskerättsförhållandena. För vissa områden, särskilt vid älvmyningarna, synes det lämpligt att materialet på ett eller annat sätt göres tillgängligt för allmänheten. Nämnden skall givetvis gärna medverka till att så sker.

I detta ärende ha deltagit, förutom undertecknad, f. riksdagsmannen Lars Andersson, Överkalix, och nämndemannen Robert Lindbäck, Kalix-Nyborg. Boden den 27 januari 1964.

OLOF ÖSTBERG

§ 31 Hjälmare Kanal- och Slussverks Aktiebolag

Domänstyrelsen

Riksdagens revisorer konstaterar att staten förvärvade samtliga aktier i Hjälmare Kanal- och Slussverks Aktiebolag genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 juni 1958. Köpet, som gjordes för domänverkets räkning med anlitande av markfondens medel, motiverades uteslutande av verkets intresse för det skogsinnehav som ingick i bolagets tillgångar. Med förvärvet följde emellertid, förutom Hjälmare kanal, även två större jordbruk samt viss av bolaget driven bruksrörelse, bestående av träsliperi, varv, kvarn och mindre kraftverk.

Revisorerna erinrar om att domänstyrelsen i samband med ifrågavarande statsförvärv, föreslog att kanälrörelsen och den industriella verksamheten i fortsättningen skulle drivas i bolagsform, intill dess utredning om kanalens bibehållande verkställdes, medan jordbruks- och skogsfastigheterna skulle överföras till domänverket för att förvaltas enligt för kronoparker gällande grunder. Revisorerna uttalar att någon ändring av bolagets driftsformer ännu icke vidtagits av domänstyrelsen i vidare mån än att några rörelsegrenar avvecklats och att den administrativa ledningen överförts till Västerås revir.

Revisorerna anser att det icke finnes anledning att ytterligare uppskjuta den rationalisering som skulle ernås om bolagets skogar och jordbruk i största möjliga utsträckning införlivades med domänverkets kronoskogar och jordbruksdomäner. Däremot är revisorerna icke beredda att taga definitiv ställning till frågan om huruvida kanaltrafiken och kvarstående bruksrörelse kan motivera bolagsformens bibehållande i begränsad omfattning. Denna fråga bör emellertid upptagas till prövning snarast och utan att resultatet av den pågående utredningen om organisationen av statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet avvaktas.

Med anledning av vad revisorerna uttalat får styrelsen i underdånighet anföra följande.

Under de år som gått sedan domänstyrelsens övertagande av bolaget har styrelsen genom etappvis vidtagna åtgärder av olika slag förberett ett fullständigt och slutligt inlemmande av bolagets tillgångar i domänfonden. Detta förberedande avvecklingsarbete har av sociala och företagsekonomiska skäl fått ske med försiktighet och i en långsammare takt än vad som planerades från början.

Vid tidpunkten för övertagandet var hos bolaget anställda 40 arbetare, 1 förman och 4 tjänstemän, varav många i åldern 55—66 år. Tjänstemannagruppen utgjordes av disponent, driftsingenjör, kamrerare och skogsvaktare. Av arbetarna hörde 12 till sliperiet, 8 till varvet, 4 till kanalen och 1 till kraftverket. För skogsarbetet var förmanen och 17 arbetare avdelade.

Åren närmast efter förvärvet försämrades marknaden snabbt för slipmassa. Då driftsresultatet ej längre gav utrymme för tillfredsställande avskrivningar nedlades driften vid sliperiet i slutet av 1960. Vissa arbetare kunde då erhålla nya anställningar vid industrier i Arboga. Återstoden — de äldre arbetarna — bereddes annat arbete inom företaget.

Den vid nedläggningen frigjorda vattenmängden utnyttjas efter viss ombyggnad av kraftverket för ökad produktion av elektrisk kraft för försäljning.

Resultatet av den närmast hantverksmässigt bedrivna tillverkningen av mindre bilfärjor vid varvet gav i den hårda marknaden för småvarven icke rimlig täckning för avskrivningar och andel i gemensamma kostnader. Avvecklingen av denna verksamhet har därför successivt måst ske i takt med naturlig avgång av arbetarna. Driften nedlades helt i maj 1963, då driftsingenjören avgick med pension.

Avvecklingen av den industribetonade driften har nödvändiggjort ökade avskrivningar. Sammanlagt för åren 1959—1962 uppgår dessa till över 1 milj. kronor. Denna konsolidering med numera betryggande låga värden borde enligt domänstyrelsens mening genomföras, medan bolaget ännu utgjorde en odelad enhet.

Bland andra åtgärder, som styrelsen bedömt böra genomföras i bolagets regi är en vägutbyggnad i syfte att minska kostnaderna för bevakning och skötsel av kanalen samt överföringen av vissa arealer sämre åkerjord till skogsmark.

Under 1963 har såväl kamreraren som disponenten övergått till annan tjänst, den förre under augusti månad och den senare f. o. m. den 1 november.

Vid årsskiftet kvarstår bland tjänstemännen endast skogsvaktaren, som avgår med pension den 1 mars 1965. Arbetarstyrkan uppgick den 1 januari 1964 till 1 förman och 20 arbetare, varav 4 för kanaldriften och 1 för kraftverket.

Målet är att genom fortsatt rationalisering nedbringa arbetarantalet för skogen till 5 à 6 huggare och 1 traktorförare, ledda av skogsförmanen. Först då hör i princip med hänsyn till domänverkets särskilt betungande pensionsförpliktelser det formella inlemmandet av bolagets skogsdrift i domänverkets skogsförvaltning ske. Under 1964 och 1965 kommer avgången att utgöra 6 à 8 arbetare.

F. o. m. den 1 november 1963 handhaves bolagets förvaltning av jägmästaren i Västerås revir med redovisning av rörelsen genom domänverkets distriktskontor i Örebro. Platsrepresentant i Hellby är den förenämnde skogsvaktaren. Vid hans avgång skall bolagets fastigheter tillföras Västerås

revir och efter viss reglering av bevakningstrakterna inom reviret inordnas i en bevakningstrakt.

Under 1962 lät domänstyrelsen en inom ämnesområdet särskild sakkunnig undersöka de ekonomiska konsekvenserna för bolaget vid en fullständig och regelmässigt genomförd likvidation. Det visade sig att bolaget skatte-tekniskt skulle drabbas mycket hårt. Frågan har på nytt upptagits av domänstyrelsen under 1963 genom en utredning som ännu icke är slutförd.

Domänstyrelsen avser att underställa Kungl. Maj:t frågan om den egentliga kanaldriftens lösgörande från aktiebolaget såsom företagsform och den framtida dispositionen av kanalverkets reparationsfond. Styrelsen är av den uppfattningen att kanaldriften integrerad med Västerås revirs förvaltning såsom särskild rörelsegren bör vara den lösning som ger den för statsverket lägsta administrationskostnaden samtidigt som tillräckligt betryggande garantier för driftens uppehållande erhålles.

Styrelsen vill med denna redogörelse för vidtagna åtgärder visa att avvecklingen har skett med beaktande av såväl möjligheterna att uppnå bästa ekonomiska utfall av förvaltningen som det särskilda ansvar ett statsförvärv av detta slag medför.

En upplösning av bolaget och ett slutligt införlivande av bolagets hela rörelse med domänverkets förvaltning, bör under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande, kunna ske före 1965 års slut. Med denna tidsplan kan rimliga krav på hänsynstagande till arbetarnas och ortens intressen tillgodoses samtidigt som företagsekonomiska och förvaltningstekniska synpunkter blir beaktade.

I detta ärendes handläggning har, förutom generaldirektören, deltagit överdirektören, byråcheferna Kronvall och Nilsson samt jägmästaren Persson, föredragande. Stockholm den 30 januari 1964.

K. A. ANNELL

Solveig Gunnarsson

HANDELSDEPARTEMENTET

§ 32 Kontrollen över lotterier

Länsstyrelsen i Uppsala län

Länsstyrelsen får med överlämnande av från poliskammaren i Uppsala infordrat yttrande, (bilaga A), för egen del i underdånighet anföra följande.

Tillstånd att anordna lotteri meddelas av länsstyrelsen på blankett, vars lydelse framgår av vid denna skrivelse fogad *bilaga B*. Härvid föreskrivas de villkor, som återfinnas i vid tillståndsbeviset fogad *bilaga C*. För kontrollanten, som regelmässigt erhåller avskrift av tillståndsbeviset, gälla de föreskrifter, som finnas intagna i *bilaga D* till beviset. Föreskrifterna i *bilaga C* ha i allt väsentligt samma innehåll, som blankettkommissionens tryckta anvisningar å blankett A nr 183.

Till lotterikontrollanter förordnas i allmänhet polismän inom länet. De flesta ha erhållit dylika uppdrag under en följd av år, varför de besitta vana vid uppdragets fullgörande.

I protokoll över en av Justitiekanslern under mars månad 1959 förrättad inspektion hos länsstyrelsen uttalade Justitiekanslern bl. a. följande:

»Vid därefter företagen genomgång av de under år 1958 till länsstyrelsen inkomna, av kontrollanterna granskade redovisningarna över olika lotterier uppkom ingen anledning till erinran. Det kunde dock iakttagas, att länsstyrelsen i något fall haft svårighet att i rätt tid få in handlingarna från kontrollanterna, och JK fann därför anledning understryka vikten av att länsstyrelsen för framtiden övade tillsyn över att kontrollanterna i rätt tid avlämnade kontrollantberättelser. Syftet med dessa berättelser förfelades, därest de inlämnades till länsstyrelsen först efter lång tid.»

Länsstyrelsen har i möjligaste mån sökt följa dessa direktiv. Någon anmärkning från allmänheten rörande skötseln av lotterierna har icke hit inkommit.

Vid överläggning med polischeferna i länet under sommaren 1963 beslöts att länsstyrelsen skulle utarbeta normalförslag till *dels* redovisning av lotteriets anordnare, *dels* ock berättelse av vederbörande kontrollant rörande det av honom utförda kontrolluppdraget. Sådana förslag ha numera uppgjorts. Redovisningsblanketten är fogad som *bilaga E* vid denna skrivelse och berättelse som *bilaga F*. De upprättade blanketterna synas komma att underlätta för lotterianordnaren att avgiva redovisning och för kontrollanten att avgiva sin berättelse. Blanketterna innehålla enligt länsstyrelsens uppfattning alla de upplysningar beträffande lotteriet, som skäligen kan fordras. Det må i detta sammanhang erinras om stadgandet i 4 § lotteriförordningen att vid meddelandet av kontroll- och ordningsföreskrifter skall iakttagas, att lotteriet icke mer än nödigt betungas.

Med anledning av att revisorerna i sitt yttrande berört de s. k. snabblotterierna (kvicklotterierna) får länsstyrelsen meddela, att länsstyrelsen

under de senaste två åren endast meddelat tillstånd för tre sådana lotterier. Härvid har länsstyrelsen utöver de vanliga i tillståndsbeviset intagna bestämmelserna föreskrivit vissa villkor beträffande kontrollantens närvaro vid dragningen och kontrollen av lottnumren. Såsom revisorerna anfört torde vid nu ifrågakommande lotterityp dessa villkor ofta icke ha varit möjliga att iakttaga.

I en hit inkommen skrivelse har ett företag, som sysslar med tillverkning av lottsedlar och tombolalotter, berört den arbetsrutin, som tillämpas vid tillverkningen av dessa två lotttyper. I skrivelsen anföres bl. a. följande: »Sedan tryckningen skett förseglas lotterna, varpå en första omsorgsfull blandning äger rum. Att dessa arbetsmoment är korrekt utförda kontrolleras därefter hos oss av en poliskommissarie som vi speciellt vidtalat för detta uppdrag. Denne utför själv en ytterligare blandning av lottsedlarna samt utfärdar därefter ett intyg som överlämnas till lotteriets officiella kontrollant. När vi sedan från kontrollanten erhåller dragningslistan tryckes denna på omslag, i vilka inhäftas 10 eller 20 lottsedlar. I detta skick levereras lottsedlarna från oss.»

Vid tillämpning av nämnda förfaringssätt skulle kontrollanten följaktligen icke behöva granska utan endast räkna lottsedlarna.

Frågan om viss översyn av lotteriförordningen har tidigare varit föremål för riksdagens prövning. I andra lagutskottets utlåtande nr 64 år 1960 redogöres sålunda för behandlingen av två inom riksdagen väckta motioner angående s. k. kvicklotterier. Utskottet förklarade sig därvid »dela den av motionärerna uttalade uppfattningen att anordnande av lotteri är en lämplig väg för ideella föreningar och sammanslutningar att erhålla medel för sin verksamhet. I den lottköpande allmänhetens intresse måste emellertid upprätthållas vissa krav på effektiv kontroll över lotterier.» Utskottet fann emellertid att det icke torde vara lämpligt att i lagtexten intaga bestämmelser av kontroll- och ordningskaraktär. Det torde enligt utskottets mening vara viktigast att överlämna åt rättstillämpningen att avgöra vad som ur kontroll- och ordningssynpunkt skulle krävas beträffande ett lotteri. Utskottet hemställde därför att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

I likhet med revisorerna finner länsstyrelsen det önskvärt att mera enhetliga bestämmelser meddelas beträffande handläggningen av lotteriärenden — särskilt de s. k. snabblotterierna — och den därmed sammanhängande kontrollen rörande lotteriernas genomförande. Länsstyrelsen kan därför icke dela utskottets härovan relaterade uttalande att det helt bör överlämnas åt rättstillämpningen att reglera vad som ur kontroll- och ordningssynpunkt bör krävas av ett lotteri. Länsstyrelsen anser att de av Eders Kungl. Maj:t den 27 juli 1956 utfärdade lotteribestämmelserna böra kompletteras med föreskrifter som bl. a. taga sikte på de s. k. snabblotterierna. Lämpligt synes vara att beträffande dylika lotterier yttrande alltid inhämtas från Statens kriminaltekniska anstalt rörande lotternas beskaffenhet och sättet för deras tillverkning. För den händelse erinran från anstaltens sida icke föreligger synas de olika arbetsmomenten vid lotternas tillverkning böra kontrolleras av någon person, som för uppdraget blivit auktoriserad av polismyndigheten i den ort, där lotterna tillverkas. Vid detta förfarande skulle såsom tidigare nämnts den av länsstyrelsen utsedde kontrollanten icke behöva granska lottsedlarna.

Jämväl i fråga om andra lotterityper bör, då tveksamhet råder om lotteriets lämplighet ur kontrollsynpunkt, yttrande inhämtas från Statens kriminaltekniska anstalt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövdingen Olov Rylander, tf. landssekreteraren Stig Heimer och eo. landskanslisten Ragnar Björkman, den sistnämnde föredragande. Uppsala slott den 24 januari 1964.

OLOV RYLANDER

R. Björkman

Bilaga A

Yttrande från poliskammaren i Uppsala

Såväl ansökningar om som anmälan av lotteri görs hos poliskammaren oftast på den i remisshandlingarna omförmälda blanketten från länstrycket (Ser. II Avd. A nr 183), och beslutet tecknas sedan på blanketten, varvid för det enskilda lotteriet meddelas tillämpliga föreskrifter. Vanligen görs ingen ändring i de tryckta föreskrifterna, men i särskilda fall kan vissa villkor ändras eller tilläggas.

Flertalet sökanden föreslå kontrollant, och det är därvid oftast fråga om polismän, som brukar åtaga sig sådana uppdrag. Dessa polismän ha stor vana vid kontrollantskapet och några särskilda instruktioner ges icke till dem. Förordnar poliskammaren — efter förslag av lotterianordnaren — som kontrollant en person, som icke tidigare haft sådant uppdrag, brukar poliskammaren tillstålla honom en uppgift om vad han har att iakttaga för fullgörande av sitt uppdrag, utöver vad som framgår av den nämnda blanketten.

Ifråga om redovisning av lotterierna har det oftast inte varit något problem, kanske mycket beroende av att fullgörande av redovisningsskyldigheten varit villkor för meddelande av nytt tillstånd. I några fall under de senaste fem åren har det brustit ifråga om redovisningen, varvid polisutredning fått göras. Detta har i något fall lett till åtal mot lotteriföreståndaren för förskingring.

Ifråga om redovisningens innehåll kan framhållas att den upptar de sakuppgifter som avses i den av länsstyrelsen uppgjorda blanketten.

Med hänsyn till arten av de lotterier, som anordnas med poliskammarens tillstånd — varulotterier, där vinstfördelningen bestämmes i förväg — är kontrollantens berättelse oftast påtecknad redovisningen och bestyrker räkenskaperna samt att allmänhetens intresse blivit vederbörligen iakttaget. Uppsala den 17 januari 1964.

Bilaga B

Blankett för tillstånd att anordna lotteri

Länsstyrelsen i Uppsala län meddelar härigenom jämlikt 3 § i Kungl. Maj:ts lotteriförordning den 19 maj 1939, tillstånd för

att med

såsom föreståndare till förmån för

anordna tombola-lotteri för bortlottning av varor, värda tillhopa

beräknat å vinst belöpande skatt, under villkor

att lotteriet bedrivs allenast inom länet,

, in-

att lotternas antal utgör

att lotterna förses med nummer från och med 1 till och med

att priset för varje lott utgör stämpelavgiften däri inbegripen,

att dragning i lotteriet företages senast den

samt att meddelande om utgången av dragningen intages i tidning i orten.

Innan lottsedlarna tryckas skall medgivande om befrielse från skyldighet att förse lottsedlarna med stämpel inhämtas från generalpoststyrelsen. Anteckning om medgivandet skall påtryckas lottsedlarna.

I övrigt skall iakttagas de villkor, som finnas upptagna i bilagda »Föreskrifter för lotterier beviljade av länsstyrelsen i Uppsala län» (bilaga C).

Till kontrollant för lotteriet förordnar länsstyrelsen

För kontrollanten gälla de föreskrifter, som finnas intagna i bilagda »Föreskrifter för lotterikontrollant» (bilaga D).

Det åligger anordnaren att ställa sig till noggrann efterrättelse bestämmelserna i Kungl. Maj:ts förordningar den 15 juni 1945, den 15 mars 1946 och den 14 mars 1958 angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ förordningen den 28 september 1928 om särskild skatt å vissa lotterivinster (Svensk författningssamling nr 407/1945, 75/1946 och 75/1958) samt Kungl. Maj:ts kungörelse den 15 juni 1945 om uppörd och redovisning av sådan skatt (Svensk författningssamling nr 411/1945).

Det är angeläget att lotteriet genomföres inom föreskriven tid, enär anstånd med det sammans slutförande icke beviljas.

På länsstyrelsens vägnar:

Bilaga C

Föreskrifter för lotterier beviljade av länsstyrelsen i Uppsala län

För samtliga lotterier gällande villkor. För att kontrollanten skall kunna fullgöra sina åligganden enligt bifogade föreskrifter skall anordnaren lämna erforderliga upplysningar och handlingar samt hålla vinsterna tillgängliga för granskning och värdering. På anfordran av kontrollanten skall anordnaren styrka vinstvärdena geom intyg av opartisk person. Lottförsäljningen får ej påbörjas förrän kontrollanten lämnat sitt medgivande och får ej pågå, då högmässogudstjänst hålles i församlingens kyrka. Lotteri-anordnarna åligger att föra anteckningar över inkomster och utgifter. Utgifterna skola styrkas med behöriga verifikationer. Räkenskapsanteckningarna, som skola vara avslutade senast två månader efter sista dagen för vinstavhämtingen, skola jämte verifikationer inom samma tid överlämnas till kontrollanten för granskning. Avdrag får göras endast för kostnader, som oundgängligen äro nödvändiga, och får ej göras för t. ex. representations- eller liknande ändamål. Den som är ansvarig för lotteriet, får icke bereda sig ekonomisk fördel därav. Utfallen vinst får ej av eller genom förmedling av lotteriets anordnare eller funktionär inlösas med penningar. Sådan inlösen må ej heller ställas i utsikt.

För tombolalotterier gällande villkor. Lotterna skola tillverkas av papper av god beskaffenhet och skall å vinstlotterna genom tryck lämnas uppgift om anordnaren. Lotterna skola vara förseglade på betryggande sätt så att text icke kan avläsas genom uppvikning eller genomlysning och vara av typ, som Statens Kriminaltekniska Anstalt ansett tillfredsställande ur säkerhetssynpunkt. Samtliga lotter skola vara lika till sitt yttre utseende. Vinst- och nitlotter skola vara åtskilda i förseglade förpackningar, försedda med inyg från tillverkaren beträffande innehållet. Vid försäljningsställe skall, därest vinsterna icke omedelbart utlämnas, finnas anslag, utvisande anordnarens namn, kontrollantens namn, tid och sätt för dragningsresultatets offentliggörande samt dag då utfallen vinst senast skall vara avhämtad, — vilken dag icke må infalla tidigare än två månader efter det dragningen ägt rum, — ävensom ställe, där vinst skall avhämtas. Därest s. k. hemliga vinster förekomma skall detta angivas på anslaget.

För övriga lotterier gällande villkor. Lotterna skola tillverkas av papper av god beskaffenhet. Å dessa skall genom tryck lämnas uppgift om tillståndsmyndigheten, anordnaren, kontrollanten, dag för dragningen, dag då dragningslistan utkommer eller eljest tid och sätt för dragningsresultatets offentliggörande samt dag då utfallen vinst senast skall vara avhämtad, — vilken dag icke må infalla tidigare än två månader efter det dragningen ägt rum, — ävensom ställe, där vinst skall avhämtas. Lotterna skola tryckas i sammanbundna häften med numrering i löpande följd.

Föreskrifter för lotterikontrollant

Kontrollant skall tillse att de med lotteriet förenade villkoren noggrant iakttagas.

1. *Vinsterna.* Kontrollant har att utöva tillsyn över att vinster i fråga om beskaffenhet och värde överensstämma med fastställd vinstplan.

2. *Lottsedlarna.* Beträffande tombolalotteri skall kontrollant tillse dels att antalet vinst- och nitlotter överensstämmer med fastställd plan, dels ock att tillverkaren lämnat intyg om antalet.

Beträffande övriga lotterier skall kontrollanten granska lotternas numrering för undvikande av dubbellotter.

3. *Lottförsäljningen.* Tombolahjul o. d. skola under tid, då försäljning icke pågår, förseglas av kontrollanten och förvaras på betryggande sätt. Försäljning får icke ånyo påbörjas förrän förseglingen brutits av kontrollanten. Övriga lotter skola förvaras under kontrollantens försegling. Kontrollanten har att tillse att i tillståndet föreskrivet anslag i förekommande fall finnes uppsatt å försäljningsstället.

4. *Vinstdragningen.* Vinstdragningen verkställs under kontrollantens tillsyn. Osålda lotter skola omhändertagas av kontrollanten, som har att förstöra dessa. Vinster, som blivit osålda, skola antecknas i vinstförteckningen. Kontrollanten skall tillse att allmänheten underrättas om dragningen på i tillståndet föreskrivet sätt.

5. *Den ekonomiska förvaltningen.* Kontrollant skall övervaka att lotterianordnare fullgör sin skattskyldighet enligt Kungl. förordningen den 28/9 1928 om särskild skatt å vissa lotterivinster. Därest vinstföremålets värde överstiger 100 kronor, utgår skatt motsvarande 30 % av vinstens värde inklusive skatten (t. ex. vinstföremålets värde 210 kronor + skatt $[3/7 \times 210]$ 90 kronor = vinstvärde 300 kronor, varå skatt utgår med 30 %). Skatt utgår icke, därest lotteriet endast omfattar skänkta föremål och ej heller å vinst vid utlottning av konstverk inom förening, vars enda syfte är att främja intresset för eller eljest stödja bildande konst. Skatt skall inbetalas till Kungl. Generalpoststyrelsen, Stockholm 1, postgirokonto nr 3.

Kontrollant skall granska de av lotterianordnaren förda räkenskapsanteckningarna och förvissa sig om att obehöriga utgifter icke upptagits. Dessutom har han att tillse att den uppkomna behållningen, i vilken även skall ingå värdet av outlösta vinster, kommer det ändamål till godo, för vilket lotteriet anordnats. I de fall, då lotteri anordnas till förmån för en organisations allmänna verksamhet är det tillräckligt att kontrollanten beträffande behållningen förvissar sig om att denna av lotteriet vederbörligen överförts till organisationens övriga tillgodohavanden.

Inom tre månader efter sista dagen för vinstavhämtningen skall kontrollant till tillståndsmyndigheten avgiva skriftlig berättelse rörande kontrolluppdraget, varvid skall angivas bl. a. hur vinstvärderingen skett, antalet osålda lotter, uppkommen behållning och hur denna disponerats.

6. *Ersättning till kontrollant.* Kontrollant äger uppbära skälig ersättning för sitt uppdrag av lotteriets anordnare.

Blankett för redovisning för lotteri

Till länsstyrelsen i Uppsala län

Redovisning för lotteri enligt länsstyrelsens resolution den

Anordnare:

<i>Inkomster:</i>		<i>Utgifter:</i>	
..... st. lotter		Lösen av resolution	kr.
å kr. = kr.		Inköpta vinster	»
.....		»
.....		»
.....		»
.....		»
.....		»
<i>Summa inkomster</i> kr.		<i>Summa utgifter</i>	»
<i>Summa utgifter</i> »			
<i>Behållning</i> »			

Av behållningen av lotteriet har följande belopp använts till nedan angivna ändamål:

till kr.

till »

till »

Återstoden av behållningen »

har överförts till organisationens övriga tillgodohavaden.

..... den

.....
(anordnarens underskrift)**Blankett för berättelse beträffande lotteri****Berättelse**

över kontrolluppdrag beträffande lotteri, som med länsstyrelsens i Uppsala län tillstånd den anordnats av

Undertecknad, som av länsstyrelsen förordnats till kontrollant för nämnda lotteri, får härmed avgiva följande berättelse.

De i länsstyrelsens föreskrifter för lotteriet gällande villkoren beträffande lotterna och vinsternas beskaffenhet hava till alla delar iakttagits.

Vinsterna ha värderats

a) av opartisk person, som häröver avgivit intyg;

b) på följande sätt:

.....

Antalet osålda lotter utgjorde

Vinstdragningen har verkställts under min tillsyn.

Allmänheten har på i tillståndet föreskrivet sätt underrättats om dragningen och den tid, inom vilken utfallna vinster skola vara avhämtade.

Av vinsterna hava

a) stycken med ett sammanlagt vinstvärde av

..... kronor utfallit å osålda lotter;

b) stycken med ett sammanlagt vinstvärde av

..... kronor utfallit å försålda lotter men icke avhämtats.

Utgående stämpelavgift, kronor, och skatt enligt Kungl. förordningen den 28/9 1928 om särskild skatt å vissa lotterivinster, kronor, har insatts å Kungl. Generalpoststyrelsens postgirokonto nr 3.

De av lotterianordnaren förda räkenskaperna med tillhörande verifikationer ha av mig granskats, därvid jag förvissat mig om att obehöriga utgifter icke upptagits. Av lotterianordnaren upprättad redovisning för lotteriet bifogas och bestyrker jag riktigheten av däri lämnade uppgifter.

Lotteriet har givit anledning till följande erinringar (ifylles i förekommande fall):

.....

..... den

titel:

adress:

Länsstyrelsen i Hallands län

Länsstyrelsens egen tillståndsgivning av lotterier har antalsmässigt icke undergått någon nämnvärd förändring under de tre sistförflutna åren. Antalet tillstånd fördelar sig med 29 på år 1961, 31 på år 1962 och 25 på år 1963. I fråga om de av polismyndighet meddelade tillstånden synes däremot en viss ökning i allmänhet föreligga.

I sin tillståndsresolution föreskriver länsstyrelsen att kontrollanten inom viss tid efter avslutandet av lotteriets räkenskaper skall till länsstyrelsen inkomma med redovisning för lotteriet. I övervägande antalet fall sker detta också. Genom granskning av diariet tillses att redovisning inkommer även från övriga. Enahanda förfarande synes tillämpas av polismyndigheterna i länet.

För att motverka icke motiverad oenhetlighet i de föreskrifter, som lämnas i samband med tillstånden samt i fråga om kontrollen, kan det vara lämpligt att mera utförliga föreskrifter än de för närvarande gällande centralt utarbetas. Då flertalet lotteristånd — detta torde särskilt gälla de av polismyndighet meddelade tillstånden — medgives föreningar och sammanslutningar med ringa ekonomiska resurser, bör dock kontrollåtgärderna icke givas sådan form att lotteriet belastas med onödigt höga kostnader.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade landshövding och landssekreterare, deltagit förste länsassessorn Å. Hultman och länsassistenten Folke Johannesson. Halmstad den 31 januari 1964.

INGVAR LINDELL

Torsten Segrell

Länsstyrelsen i Örebro län

Länsstyrelsen får överlämna av länsstyrelsen utfärdade föreskrifter beträffande lotterier, (bilagor A—B), vilka anordnas med länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsen anser, att dessa föreskrifter äro betryggande.

I övrigt får länsstyrelsen anföra följande.

Det har under den senaste tiden blivit allt vanligare, att tillståndshavaren för en del av vinsten överlätit samtliga lotteribestyr till någon »lotterientre-

prenör», som merendels lämnats fria händer att anskaffa såväl lottsedlar som vinster, ombesörja försäljningen av lotter samt utlämna vinster. Till belysande av huru kontrollen över ett sådant lotteri försvåras, bifogas avskrift av Karlskoga häradsrätts dom den 23 oktober 1963 (Bilaga C). Samtliga i domen uppräknade lotteritillstånd hava meddelats av vederbörande polismyndighet.

Länsstyrelsen har vid ett tillfälle ej funnit skäl bifalla en lotteriansökan, då i ärendet verkställd utredning gav vid handen att lotteribestyren skulle överlätas på sätt ovan nämnts. Efter besvär över länsstyrelsens beslut har Eders Kungl. Maj:t lämnat besvären utan bifall.

Med anledning av det anförda får länsstyrelsen föreslå, att bestämmelser utfärdas till förhindrande av överlåtelse på sätt ovan angivits.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit landssekreteraren Erik Werner, förste länsassessorn Karl-Erik Johanson och länsassistenten Erik Elander. Örebro slott den 30 januari 1964.

ERIK WERNER

Erik Elander

Bilaga A

Länsstyrelsens i Örebro län föreskrifter beträffande tombolalotterier, vilka anordnas med länsstyrelsens tillstånd

1. Lotterna må säljas endast inom Örebro län.
2. Vinstföremålen skola utgöras av varor eller av presentkort å varor.
3. Förekomma presentkort såsom vinster, skola de gälla minst en månad efter den dag, då vinsterna senast skola vara avhämtade, samt förses med tydlig uppgift om giltighetstiden.
4. Vinsterna må ej av eller genom förmedling av lotteriets anordnare inlösas med pengar. Sådan inlösen må ej heller ställas i utsikt.
5. Vinstföremålens värde skall beräknas till gällande detaljhandelspris i orten.
6. Jämlikt 1 § förordningen om särskild skatt å vissa lotterivinster skall å vinst, överstigande ett värde av 100 kronor, erläggas skatt motsvarande 30 % av vinstens värde *inklusive* skatten, vilket motsvarar 42,86 % av vinstföremålens värde utan skatt. Skatt utgår dock ej i lotterier, däri *samtliga* vinster äro skänkta. Skattepliktiga vinster skola anses utgöras *dels* av själva vinstföremålen *dels* ock av därå belöpande lotterivinstskatt. Beträffande uppbörd och redovisning av ifrågavarande lotterivinstskatt hänvisas till gällande kungörelse i ämnet. I skattepliktiga lotterier tillställer generalpoststyrelsen kontrollantens utdrag av kungörelsen.
7. *Beträffande lotterier där insatserna uppgå till högre sammanlagt belopp än 5 000 kronor* skall jämlikt stämpelförordningen den 19 november 1914 för varje lottsedel utgå en stämpelavgift å tio öre. Angående de närmare bestämmelserna beträffande denna avgift hänvisas till 8 och 56 §§ i stämpelförordningen, varvid särskilt torde observeras skyldigheten enligt sistnämnda lagrum att förse lottsedlarna med viss anteckning.
8. Lottförsäljning får ej påbörjas förrän kontrollanten lämnat sitt medgivande därtill.
9. Lotteriets anordnare har att å alla utgifter förskaffa sig verifikationer samt att föra en enkel uppställning över utgifter och inkomster ävensom sist inom tre månader från dragningsresultatets tillkännagivande eller den längre tid, kontrollanten må medgiva, tillställa kontrollanten nämnda uppställning samt styrka, att behållningen kommit i tillståndsresolutionen angivet ändamål till godo. Avdrag får göras endast för nödiga kostnader och således ej för representation o. dyl. Kontrollanten skall snarast möjligt insända uppställningen till länsstyrelsen jämte eget yttrande.
10. Kontrollanten skall tillse, att lotteriföretaget utföres enligt meddelade föreskrifter, att dragningen sker på behörigt sätt, att dragningsresultatet offentliggöres i föreskriven ordning samt att allmänhetens intressen i övrigt iakttagas.

11. Kontrollanten äger att av lotterianordnaren uppbära ersättning med belopp, varom länsstyrelsen, därest överenskommelse ej kan ernås, vill närmare förordna.

12. Lottsedlarna, vilkas lydelse före tryckningen skola godkännas av kontrollanten, skola innehålla tryckt uppgift om lotteriets anordnare samt lotternas egenskap av vinst- eller nitlotter. Vinstlotterna skola därjämte innehålla uppgift å vinstens nummer

Därest vinsterna icke omedelbart utlämnas vid platsen för lottförsäljningen, skall varje vinstlott dessutom innehålla uppgift om dag, då utfallen vinst senast skall vara avhämtad å angiven plats för att rätten till densamme ej skall vara förverkad. Sistnämnda dag må ej infalla tidigare än två månader efter dragningsresultatets tillkännagivande.

13. Lotterna skola vara förseglade på betryggande sätt för undvikande av att de genom uppvikning och ny tillslutning kunna av obehöriga avläsas.

I detta syfte böra lottsedlarna nitas och klistras medelst vatten- och värmebeständigt klistert eller tillslutas på annat sätt, som kan anses innebära motsvarande säkerhet; beträffande lotterier med ett insatsbelopp av högst 5 000 kronor må användas klistrade, rullade lottsedlar, vilkas ändar hoppresats medelst kugghäftningsmaskin.

14. Lotterna böra vidare, till exempel genom s. k. oblattryck å lotternas baksida, vara tillverkade så, att de ej kunna avläsas medelst genomlysning.

15. Samtliga lotter skola vara lika till yttre utseendet.

16. Kontrollanten skall själv nedlägga lotterna i tombolahjul eller dylikt, varvid anordnaren skall tillhandahålla kontrollanten vinst- och nitlotter åtskilda i förseglade förpackningar, försedda med intyg från tillverkaren beträffande innehållet.

17. Vid uppehåll i lottförsäljningen skall tombolahjulet förseglas med minst två olika personliga sigill, vilka ej få förvaras av samma person, eller förvaras under minst två olika lås, till vilka nycklarna ej må förvaras av samma person.

18. Därest s. k. hemliga vinster förekomma, skall anslag därom vara uppsatt vid försäljningstället.

19. Osålda lotter med uppgift å antalet skola efter lotteriets avslutande tillställas tombolakontrollanten för makulering av dessa lotter.

Bilaga B

Länsstyrelsens i Örebro län föreskrifter beträffande lotterier, vilka anordnas med länsstyrelsens tillstånd med undantag av tombolalotterier

1. Lotterna må säljas endast inom Örebro län.

2. Vinstföremålen skola utgöras av varor eller av presentkort å varor.

3. Förekomma presentkort såsom vinster, skola de gälla minst en månad efter den dag, då vinsterna senast skola vara avhämtade, samt förses med tydlig uppgift om giltighetstiden.

4. Vinsterna må ej av eller genom förmedling av lotteriets anordnare inlösas med penningar. Sådan inlösen må ej heller ställas i utsikt.

5. Vinstföremålets värde skall beräknas till gällande detaljhandelspris i orten.

6. Jämlikt 1 § förordningen om särskild skatt å vissa lotterivinster skall, å vinst överstigande ett värde av 100 kronor, erläggas skatt motsvarande 30 % av vinstens värde *inklusive* skatten, vilket motsvarar 42,86 % av vinstföremålets värde utan skatt. Skatt utgår dock ej i lotterier däri *samtliga* vinster äro skänkta. Skattepliktiga vinster skola anses utgöras *dels* av själva vinstföremålen *dels* ock av därå belöpande lotterivinstskatt. Beträffande uppbörd och redovisning av ifrågavarande lotterivinstskatt hänvisas till gällande kungörelsen i ämnet. I skattepliktiga lotterier tillställer generalpoststyrelsen kontrollanten utdrag av sagda kungörelse.

7. *Beträffande lotterier där insatserna uppgå till högre sammanlagt belopp än 5 000 kronor* skall jämlikt stämpelförordningen den 19 november 1914 för varje lottsedel utgå en stämpelavgift å tio öre. Angående de närmare bestämmelserna beträffande sagda avgift hänvisas till 8 och 56 §§ i stämpelförordningen, varvid särskilt torde observeras skyldigheten enligt sistnämnda lagrum att förse lottsedlarna med viss anteckning.

8. Lottförsäljningen får ej påbörjas förrän kontrollanten lämnat sitt medgivande därtill.

9. Lotteriets anordnare har att å alla utgifter förskaffa sig verifikationer samt att föra en enkel uppställning över utgifter och inkomster ävensom sist inom tre månader från dragningsresultatets tillkännagivande eller den längre tid, kontrollanten må medgiva, tillställa kontrollanten sagda uppställning samt styrka att behållningen kommit i tillståndsresolutionen angivet ändamål till godo. Avdrag får göras endast för nödiga

kostnader och således ej för representation o. dyl. Kontrollanten skall snarast möjligt insända sagda uppställning till länsstyrelsen jämte eget yttrande.

10. Kontrollanten skall tillse att lotteriföretaget utföres enligt meddelade föreskrifter, att dragningen sker på behörigt sätt, att dragningsresultatet offentliggöres i föreskriven ordning samt att allmänhetens intressen i övrigt iakttagas.

11. Kontrollanten äger att av lotterianordnaren uppbära ersättning med belopp, varom länsstyrelsen, därest överenskommelse ej kan ernås, vill närmare förordna.

12. Lottsedlarna, vilkas lydelse före tryckningen skola godkännas av kontrollanten, skola innehålla uppgift om lotteriets anordnare, kontrollanten, datum för länsstyrelsens tillstånd, lottens nummer samt tid och sätt för offentliggörandet av dragningsresultatet ävensom den dag, då vinst senast skall vara avhämtad å angiven plats, för att rätten till densamma ej skall förverkas. Sistnämnda dag må ej infalla tidigare än två månader efter dragningsresultatets tillkännagivande.

13. Osålda lottsedlar skola före dragningen avlämnas till kontrollanten för makulering. Vinster, som tillfallit lotteriet, skola markeras i vinstförteckningen.

Bilaga C

Dom meddelad av Karlskoga domsagas häradsrätt å rättens kansli i Karlskoga den 23 oktober 1963 i mål mellan nedannämnda parter

Åklagare: e. o. landsfiskalen i Karlskoga distrikt Sven Ahl.

Tilltalad: pensionären Johan Sigfrid Eriksson, Skrantahöjdsvägen 30, Karlskoga, född den 13 november 1910.

Offentlig försvarare: advokaten Lars-Eric Blomberg, Kungsvägen 43, Karlskoga.

Saken: grovt bedrägeri m. m.

Åklagaren har anfört: Eriksson, som under tiden 15 augusti 1961—8 maj 1963 yrkesmässigt bedrivit försäljning av lotter för olika föreningars och organisationers räkning från kiosker på olika platser i Karlskoga, hade olagligen utökat antalet lotter i lotterierna. Eriksson hade för egen räkning uppburit försäljningssummorna för de lotter, sammanlagt 18 795 stycken, varmed han sålunda i lotterierna olovligen deltagit. Sammanlagda bruttobeloppet hade uppgått till 9 397 kronor 50 öre. Lottköparna hade vilselettis rörande lotteriets ändamål och sålunda lidit ekonomisk skada. Omständigheterna finge anses försvårande. Ansvar yrkades jämlikt 21 kap. 3 § strafflagen och 10 § andra stycket lotteriförordningen. Den närmare omfattningen av Erikssons gärningar framginge av denna uppställning:

Tillstånd för	Försäljnings-	Antal lotter	Utökat av Eriksson med
Lokalföreningen 2322 Hoppet av NTO	15/8 —15/9 1961	10 000	1 000
Karlskoga transportarbetares fackförenings kamratklubb	28/9 —28/11 1961	10 000	1 000
Föreningen 153:ans damklubb av Sveriges arbetsledares förbund, Karlskoga	12/12 1961—10/2 1962	10 000	1 000
Folkrörelsernas motorförbund, Karlskoga ..	1/4 —31/5 1962	10 000	1 000
Sällskapet Länkarna, Karlskoga	9/5 — 9/6 1962	10 000	1 000
Sällskapet Länkarnas damklubb, Karlskoga	6/6 — 6/7 1962	10 000	1 000
Karlskoga Schackklubb, Karlskoga	4/7 — 4/8 1962	10 000	1 000
Karlskoga transportarbetares fackförening, avd. 166, kamratklubb	1/9 —30/9 1962	10 000	1 000
Svenska Sportdykarförbundet, Karlskoga ..	28/9 —27/10 1962	10 000	1 000
Karlskoga fotoklubb, Karlskoga	1/11—30/11 1962	10 000	2 000
Järnvägsmännens helnykterhetsförbunds			
Karlskogaavdelning	24/11—24/12 1962	10 000	2 000
Sällskapet Länkarna, Karlskoga	13/12 1962—13/1 1963	10 000	1 000
Folkrörelsernas motorförbund, Karlskogaav- delningen	4/1 — 9/2 1963	10 000	1 000
Karlskoga Schackklubb	8/2 — 9/3 1963	10 000	1 000
Karlskoga sportdykarklubb	9/3 —13/4 1963	10 000	2 000
Föreningen Unga Örnars vänner, Karlskoga	6/4 — 6/5 1963	10 000	795

Åklagaren har vidare yrkat, att de uppburna insatserna till ett belopp av 5 000 kronor förklarades förverkade jämlikt 11 § lotteriförordningen.

Domskäl. Eriksson har bestritt ansvar för bedrägeribrott men erkänt förseelsen mot lotteriförordningen.

Om de lotterier som i målet är ifråga är upplyst. Ett vart tillstånd har gällt 10 000 lotter i serier på 1 000 lotter. Vissa nummer i varje serie ha utfallit med vinst bestående i kaffe, choklad eller presentkort. Värdet av vinsterna skulle uppgå till 1/2 av lotternas försäljningsvärde. Varje lottsedel skulle vara försedd med namnet på den organisation, som erhållit tillstånd att anordna lotteriet.

Eriksson har anfört: Han hade gentemot den organisation, som fått tillstånd att anordna lotteriet, åtagit sig att utföra allt som erfordrats för lotteriets genomförande såsom anskaffande av vinster, lottsedlar, skyltar etc. Lottsedlarna hade han köpt genom varuhuset Domus hos en Stockholmsfirma. Tryckningen av den lotterianordnande organisationens namn hade ombesörjts av Stockholmsfirman. Han hade beställt flera lotter än som fått ingå i lotteriet enligt tillståndet. I de flesta fall hade han anskaffat 11 serier i stället för 10 serier, envar om tusen lottsedlar. I några fall hade han skaffat 12 serier. Till kontrollanten för varje lotteri hade 10 serier lämnats. Tombolahjulet hade icke rymt samtliga serier utan han hade hos kontrollanten fått påfyllt en eller två gånger under tiden lotterna till ett lotteri försåls. Under försäljningstiden hade han lagt i den eller i några fall de serier han skaffat och själv behållit. Samtliga lottsedlar i de med åtalet avsedda lotterierna hade försåls. Någon gång hade han fått begära förlängd tid för lotteriets slutförsäljning. Vid redovisningen till organisationer hade han utgått från en försäljning av 10 serier lotter. Inkomsterna på det utökade antalet lotter hade han alltså behållit själv. I arvide hade han brukat betinga sig omkring 400 kronor.

För hyra av kiosken, som han skaffat för 1 765 kronor, hade han debiterat 100 kronor. Kaffe och andra varor, som utgjort vinster, hade upptagits efter detaljhandelspriset. Inköpspriset för lotterna hade varit 17 kronor per serie och organisationerna hade debiterats efter detta belopp. För att kunna visa kvitto på 10 serier hade han begärt kvitto endast på detta antal trots att han betalat för flera. Vidare hade Eriksson i redovisningen gjort avdrag för bränsle, skyltar och svinn. Sistnämnda post kunde ibland uppgå till 40—50 kronor. Eriksson hade fått rabatter, på kaffe med cirka 60 öre per kilo och på lotter med 10 procent. Dessa rabatter hade Eriksson tillgodoräknat sig själv. — På lotterioskiosken hade funnits skyltar upptagande namnet på den organisation, till vars förmån lotteriet anordnats, och de nummer som voro vinstlotter. Han trodde icke att lotteriets ändamål varit av betydelse för lottköparna. Lotter köptes oberoende av vem överskottet tillfallit. Eftersom den eller de serier han lagt i tombolahjulet haft lika många vinstlotter som övriga serier hade vinstchanserna ej minskat för lottköparna genom att antalet lotter ökat. Han hade handlat under antagande att ingen lidit någon förlust på att han ökat antalet lotter. Hans vinst på varje serie om 1 000 lotter, varmed han ökat antalet lotter enligt lotteritillstånden, kunde beräknas till högst 230 kronor.

Häradsrätten finner genom Erikssons erkännande och övriga omständigheter bl. a. föredda fakturor på inköp av större antal serier än tillstånden för varje lotteri avsett, styrkt att Eriksson i den omfattning åklagaren angivit i av honom omhändertagna lotterier utökat antalet lotter utöver meddelat tillstånd i syfte att själv tillgodogöra sig den genom ökningen av antalet lotter uppkomna vinsten och efter försäljning av lotterna tillgodogjort sig denna vinst. Denna vinst kan i beaktande av Erikssons utlägg för varor och lottsedlar avseende av Eriksson tillagda lotter bestämmas till minst 5 000 kronor för samtliga lotterier.

Utrett är vidare att försäljningen av lotterna i ett vart lotteri skett under sken av att nettovinsten på lotteriet skulle tillfalla den organisation som anordnat lotteriet, och att namnet på denna organisation angivits på skylt på försäljningskiosken. Lottköparna måste alltså vid köp av lotter hava förutsatt att den på lotteriet uppkomna vinsten i sin helhet skulle tillföras den lotterianordnande organisationen och icke annan.

Enär således lottköpare av Eriksson vilseletts ifråga om lotteriets ändamål och försäljningen av överskjutande antal lotter medfört en mot lottköparens förlust svarande vinst för Eriksson, har Eriksson gjort sig skyldig till bedrägeribrott.

Häradsrätten finner ej att vare sig värdet av vad Eriksson i ett vart lotteri tillskansat sig eller andra omständigheter föranleder till att bedrägeribrotten böra bedömas som grova.

Genom sitt förfarande har Eriksson brutit mot för ett vart lotteri gällande föreskrifter enligt meddelade tillstånd.

Av uppburna insatser för överskjutande antal lotter bör i beaktande av Erikssons vinst av åklagaren yrkat belopp förverkas.

Enligt verkställd personutredning föreliggande förutsättningar för villkorlig dom.

Domslut. Häradsrätten dömer Eriksson jämlikt 4 kap. 1 och 2 §§ och 21 kap. 1 § strafflagen samt 10 § lotteriförordningen för bedrägeri och förseelse mot nämnda förordning till straffarbete åtta månader.

Jämlikt lagen om villkorlig dom meddelas anstånd med straffets verkställande. Prövotiden fastställs till tre år från det denna dom i vad gäller det villkorliga anståndet vinner laga kraft mot Eriksson.

Eriksson skall under prövotiden stå under övervakning. Till övervakare utses socialassistenten Røge Winqvist, Karlskoga.

Häradsrätten förklarar jämlikt 11 § lotteriförordningen ett belopp om femtusen kronor av uppburna insatser förverkat till Kronan.

För försvaret tillerkännes Blomberg arvode av allmänna medel med tvåhundraotjugofem kronor. Det åligger Eriksson att återgälda statsverket detta belopp.

På häradsrättens vägnar:

Kjell Rosenberg

Länsstyrelsen i Gävleborgs län

Med överlämnande av ett från poliskammaren i Gävle infortrat yttrande, (bilaga), i ärendet får länsstyrelsen anföra följande.

Det råder otvivelaktigt en icke önskvärd oenhetlighet å hithörande område. I likhet med revisorerna finner länsstyrelsen, att det vore till fördel om mera enhetliga bestämmelser kunde tillskapas. Länsstyrelsen har därför icke något att erinra mot revisorernas förslag. Länsstyrelsen vill emellertid understryka nödvändigheten och betydelsen av att de olika intressena därvid noga vägas mot varandra.

I handläggningen av detta ärende ha förutom undertecknade landshövdingen Jarl Hjalmarson och tf. förste länsassessorn Holger Sundberg, föredragande, deltagit landssekreteraren Yngve Mattsson. Gävle den 21 januari 1964.

JARL HJALMARSON

Holger Sundberg

Bilaga

Yttrande från poliskammaren i Gävle

I resolution den 7 januari 1964 anmodad avgiva yttrande över vad riksdagens revisorer i sin år 1963 avlämnade berättelse anført rörande kontrollen av lotterier, får poliskammaren med remisshandlingarnas återställande anföra följande.

Poliskammaren har för sin del på skilda orter i landet gjort iakttagelser, som till del överensstämmer med vad revisorerna anført. Sålunda förekomma relativt skiftande uppfattningar bland de polismyndigheter, med vilka poliskammaren haft anledning att diskutera hithörande frågor, om vilka kontrollföreskrifter som böra förknippas med ett lotteritillstånd eller en anmälan. Föga motiverade olikheter i dessa föreskrifter ha också iakttagits. Brister i lotternas innehåll förekomma alltför ofta. Kontrollen över vinsternas värde liksom över att vinnaren erhåller den utlovade vinsten brister

stundom, exempelvis när en vinstbil tillåtes i reklamsyfte bli körd mellan olika platser och försäljningsställen i sådan omfattning, att dess värde vid vinstavhämningen utan tvekan nedgått.

Det är naturligt om med en så decentraliserad tillståndsgivning som den nuvarande vissa olikheter i betraktelsesätt och kontrollanternas verksamhet förekomma. Det bör emellertid vara ett det allmännas intresse att tillse, att variationerna bli så små som möjligt. Poliskammaren vill därför tillstyrka revisorernas förslag om att mera enhetliga bestämmelser meddelas för tillståndsgivningen i lotteriärenden, varvid kontrollmomenten särskilt böra beaktas. Gävle den 14 januari 1964.

Magistraten i Hälsingborg

Sedan magistraten i Hälsingborg för direkt redovisning överlämnat remiss från Kungl. Handelsdepartementet angående riksdagsrevisorernas berättelse rörande kontrollen över lotterier, får poliskammaren som eget yttrande åberopa närlagda skrivelse, (bilaga), till poliskammaren från förste polisassistenten Gunnar Bergh, som sedan år 1961 under poliskammaren handlägger lotteriärendena. Poliskammaren i Hälsingborg den 16 januari 1964.

GÖTE FRIBERG

Polismästare

Bilaga

Yttrande från polisens allmänna sektion i Hälsingborg

Sammanfattning av revisorernas uttalande. Såvitt särtryck av nämnda § 32 utvisar, har revisorerna uttalat bl. a., att vissa grundläggande bestämmelser om lotterier finnas uti 1939 års lotteriförordning, men att närmare föreskrifter om anordnande av lotterier eller kontrollen däröver icke är meddelade i författningsväg. Emellertid har Kungl. Maj:t år 1956 utfärdat vissa lotteribestämmelser, vilka dock icke är av tvingande natur utan närmast ha karaktären av rekommendationer. I stället ankommer det på bl. a. polismyndigheten att avgöra omfattningen av och innehållet i de regler, som böra meddelas till efterrättelse. Till följd av avsaknaden av mera utförliga och tvingande direktiv om villkoren för lotterier av olika omfattning finnes emellertid alltså utrymme för en icke ringa oenhetlighet i fråga om de föreskrifter, som meddelas i lotteriärenden.

Normer för tillståndsgivningen i Hälsingborg m. m. Vidkommande poliskammarens handläggning av lotteriärenden har sedan flera år tillbaka den principen varit vägledande, att tillstånd till lotteri meddelas lokal sammanlutning, som prövas behörig, och visst företräde gives organisation med ungdomsvårdande verksamhet såsom ändamål. Normalt meddelas sökande ett lotteritillstånd per kalenderår alternativt flera tillstånd under samma tidrymd, dock icke lotteri med en högre sammanlagd insats än tillhoppa 5 000 kronor för året räknat. Vid tillståndsprövningen granskas i förekommande fall sökandes åberopade handlingar såsom stadgar, verksamhetsberättelse, kassarapport, protokoll etc. för att därigenom få styrkt behovet

och ändamålet med lotteriet. Regelmässigt meddelas lotteritillstånd åt förening såsom enhet betraktad, men större föreningar med sektioner för olika verksamhetsgrenar medgivs rätt till anordnande av lotteri sektionsvis, där- est sektionen är av större format, har självständig styrelse och förvaltning.

Vad nu sagts om lotteri avser praktiskt taget tombolalotterier, som försäljas på allmän plats. Övriga slag av lotterier förekomma endast sporadiskt och röna icke heller något nämnvärt intresse hos den lottköpande allmänheten. Poliskammaren meddelar f. n. icke tillstånd till s. k. snabb- eller kvicklotterier, vilka bedömas vara otillfredsställande ur säkerhets- och kontrollsynpunkt.

Kontroll- och ordningsföreskrifter för lotteri i Hålsingborg. Såsom framgår av revisorernas uttalande i nu aktuell fråga saknas enhetliga ordnings- och kontrollföreskrifter för lotterier. Självfallet skulle det vara av stort värde med sådana föreskrifter. Den lottköpande allmänheten torde ha all rätt att ställa krav på långt gående ordning och säkerhet beträffande de rikligt förekommande lotterierna.

Ansökningar om lotteritillstånd — i förekommande fall anmälningar — göras här i staden på särskilda av poliskammaren tillhandahållna blanketter. Poliskammaren förordnar normalt kontrollant — i regel en förste polisassistent — för lotteri, vars omslutning överstiger 1 000 kronor. Kontrollanten har då att ställa sig till efterrättelse de av poliskammaren 1958 utfärdade kontroll- och ordningsföreskrifter för lotteri. Dessa föreskrifter innehålla i sammanfattning följande.

1. Vinsterna

För att kontrollant skall kunna fullgöra sina åligganden skall lotteriets anordnare lämna erforderliga upplysningar samt hålla vinsterna tillgängliga för granskning och värdering. Vid anfordran skall anordnaren styrka vinstvärdena genom intyg av opartisk fackman. Kontrollanten har att utöva tillsyn över att vinster i fråga om beskaffenhet och värde överensstämmer med fastställd vinstplan.

2. Lottsedlarna

A. Tombolalotteri. Lotterna skola tillverkas av papper av god beskaffenhet och vara försedda med uppgift om lotteriets anordnare. Därest dragning å nitlotterna skall äga rum, skola lotterna dessutom förses med uppgifter enligt B. Lotterna skola vara förseglade på betryggande sätt, så att text icke kan avläsas genom uppvikning eller genomlysning, och vara av typ, som godkänts av Statens Kriminaltekniska anstalt. Samliga lotter skola vara lika till sitt yttre utseende. Vinst- och nitlotter skola vara åtskilda i förseglade förpackningar, försedda med intyg från tillverkaren beträffande innehållet. Förpackningarna få endast brytas av kontrollanten, därest sådan är förordnad. Kontrollanten skall förvissa sig om att antalet vinst- och nitlotter överensstämmer med fastställd plan och vitsordats av tillverkaren.

B. Andra lotterier. (Sedel- eller listlotteri). Lotterna skola tillverkas av papper av god beskaffenhet. Lottsedlarna skola förses med tryckta uppgifter om

a) den dag då i lotteriet utfallande vinst skall, för att rätten till densamma ej skall förverkas, var avhämtad, vilken dag må sättas tidigast till två månader efter det dragning ägt rum;

- b) dagen för dragningen samt tid och sätt, nöjaktigt preciserade, för dragningsresultatets offentliggörande;
- c) ställe, där vinsterna skola avhämtas;
- d) lotteriets föreståndare och dennes adress;
- e) lotteriets kontrollant.

Tillverkaren av lottsedlar skall med intyg vitsorda, att dubbelnumrering av lottsedlar icke förekommer.

3. Lottförsäljningen

A. *Tombolalotteri.* Vid försäljningsställe skall finnas tydligt anslag om

- a) lotterianordnarens (föreningens) namn;
- b) vinstförteckning;
- c) lottpris;
- d) antalet tombolahjul samt
- e) ställe, där vinsterna skola avhämtas.

Försäljningen av tombolalotter får endast handhas av anordnareföreningens medlemmar, vilka av kontrollanten godkänts för ändamålet, och skall vid ett vart av tombolahjulen uppehålla sig minst två försäljare. Uppgift om lottförsäljare skall bifogas ansökan om lotteri.

Tombolahjul skall under tid, då försäljning icke pågår vara förseglade och förvaras på betryggande sätt hos lotteriets föreståndare.

Lottförsäljarna skola tillse att snygghet råder å försäljningsplatsen och intilliggande område samt uppsamla från försäljningen härrörande avfall.

B. *Andra lotterier.* (Sedel- eller listlotteri). Vid försäljningsställe å allmän plats får vinstföremål, t. ex. bilar, icke uppställas utan särskilt tillstånd av poliskammaren.

4

Vinstdragningen verkställes under kontrollantens tillsyn. Osålda lotter skola före dragningen överlämnas till kontrollanten, som har att makulera ev. vinstlotter. Vinst å osåld lott skall antecknas i vinstförteckningen. Kontrollanten skall tillse, att allmänheten underrättas om dragningen på sätt, som framgår av lottsedeln.

5. Redovisning

Föreståndare för lotteri åligger att föra anteckningar över inkomster och utgifter. Utgifterna skola styrkas med behöriga verifikationer. Ekonomisk redogörelse över lotteri skall överlämnas till kontrollanten för granskning senast två månader efter sista dagen för vinstavhämtningen. Kontrollanten skall granska redogörelsen och förvissa sig om att obehöriga utgifter icke upptagits eller att de personer, som ha befattning med lotteriet, icke bereda sig ekonomisk fördel därav. Dessutom har han att tillse, att den uppkomna behållningen, i vilken även skall ingå värdet av outlöst vinst, kommer det ändamål till godo, för vilket lotteriet anordnats. I de fall, då lotteri anordnats till förmån för en organisations allmänna verksamhet, är det tillräckligt, att kontrollanten beträffande behållningen förvissar sig om, att denna av lotteriet vederbörligen överförts till organisationens övriga tillgodohavanden.

6

Därest kontrollant icke förordnats, tillkommer det föreståndare för lotteriet att i förekommande fall iakttaga de för kontrollant utfärdade bestämmelserna.

För sitt uppdrag äger kontrollant av tillståndshavaren att åtnjuta ersättning med belopp, som bestämmes av poliskammaren.

Vad nu sagts om kontroll- och ordningsföreskrifter avser såväl lotterier jämlikt lotteriförordningens § 2 som ock § 3 a samt 3 b.

Beträffande de s. k. anmälningslotterierna (§ 2 och § 3 a) meddelar efter inkommen anmälan poliskammaren såsom villkor för lotteriernas bedrivande,

att vinstförteckning upprättas innan lottförsäljningen påbörjas eller spelen tagas i bruk,

att lotterierna och spelen endast tillhandahållas allmänheten i samband med offentliga nöjeställningar,

att vinsterna endast utgöras av varor eller marker, vilka enbart skall gälla som betalningsmedel inom för tillställningen avsedda lokaler eller område,

att värdet av högsta vinsten icke överstiger 10 kronor eller, där vinsterna utgöras av uteslutande varor, 15 kronor,

att insatsen icke överstiger 50 öre eller, där vinsterna utgöras av varor, en krona,

att vinstfördelning äger rum i omedelbar anslutning till deltagande i lotteriet eller spelet,

att lotterianordnaren i övrigt ställer sig till efterrättelse de ytterligare föreskrifter polismyndigheten eller kontrollanten meddelar.

Vad som synes böra företagas i nu aktualiserad lotterifråga. Lång tids praktisk erfarenhet av lotterier av olika slag och omfattning ger till full evidens vid handen, att

a) tvingande regler i ordnings- och kontrollavseende snarast bör utfärdas centralt för åstadkommande av enhetlighet och effektivitet och ges ett innehåll, som i stora drag svarar mot poliskammarens nu gällande föreskrifter. Vid strikt tillämpning av dessa föreskrifter åstadkommes en sådan kontroll och ordning över lotterier, att oredlighet därutinnan svårigen kan förekomma, varjämte rimliga ordnings- och säkerhetskrav torde bli tillgodosedda, samt att

b) lotteriförordningen, som synes vara alltför otidsenlig, bör omarbetas och ges en smidigare och tidsenligare avfattning.

I anslutning till vad ovan anförts under a) och b) vill jag slutligen framhålla önskvärdheten av skärpta föreskrifter, evad avser de s. k. § 2-lotterierna, där särskilt professionella tivoli- och andra nöjesarrangörer alltför ohämmat spekulerar i den godtrogenhet och spellusta, som finns hos en lottköpande allmänhet. Polisens allmänna sektion i Hälsingborg den 16 januari 1964.

Magistraten i Falun

Fr. o. m. den 1 januari 1964 har Falu stad lagts under landsrätt, varigenom å t. f. kommunalborgmästaren i staden numera ankommer att ombesörja magistratens tidigare uppgifter.

Med hänsyn till den korta tid, som ifrågavarande uppgifter åvilat mig anser jag mig icke ha något att anföra, utöver det allmänna önskemålet om mera enhetliga bestämmelser i frågan. Falun den 13 januari 1964.

ANDERS CARLEHÄLL

T. f. kommunalborgmästare

INRIKESDEPARTEMENTET

§ 33 Vissa av överståthållarämbetet och länsstyrelserna förvaltade donationsfonder

Justitiekanslersämbetet

Justitiekanslersämbetet vill till att börja med nämna att i fråga om två av de av revisorerna särskilt redovisade fonderna beslut meddelats av Kungl. Maj:t under senare tid.

Sålunda har Kungl. Maj:t rörande den under överståthållarämbetet upptagna donationen Kronprinsessan Louise's Brudgåvefond genom beslut den 26 januari 1962 (inrikesdepartementet) medgivit, att avkastningen av fonden må inlevereras till stiftelsen Konung Oscar II:s och Drottning Sophias guldrölopsminne att av stiftelsen utdelas som brudgåva. Överståthållarämbetets befattning med utdelandet av avkastningsmedlen har sålunda upphört.

Beträffande den under länsstyrelsen i Västmanland län upptagna Tigerhielmiska invalidfonden för beväringssmanskap har beslut meddelats av Kungl. Maj:t den 19 december 1963 (försvarsdepartementet). Enligt detta beslut skall avkastningen av fonden — sedan en tiondel av avkastningen lagts till kapitalet — överlämnas till Östervåla kommun att användas på sätt närmare framgår av beslutet. Förvaltningen av fonden skall alltjämt vara anförtrodd länsstyrelsen.

Vad härefter angår revisorernas uttalande i frågan får ämbetet anföra följande. En översyn av de för ifrågavarande donationer gällande bestämmelserna om användning och förvaltning torde vara påkallad. Vad angår förvaltningen synes vid en dylik översyn böra beaktas om icke förvaltningsbestyret beträffande en del donationer kan överflyttas från länsstyrelsen till annat organ. Sålunda förefaller tänkbart, att förvaltningen av donationer, vilkas användning är knuten till viss kommun eller viss församling, kan anförtros kommunalt organ. Beträffande donationer givna till förmån för militär personal bör undersökas om ej förvaltningen i en del fall bör överföras till organ inom försvarsväsendet o. s. v.

Såvitt framgår av revisorernas uttalande pågår inom vissa länsstyrelser en översyn av angivet slag. I allmänhet är de av respektive länsstyrelse förvaltade donationerna ej fler till antalet än att den erforderliga genomgången av dess donationer bör kunna verkställas av länsstyrelsens ordinarie personal. Vad gäller länsstyrelsen i Uppsala län är måhända — med hänsyn till det stora antalet förvaltade fonder — motiverat, att denna erhåller sakkunnigt biträde för utredningen rörande fonderna. Stockholm den 16 januari 1964.

STEN RUDHOLM

K. E. Uhlin

Riksrevisionsverket

Riksrevisionsverket får uttala, att ämbetsverket delar revisorernas uppfattning, att förutsättningarna för permutation av donationsbestämmelserna bör närmare undersökas.

Uppgiften att länsstyrelsen i Uppsala län förvaltar ej mindre än 78 donationsfonder beror enligt vad som under hand inhämtats på ett missförstånd. I den till riksrevisionsverket ingivna huvudboken för budgetåret 1962/63 redovisas allenast tre donationsfonder, nämligen Vasamonumentets donationsfond, fonden för kulturändamål och fonden för restaureringsarbeten å Uppsala slott.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråcheferna Ehnbohm och Säfström. Stockholm den 28 januari 1964.

GÖSTA RENLUND

L. Lundh

Länsstyrelsen i Uppsala län

Enligt de uppgifter länsstyrelsen den 21 maj 1963 lämnat skulle länsstyrelsen ha att förvalta ej mindre än 78 donationsfonder. Detta är givetvis felaktigt, antalet skall i stället vara fyra. De 78 fonderna äro i stället sådana, som stå under länsstyrelsens tillsyn enligt tillsynslagen av år 1929. Länsstyrelsen beklagar förväxlingen.

Rörande de fyra donationsfonder, som stå under länsstyrelsens förvaltning, får länsstyrelsen lämna följande uppgifter.

1. *Stiftelsen för omhändertagande av rikssalen å Uppsala slott.* Genom nådigt beslut den 18 juli 1931 bemyndigades kungl. byggnadsstyrelsen verkställa restaurering av rikssalen för de medel, som stiftelsen ställde till disposition; efter arbetenas utförande fastställdes den 20 augusti 1943 stadgar för stiftelsen.

Stiftelsens inkomster av entréavgifter och uthyrningar användas till bestridande av kostnaderna för rikssalens underhåll.

Stiftelsens tillgångar utgjorde den 31 december 1963 35 593 kronor 05 öre, innestående i bank.

Särskild styrelse handhar stiftelsens angelägenheter. Stiftelsens räkenskaper föras dock enligt stadgarna av länsstyrelsen.

2. *Fonden för restaureringsarbeten å Uppsala slott.* Fondmedlen insamlades av landshövding Hilding Kjellman; huvuddelen av medlen ha använts vid restaurering av slottets ruinområden. Fondens tillgångar den 31 december 1963 utgjorde 15 115 kronor 27 öre, innestående i sparbanks.

De återstående medlen äro avsedda att användas främst för historiskt forskningsarbete i slottets historia.

3. *Fonden för kulturändamål.* Fonden utgör återstoden av en penninggåva å 5 000 kronor, som Uppsala Ångvarns AB överlämnade till landshövding Kjellman vid dennes avgång. Disanämnden i Uppsala har tidigare erhållit 2 000 kronor ur fonden. Tillgångarna den 31 december 1963 utgjorde 3 526 kronor 34 öre, innestående i sparbanks.

4. *Wasamonumentets donationsmodell.* År 1913 skänkte lasarettsläkaren Ernst Augustinsson i Halmstad 5 000 kronor till restaurering av det s. k. Wasamonumentet å Uppsala slotts borggård. För restaureringsarbetet ej förbrukade medel insattes år 1922 å bankräkning för landshövdingens räk-

ning. För några år sedan överlämnades vederbörande bankbok till landskontoret. Innestående behållning den 31 december 1963 var 4 110 kronor 26 öre.

Samtliga dessa fyra fonder ingå i länsräkenskaperna.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit landshövdingen Olov Rylander, landskamreraren Henrik Jansson och länsassessorn Artur Hedberg, föredragande. Uppsala den 23 januari 1964.

OLOV RYLANDER

Artur Hedberg

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Länsstyrelsen får meddela, att sådan undersökning, som av revisorerna förutsättes, pågår samt att länsstyrelsen kommer att göra de framställningar om ändrade föreskrifter för fonderna, som härav kan föranledas. För dagen vill länsstyrelsen beträffande de olika fonderna anföra följande.

Vad först angår *Ahlgrénska fonden*, vilken ingår bland de fonder, som behandlats i ett av en särskild utredningsman den 29 juni 1963 avgivet betänkande, hänvisar länsstyrelsen till sitt underdåniga remissyttrande den 24 oktober 1963 i anledning av betänkandet.

Av *Löwenskiöldska gravvårdsfondens* båda ändamål återstår numera endast det, som avser underhåll av Löwenskiöldska ättens gravar på Källeryds kyrkogård. Länsstyrelsen har inhämtat, att underhållet av såväl gravplatserna som den särskilda kyrkogård varå de är belägna, i hög grad blivit eftersatt och att betydande iståndsättningsarbeten erfordras för att kyrkogårdens och gravarnas utseende och skick skall bli tillfredsställande. För sådant ändamål torde ett betydande engångsanslag ur fonden behöva tagas i anspråk, varefter avkastningen av återstoden sannolikt kommer att åtgå för gravarnas normala underhåll och skötsel.

På grund härav överväger länsstyrelsen att föreslå, att hela fonden skall överlämnas till kyrkorådet i Källeryds församling för att förvaltas i enlighet med det för fonden bestämda ändamålet.

Nödhjälpsfonden och *Stiftelsen för Samhällshjälp* tjänar visserligen skilda ändamål men gemensamt för dem båda är att användningen förutsätter en katastrofartad situation. Enligt länsstyrelsens mening borde en sammanslagning av dem i förenklande syfte kunna övervägas, varvid ändamålet kunde anpassas till det för Nödhjälpsfonden nu gällande.

Länsstyrelsen ämnar föreslå, att *Reenstiernska Donationsfonden* överlämnas till förvaltning av Arméns Understödsnämnd.

Då fondkapitalet i såväl *C. G. Bergensträhles fond* som *Lars Hiertas fond* är av relativt ringa storlek och då fondernas ändamål är i viss mån likartat, förefaller det lämpligt med en sammanslagning av dem. Avkastningen kunde efter länsstyrelsens prövning tilldelas änka eller minderårigt barn efter befattningshavare vid länsstyrelsen.

Vad slutligen beträffar *J. F. Granschoughs fond* föreslår länsstyrelsen, att den överlämnas till Jönköpings stad för att sammanslås med av staden förvaltade fonder till förmån för Pauvres Honteux. Jönköping den 17 januari 1964.

SVEN AF GEIJERSTAM

Sten Hydén

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län

I fråga om Mannerstråhleska donationsfonden gäller att fondkapitalet skall förvaltas av länsstyrelsen i länet. Några andra testamentariska föreskrifter eller förordnanden i förvaltningshänseende än att räntan å fonden skall av länsstyrelsen utdelas till behövande änkor och barn efter på sjön omkomna lotsar och fiskare, vilka i livstiden varit boende inom länet, hava icke lämnats. Kungl. Maj:t har sedermera genom beslut den 3 mars 1922 förklarat de testamentariska bestämmelserna icke utgöra hinder för att en tiondel av årliga räntan av donationsfonden finge läggas till fondens kapital.

Vad angår donationsfonden Fredrika Bildts Minne, som enligt donationsbestämmelsen tillfaller »Käringöns kyrka och församling till fattiga och nödlidande», har efter testators död arvingarna, enligt dem av testator på sin tid lämnat uppdrag, meddelat närmare bestämmelser om förvaltningen och användningen av donationsbeloppet genom ett den 24 juni 1908 utfärdat donationsbrev.

Enligt nämnda donationsbrev skulle donationsbeloppet överlämnas till länsstyrelsen, vilken även åtagit sig förvaltningen av fonden, samt att två gånger årligen överlämna å densamma upplupna räntor till en av fem ledamöter bestående direktion å Käringön, som har att, efter vissa i donationsbrevet närmare lämnade anvisningar, utdela fondens räntemedel samt att årligen avlämna verifierad redovisning häröver till länsstyrelsen som beslutar om enligt donationsbrevets ordalydelse »decharge». Enligt punkt 6 i nämnda donationsbrev får donationen på intet sätt träda i stället för eller sammanblandas med den kommunala fattigvården.

Genom beslut den 3 mars 1922 har Kungl. Maj:t förklarat bestämmelserna i ovannämnda donationsurkund icke utgöra hinder för, att en tiondel av årliga räntan av ifrågavarande donationsfond finge läggas till fondens kapital.

Yttrande i ärendet har infordrats från direktionen för donationsfonden Fredrika Bildts Minne, vilket närslutes (Bilaga A).

För såväl Mannerstråhleska donationsfonden som donationsfonden Fredrika Bildts Minne gäller, vilket även framhållits i statsrevisorernas uttalande, att dessa fonder få anses ha tillkommit vid en tid då socialvård förekom i mycket begränsad omfattning och såväl socialförsäkring som privat försäkring antingen ej fanns eller var utbyggd i så ringa grad, att de icke kunde skänka efterlevande och andra hjälpbehövande en tillfredsställande trygghet.

Oavsett den ändring i samhällsförhållandena som ägt rum sedan donationernas tillkomst, hyser länsstyrelsen den uppfattningen, att ifrågavarande donationsfonder alltjämt hava sin betydelse och fylla sin ursprungliga uppgift i det moderna samhällets tjänst. Som exempel på vad Mannerstråhleska donationsfonden kan betyda vill länsstyrelsen åberopa bifogade¹ fotokopia av en ansökan om understöd ur denna fond för sistlidna år. Det må i sammanhanget nämnas, att — enligt uppgift av vederbörande försäkringskassa — endast omkring hälften av den i Öckerö kommun bofasta fiskarebefolkningen för närvarande torde vara ansluten till allmänna tilläggsförsäkringen. I fråga om donationsfonden Fredrika Bildts Minne åberopar länsstyrelsen vad fondens direktion anfört i det infordrade yttrandet.

På grund av vad sålunda anförts, får länsstyrelsen såsom sin mening uttala, att anledning för närvarande icke föreligger att föranstalta om permutation av donationsbestämmelserna för Mannerstråhleska donationsfonden och donationsfonden Fredrika Bildts Minne. Göteborg den 30 januari 1964.

FOLKE ELFVING

Olof Hammarberg

¹ Ej avtryckt

Utdrag av protokoll, fört vid extra sammanträde med direktionen för Donationsfonden Fredrika Bildts Minne den 13 januari 1964

I anledning av från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län till direktionen för Donationsfonden Fredrika Bildts Minne översända handlingar med anmodan att avgiva yttrande rörande ifrågasatt permutation, får direktionen såvitt angår ifrågasatt donation, avgiva följande yttrande.

1. Direktionen har efter bästa förstånd och samvete städse sökt följa de riktlinjer donator angivit i testamentet.

2. Donationen hör visserligen icke till de större, men avkastningen har likväl, med hänsyn till församlingens ringa folkmängd, under årens lopp kommit icke så få till del, i vissa fall ett icke föraktligt bidrag ens under nuvarande förhållanden. Den årligen återkommande utdelningen har därför alltid varit efterlängtd och uppskattad här ute i havsbandet.

3. Några som helst svårigheter att finna sådana personer, på vilka donationsvillkoren kunnat tillämpas, har heller aldrig förekommit.

Då donationen i sin hittillsvarande form synes fylla en viktig uppgift, får direktionen uttala den förhoppningen att densamma måtte bibehållas i oförändrat skick, så länge förhållandena icke kräver någon radikal ändring.

Om en förenkling av administrationen inom ramen för nu gällande författning är möjlig, så att det arbete, som följer med fondförvaltningen, kunde reduceras, är direktionen villig att efter sin förmåga medverka härtill.

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Länsstyrelsen delar revisorernas uppfattning att donationsbestämmelserna bör permuteras i syfte att giva fonderna en mera ändamålsenlig och tidsenlig användning. Av de fonder som förvaltas av länsstyrelsen torde det kunna ifrågasättas om icke ändamålsbestämmelserna bör ändras för fyra: Västerbottens läns arbets- och korrektionsinrättningsfond, länsstyrelsens arbetslöshetsmedel, fonden för frigivna fångar inom Västerbottens län samt bidrag till anläggning av tvättstugor inom Västerbottens län.

Västerbottens läns arbets- och korrektionsinrättningsfond. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 14 februari 1860 fick Västerbottens läns hushållningssällskap uppbära räntan. Direktionen för fondens förvaltning medgavs rätt att mot laga säkerhet överlämna fondens kapital till sällskapet. Genom beslut den 15 mars 1935 medgav Kungl. Maj:t, att hushållningssällskapet icke behövde ställa säkerhet för lånet.

Fondens medel bör kunna överlämnas till hushållningssällskapet och därmed avföras ur länsstyrelsens räkenskaper.

Länsstyrelsens arbetslöshetsmedel. Då medel för bekämpning av arbetslöshet erhållas i annan ordning har fonden för närvarande icke någon funktion att fylla. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör fonden sammanslås med länsstyrelsens nödhjälpsmedel, en fond som ännu har en stor betydelse för länet.

Fonden för frigivna fångar inom Västerbottens län. Fonden synes för närvarande icke fylla någon större uppgift. Ändamålsbestämmelserna böra ändras och länsstyrelsen kommer att göra framställning om permutation,

sedan föreståndarens för fängelset och statens skyddskonsulents i 14:e distriktet yttranden inhämtats.

Bidrag till anläggning av tvättstugor inom Västerbottens län. Någon möjlighet att använda fondens medel eller avkastning finnes för närvarande icke. Med hänsyn till fondens ringa storlek, c:a 2 000 kronor, torde densamma icke kunna användas för sitt ändamål. Fondens medel bör därför kunna överlämnas till lanthushållsskola inom länet varvid avkastningen skulle kunna överlämnas som premie till någon dugande elev.

Utöver de fonder som förvaltas av länsstyrelsen finnes bland annat av kommuner förvaltade fonder, vilka icke kunna användas för sitt ändamål. Av pietetsskäl synes den förvaltande myndigheten icke vilja göra framställning om permutation. Det torde därför finnas skäl för att bestämmelser utfärdas om att i den mån en fond icke användes för sitt ändamål eller då donationen förlorat betydelse, länsstyrelsen medgives rätt att besluta om att en fond skall sammanslås med andra inom en kommun förvaltade fonder till en fond, varefter den nya fondens avkastning må användas exempelvis till stipendier åt ungdom för yrkesutbildning eller liknande ändamål.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit undertecknade landskamrerare och länsassessor, föredragande. Umeå, den 30 januari 1964.

ROLF BYSTEDT

A. Olofsson

§ 34 Vissa allmäningsfonder i Norrbottens län

Riksrevisionsverket

Riksrevisionsverket får uttala, att ämbetsverket icke funnit något att invända mot vad revisorerna anfört och föreslagit under angivna avsnitt i berättelsen.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråcheferna Ehnбом och Säfström. Stockholm den 28 januari 1964.

GÖSTA RENLUND

L. Lundh

Skogsstyrelsen

Revisorerna hänvisar till den nuvarande storleken på allmäningsfonderna, som revisorerna funnit i vissa fall avsevärt överstiga de minimibelopp vilka enligt bestämmelserna i respektive reglementen skall utgöra fonderade medel, och ifrågasätter, om inte en snabbare omsättning av fondkapitalet med inriktning på direkt produktiva investeringar borde övervägas. Revisorerna har även antydningssvis angett några tänkta lösningar i fråga om utnyttjande av överskottsmedel genom att hänvisa till fondbildningar som under senare år skett i syfte att stödja näringslivet i Norrland och företrädesvis i Norrbotten.

Visserligen uppvisas exempel på att i en del fall betydande avsättningar ägt rum till allmänningsskogarna, men den totala ökningen under den av revisorerna berörda tioårsperioden torde likväl få betecknas som förhållandevis måttlig. Inte förty synes revisorernas konstaterande äga visst fog, då målsättningen bör vara ett i görligaste mån ändamålsenligt nyttjande av fondkapitalet, dock utan att vissa säkerhetssynpunkter får bortskymmas.

De nu gällande bestämmelserna i 19 § lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna innebär emellertid i förhållande till den tidigare lagstiftningen på området relativt goda möjligheter för delägarna att själva besluta om användning av fonderad avkastning. Hur dessa möjligheter utnyttjats av delägarna i allmänningarna undandar sig dock ämbetsverkets bedömande. Dispositionsreglerna i vad avser kapitalinkomsterna — 21 § sagda lag — är däremot förhållandevis restriktiva, varvid dock bör tas i betraktande lagens allmänna målsättning att i stort vidmakthålla det samlade kapital som allmänningarna representerar ävensom att tillförsäkra delägarna en viss säkrad avkastning även i mindre gynnsamma konjunkturen.

Huruvida ändringar i berörda lagrum kan skapa bättre förutsättningar för en ökad investeringsverksamhet jämte andra av revisorerna antydda initiativ skulle måhända kunna belysas genom den föreslagna utredningen. Revisorernas uttalande berör uteslutande allmänningsskogarna i Norrbottens län, vilket främst torde sammanhålla med den särskilda uppmärksamhet som för närvarande ägnas näringslivet därstädes. En utredning på området synes emellertid böra innefatta även övriga allmänningsskogar och besparingsskogar lydande under lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna.

Revisorerna har förutsatt att samtliga på frågans rättsliga aspekter inverkan omständigheter skulle komma att särskilt beaktas vid en dylik utredning. Under dessa självklara förutsättningar anser sig ämbetsverket kunna tillstyrka att utredningen kommer till stånd. Stockholm den 29 januari 1964.

FOLKE JOHANSSON

Sten Beskow

Ingmar Arwidsson

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Norrbottenallmänningarnas Förbunds styrelse har i avgivet yttrande, som bifogas (bilaga), lämnat en utförlig redogörelse för allmänningarnas tillkomst och uppbyggnad, gällande regler för avkastningens användande, fondbildningen i skogsmedelsfonderna samt fondernas nuvarande storlek m. m. Länsstyrelsen kan till alla delar vitsorda vad däri anförts. Länsstyrelsen vill särskilt understryka att någon ökning av skogsmedelsfonderna icke skett sedan de nya reglementena trädde i kraft den 1 januari 1954 och fonderna bestämdes till de i reglementena föreskrivna minimibeloppen. I de belopp riksdagens revisorer angivit ingår medel som disponeras av allmänningssstyrelserna och som länsstyrelsen på rekvisition har att utbetala. För egen del får länsstyrelsen därutöver anföra följande.

Såsom även riksdagens revisorer anfört tillhör allmänningssskogen ägarerna av de fastigheter för vilka skogen vid avvitrningar och skiften blivit avsatt. Vid tillkomsten av lagen den 18 april 1952 om allmänningssskogar i Norrland och Dalarne samt de i anslutning till lagen fastställda nya reglementena för allmänningsarna kom erkännandet härav till uttryck bl. a. på så sätt, att allmänningsdelägarna i större omfattning än tidigare lämnades frihet att själva besluta i allmänningens angelägenheter. Med hänsyn härtill torde en förändring av nu gällande bestämmelser om allmänningsfonds användning böra ske endast om allmänningsdelägarna uttalat sig härför.

Nu gällande bestämmelser om i vilka tillgångar skogsmedelsfonderna få placeras skulle väl något kunna uppmjukas. Placering får nu ske i bank eller i statens, kommuns, allmänna hypoteksbankens eller hypotekskassans obligationer eller genom utlåning till kommun, dock ej egen, eller till flottningsförening. Om länsstyrelsen och allmänningens styrelse äro därom ense, borde placering kunna få ske även på annat sätt som anses förmånligt och där säkerheten får anses betryggande. Gällande bestämmelser om under vilka omständigheter fonderade medel få tas i anspråk ha ävenledes visats vara alltför stränga. För sådant beslut kräves att detsamma biträts av minst $\frac{2}{3}$ av allmänningens hela delaktighetstal, en majoritet som enligt vad allmänningsstyrelserna i annat sammanhang uppgivit i praktiken aldrig går att uppbringa. De frågor som nu berörts avse dock närmast att inom den nuvarande principiella ramen ernå smidigare och mera ändamålsenliga bestämmelser. Riksdagens revisorer torde ha velat ifrågasätta en betydligt friare användning av allmänningsfondernas medel än som nu föreskrivits. Väl finnes som revisorerne påpekat ett stort behov av kapital för olika projekt rörande länets näringsliv. Om man håller fast vid det förhållandet, att allmänningssskogarna och därmed även allmänningsfonderna äro allmänningsdelägarnas egendom torde dock, så länge statlig myndighet har att svara för medlens placering, böra gälla, att endast sådan placering, som för delägarna är fullt betryggande, kan tillåtas. Frågan skulle kunna lösas genom någon form av statlig garanti såsom exempelvis förekommer vid vissa lån till elföreningar. Redan med nuvarande bestämmelser kan emellertid en sådan friare placering än reglementena medger få ske efter medgivande av Eders Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Så har redan skett i något fall. Någon utredning på sätt riksdagens revisorer ifrågasatt är härför för sådana fall knappast nödvändig.

Under återopande av vad här ovan och i bifogat yttrande anförts får länsstyrelsen som sin mening uttala, att vissa ändrade bestämmelser rörande allmänningsfondernas placering och ianspråktagande kunna vara befogade men knappast i den omfattning riksdagens revisorer antytt och att det i första hand bör ankomma på allmänningsdelägarna själva att taga initiativ i dessa frågor.

Länsstyrelsen vill dock i detta sammanhang anføra, att jordbrukets ändrade villkor och betingelser i länet och de förändringar däri som fortlöpande ske torde ha medfört, att nu gällande lagstiftning och reglementen för allmänningsarna i vissa avseenden framstå som mindre ändamålsenliga. En översyn av nu gällande bestämmelser torde snart befinnas önskvärd, varvid särskilt bör beaktas frågorna om hur allmänningsarna bäst skola förvaltas och hur avkastningen därav bäst skall tillgodogöras delägarna.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit landshövdingen Manfred Näslund, landskamreraren Arvid Wenker och länsassessorn K. E. Hansén, föredragande. Luleå den 11 februari 1964.

MANFRED NÄSLUND

K. E. Hansén

Bilaga

Yttrande från Norrbottenallmänningsarnas Förbunds styrelse

Åberopande länsstyrelsens kamerala sektionens remissakt nr XÄ-54-63 den 11/1 1964, enligt vilken Norrbottenallmänningsarnas Förbund beretts tillfälle avgiva yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer anført beträffande vissa allmänningsfonder i Norrbottens län, får förbundsstyrelsen med aktens återställande vördsamt anföra:

Allmänningskogarna i Norrbottens län bildades vid den allmänna avvittringen i länet under tiden 1875—1900, alla till följd av *frivilliga beslut* av vederbörande delägare. Dessa beslöto nämligen på avvittringssammanträdena i de olika socknarna att för »bildandet av allmänningar avsätta en fjärdedel av de skogsanslag, som vid avvittringen komme att tilldelas byar, hemman och nybyggen». Kungl. Maj:t föreskrev i anledning därav genom särskilda brev för varje allmänning, »att socknemännens beslut skulle bringas i verkställighet». Därefter utlades vid den allmänna avvittringen i länet allmänningar inom *samtliga* socknar i länets lappmark, d. v. s. inom Arjeplogs, Arvidsjaurs, Jokkmokks, Gällivare, Jukkasjärvi och Karesuando socknar, samt i en socken i länets kustland, nämligen Pajala. Senare har från denna socken avskilts Tärendö och Junosuando socknar, och därför är denna allmänning numera belägen i tre socknar och benämnes i reglementet »Pajala, Junosuando och Tärendö s:rs Allmänningskog».

Vid den allmänna avvittringen i Norrbottens län avsattes inom Arjeplogs, Jokkmokks och Gällivare socknar vissa områden såsom *överloppsmarker*. År 1918 upplåtos och avvittrades vid en *särskild avvittring* ett flertal nybyggen å dessa överloppsmarker. I avvittringskungörelsen föreskrevs då, att, sedan *vissa områden* av skogsanslaget tilldelats nybyggarna såsom *husbehovsskogar*, skulle *en fjärdedel* av anslaget tilläggas den vid den allmänna avvittringen inom socknen bildade allmänningskogen, varefter nybyggarna skulle äga del i denna skog efter samma grunder som övriga delägare. Återstoden av skogsanslaget skulle avsättas till en *särskild allmänning för nybyggarna* och förvaltas för de delaktiga nybyggarnas gemensamma, efter mantal beräknade nytta. Sålunda bildades de s. k. *nybyggesallmänningsarna* inom de ovan nämnda tre socknarna.

Av *medel*, som inflyter från allmänningskogarna på grund av därå upplåtna avverkningsrätter, egna avverkningar m. m., skall i första hand gäldas kostnaderna för skogens behöriga vård och förvaltning, däri inbegripet avlöning till anställd personal, samt på allmänningskogen belö-

pande utskylder och onera. Vad därefter återstår, behållen ordinarie avkastning, skall, sedan i förekommande fall avsättning gjorts till en särskild understödsfond, användas till jordbrukets och skogsbrukets främjande eller till annat ändamål, som är till gagn för delägarna eller hela befolkningen i socknen.

Uppkommande *överskott* å behållen ordinarie avkastning skall, sedan erforderliga medel undantagits till kassa- och förlagsmedel i skogsförvaltningens rörelse och allmänningstyrelsens verksamhet, tillföras skogsmedelsfonden, därest ej allmänningstämman annat beslutar.

Frågan om *äganderätten* till allmänningsskogarna i länet är besvarad genom skogarnas tillkomsthistoria. Som regel gäller, att de som samfällid egendom *tillhöra* ägarna av de fastigheter, för vilka skogarna vid avvittningen blivit avsatta, eller med vilka, enligt vad vid jorddelning bestämts, är förenad rätt till delaktighet i skogen.

De allmänningsskogar, som avsatts vid den allmänna avvittningen i Norrbottens län, samt de områden, som vid den senare, särskilda avvittningen tillagts dessa allmänningsskogar tillhöra således ägarna av *samtliga* i mantal satta fastigheter inom respektive socknar.

Vad åter angår de s. k. nybyggesallmänningarna i Norrbottens län, som tillkommit vid den senare, särskilda avvittningen, ha dessa skogar avsatts för en viss grupp i mantal satta fastigheter — nybyggena — inom vederbörande socken, varför andel i dessa skogar endast tillkommer ägarerna av dessa nybyggen.

Delaktighet i allmänningsskogarna tillkommer alltså ägarna av i mantal satt jord efter storleken på hemmanens, respektive nybyggenas mantal. Vad sedan angår *allmänningssfonderna*, som bildats av avkastningen från allmänningsskogarna, följer av sättet för fondernas bildande, att skogarnas och fondernas ägare äro desamma och att ägarna ha *del i fonderna efter samma grunder, som de ha del i skogarna*.

Allmänningssfonderna äro av två slag: skogsmedelsfonderna och understödsfonderna (= nödhjälpsfonderna).

Av *skogsmedelsfondens* avkastning skall i första hand gäldas kostnaderna för fondens förvaltning och alla i samband därmed stående åtgärder samt på fonden belöpande utskylder. Av den därefter behållna årsavkastningen skall $\frac{4}{10}$ avsättas till en *understödsfond*, som skall användas till befolkningens understödande vid missväxtår eller då allmän nöd uppkommit eller hotar. När understödsfonden uppgår till 100 000 kr. upphör avsättningen. Vad efter denna avsättning återstår av skogsmedelsfondens avkastning får användas till de tidigare nämnda, för delägarna och befolkningen nyttiga ändamålen eller kan läggas till fonden.

Skogsmedelsfonderna förvaltas av länsstyrelsen. I viktigare frågor beträffande dessa fonders förvaltning samråder länsstyrelsen med vederbörande allmänningstyrelse.

Understödsfond (nödhjälpsfond) förvaltas av allmänningstyrelse.

Skogsmedelsfonderna får *icke* hållas vid *lägre* kapitalbelopp än som föreskrives i varje allmänning av Kungl. Maj:t fastställda reglemente. Allmänningssdelägarna ha — sedan reglementena blivit fastställda — på stämmor beslutat, hur stort kapitalbelopp, som skall utgöra skogsmedelsfond.

Följande sammanställning utvisar de olika skogsmedelsfondernas minimibelopp enligt reglementena, kapitalbelopp enligt stämmornas beslut

samt behållningarna på allmänningsskontona i länsstyrelsens huvudbok, d. v. s. utgående balans budgetåret 1962/63:

Skogsmedelsfond	Min.belopp enl. regl.	Kapitalbel. enl. stäm. best.	Behålln. å allm:s konto i läns- styrelsen. Utg. balans 1962/63
Arjeplogs	1 000 000	1 000 000	1 032 782: 17
Arvidsjaur.	1 500 000	1 500 000	1 591 160: 68
Jokkmokks.	2 000 000	2 000 000	2 608 777: 28
Gällivare.	1 500 000	1 500 000	3 554 908: 65
Pajala, Junosuando o. Tärendö s:rs.	1 500 000	1 500 000	2 415 191: 68
Jukkasjärvi	1 500 000	1 500 000	1 113 829: 66
Karesuando	100 000	100 000	427 948: 19
Arjeplogs nybygges-	—	100 000	103 000: —
Jokkmokks »	—	70 000	79 386: 32
Gällivare »	—	50 000	54 109: 26
Summa kronor	9 100 000	9 320 000	12 981 093: 89

Av dessa belopp får allmänningssdelägarna enligt reglementenas bestämmelser icke förbruka de *9,1 milj. kronor*, som utgöra skogsmedelsfondernas sammanlagda minimibelopp. Däremot kunde de vid budgetårets utgång d. 30/6 1963 för ändamål, som reglementet medger (se ovan), av de hos länsstyrelsen redovisade behållningarna disponera sammanlagt ca *3,9 milj. kronor*.

Skogsmedelsfondernas kapital har av länsstyrelsen enligt allmänningssreglementenas bestämmelser placerats i statsobligationer och hypotekskassor, i lån till flottningsföreningar och på senare år företrädesvis i lån till kommuner och städer. Det finns alltså anledning förmoda, att dessa pengar kommit till nytta, även om kapitalet i fonderna legat tämligen bundet.

Syftet med skogsmedelsfonderna är att trygga tillgången på medel för de ändamål, vartill de avsatts, så att en viss jämnhet i anslag och bidrag till olika ändamål skulle kunna hållas, oberoende av konjunkturernas växlingar. Denna uppgift har fonderna också i stort sett kunnat fylla, så länge i lag och reglementen bestämmelser meddelats i syfte att hindra delägarna att skingra eller förbruka fondernas kapital.

År 1953 hade skogsmedelsfonderna i länet vuxit till ett sammanlagt belopp av ca *16,5 milj. kronor*.

I nu gällande »1952 års lag om allmänningsskogor i Norrland och Dalarna», som trädde i kraft den 1/1 1954, finns icke någon bestämmelse om fondernas bibehållande, men i allmänningsskogarnas — ej Nybyggesallmänningarnas — reglementen har intagits bestämmelser om deras bibehållande vid vissa *minimibelopp*. (Se ovan.)

Sedan den nya lagen för tio år sedan började tillämpas, har skogsmedelsfonderna nedgått till sammanlagt ca *9,3 milj. kronor*.

Statsrevisorernas påstående mitt på s. 313 i berättelsen: »Den sammanlagda behållningen å dessa fonder uppgick vid utgången av sistförflutna budgetår till nära 13 milj. kronor mot 10,7 milj. kronor tio år tidigare», är således direkt missvisande, för att inte säga *felaktigt*.

Det *rätta* förhållandet är, att *fondernas* behållning vid utgången av budgetåret:

1942/43 utgjorde 10,7 milj. kronor
 1952/53 utgjorde 16,4 milj. kronor och
 1962/63 utgjorde 9,3 milj. kronor.

Behållningen på *allmänningsskonton* i länsstyrelsen vid utgången av sistnämnda budgetår utgjorde, som ovan nämnts, nära 13 milj. kronor, varav fondmedel, ca 9,3 milj. och disponibla kassa- och förvaltningsmedel ca 3,7 milj. kronor.

Statsrevisorerna konstaterar i fortsättningen av sitt uttalande, att allmänningssfonderna med hänsyn till sin karaktär bör förfoga över visst reservkapital, men ifrågasätter i följande mening, »om den fortskridande anhopning av kapital, som här försiggår, verkligen tjänar något rimligt syfte.» Såsom ovan påvisats, har allmänningarna på de senaste tio åren icke »anhopat» några medel, utan i stället kraftigt minskat fonderingen praktiskt taget till de av Kungl. Maj:t i reglementena fastställda minimibeloppen. Några »överskottsmedel» utöver de, som erfordras såsom reserv- och förlagsmedel i skogsförvaltningarnas rörelse och allmänningssstyrelsernas bidragsverksamhet, finns f. n. icke.

Statsrevisorernas uttalande — tyvärr missvisande — kan tolkas *antingen* som en önskan, att de allmänningarnas skogsmedelsfonder och disponibla medel, som återfinnas såsom utgående behållningar på allmänningsskonton i länsstyrelsens i Norrbottens län huvudbok för budgetåret 1962/63, sammanlagt från alla allmänningar i länet ca 13 milj. kronor, skulle kunna bli disponibla på samma sätt som Norrlandsfonden, Malmfonden och Längmanska företagarfonden *eller* som ett hot mot allmänningsdelägarnas äganderätt. Vilken avsikt revisorerna haft kan icke med säkerhet avgöras. Odiskutabelt och ostridigt är däremot, att allmänningsskogarna och de av deras avkastning bildade fonderna *ägs* av allmänningsdelägarna. Det bör således också rätteligen vara deras sak att bestämma över sina tillgångar.

I den mån allmänningsskogarna får överskottsmedel, varöver delägarna fritt förfogar, kan det med nuvarande bestämmelser mycket väl tänkas, att de satsar sådana medel på exempelvis en industri i Norrbotten med skogen som råvara, men det förutsätter naturligtvis, att delägarna själva *vill* disponera pengar på det sättet. En allmänningsskog är ett skogsföretag och en affärsrörelse, närmast jämförbar med ett skogsbolag. Samhället dirigerar icke ett bolags investeringar. Så bör rätteligen ej heller ske med allmänningsskogarnas.

Om revisorernas avsikt och mening är, att staten skall villkorligt frigge de i skogsmedelsfonderna bundna medlen och dirigera deras användning i avsikt att stimulera näringslivet i Norrbotten, så bör staten rimligen också *garantera* fondernas ägare, d. v. s. allmänningsdelägarna, såväl kapitalet som skälig *ränta* å de sålunda investerade medlen.

Förbundsstyrelsen vill här framhålla, att en vädjan till allmänningsdelägarnas goda vilja och stora bygdeintresse ofta kan ge ett gott resultat — medan däremot statlig dirigeringsring kan få motsatt verkan.

Styrelsen vill till sist också erinra om den synnerligen gäneliga gärning, som allmänningsskogarna utfört och alltjämt utför för att hjälpa och stimulera näringsgrenarna jordbruk och skogsbruk i de kommuner, som ha förmånen att ha dessa skogar inom sina gränser. Följande sammanställning över av allmänningsskogarna i Norrbottens län under *10-årsperioden 1953—62* lämnade bidrag och anslag till jordbruk, skogsbruk och

övriga ändamål, som äro till gagn för delägarna eller för hela befolkningen inom de ifrågavarande socknarna, torde bäst belysa denna verksamhet:

Allmänningsskog	Anslag till		Övr. (enl. regl.)	
	Jordbruket Kronor	Skogsbruket Kronor	Kronor	S:a Kr.
Arjeplogs	1 312 886	104 066	622 603	2 039 555
Arvidsjaur.	1 171 480	99 151	534 110	1 804 741
Jokkmokks	2 555 022	962 652	641 418	4 159 092
Gällivare	4 596 917	750 347	284 502	5 631 766
Pajala, Junosuando o. Tarendö s:rs..	2 598 190	628 500	126 085	3 352 775
Jukkasjärvi	605 971	305 510	51 462	962 943
Karesuando	194 314	57 461	2 213	253 988
Arjeplogs nybygges-.....	657 999	—	—	657 999
Jokkmokks *	90 790	—	—	90 790
Gällivare »	32 396	—	—	32 396
Summa kronor	13 815 965	2 907 687	2 262 393	18 986 045

Med stöd av vad ovan anförts får Norrbottenallmänningarnas Förbunds styrelse vördsamt hemställa, att länsstyrelsen måtte föreslå Kungl. Inrikesdepartementet besluta, att statsrevisorernas förslag om en undersökning av förutsättningarna för att på ett friare sätt än nu kunna disponera överskottsmedlen från Norrbottens läns allmänningsskatter icke måtte föranleda någon åtgärd. Gällivare och Jokkmokk den 16 januari 1964.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Av remisshandlingen framgår att allmänningsskatterna i Norrbottens län nått en sådan storlek att det enligt riksdagens revisorers mening kan ifrågasättas om denna fortskridande anhopning av kapital verkligen tjänar något rimligt syfte. En snabbare omsättning av kapitalet med inriktning på direkta produktiva investeringar synes enligt revisorerna vara att föredra.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening är det i högsta grad angeläget, att varje möjlighet till att förstärka näringslivet och förbättra sysselsättningsmöjligheterna i Norrbottens län tillvaratas. Styrelsen har därför ingen erinran mot revisorernas förslag att en närmare undersökning företages rörande förutsättningarna för allmänningsskatternas överskottsmedels utnyttjande på det friare sätt som antytts i revisorernas utlåtande.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad Olsson, generaldirektör och chef; och har i ärendets behandling deltagit byråchefen Canarp, byrådirektören Buregren samt förste byråsekreteraren Heffler, föredragande. Stockholm den 27 januari 1964.

BERTIL OLSSON

C. Canarp

Gottfrid Heffler

§ 35 Konjunktur- och säsongutjämnning inom byggnads- och anläggningsverksamheten

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

Beträffande frågan om konjunktur- och säsongutjämnning inom byggnads- och anläggningsverksamheten får styrelsen inledningsvis konstatera att beträffande den sektor som styrelsen handhar, nämligen arbeten avseende de allmänna vägarna på landet, föreligger en mindre skillnad mellan sommar- och vintersysselsättningen som hänför sig nästan uteslutande till beläggningsarbeten, vilka av tekniska skäl måste utföras sommartid. Vid uppgörande och fastställande av byggnadsprogrammen för ifrågavarande verksamhet söker verket planera verksamheten så att härför lämpliga arbeten utföres vintertid. Härigenom kan upprätthållas kontinuerlig drift med maximalt utnyttjande av befintliga resurser, vilket befordrar en ekonomisk byggnadstid. I första hand kan den jämna sysselsättningen givetvis uppnås beträffande den egna arbetsstyrkan, d. v. s. arbeten i egen regi. Men även beträffande entreprenadverksamheten söker verket planera verksamheten så att denna ger största möjliga bidrag till säsongutjämnning på arbetsmarknaden. Av bilagt diagram framgår variationerna i sysselsättningen. (Bilaga.)

Vid sidan av den ordinarie verksamheten bedriver verket beredskapsarbeten — under vissa år av betydande omfattning. Sålunda uppgick ifrågavarande investeringar (exkl. smärre arbeten) till ca 200 mkr under vart och ett av åren 1959 och 1960, stannade vid 115—130 mkr under åren 1961 och 1962 för att under 1963 åter nå en omfattning av 200 mkr. Den totala väg- och brobyggnadsverksamheten på landsbygden nådde sålunda under 1963 en total omfattning motsvarande ca 650 mkr.

Inom vägväsendet göres mycket stora ansträngningar att skapa en tillräcklig reserv av objekt att påbörjas i fall av nedgång i den allmänna ekonomiska aktiviteten. Styrelsen följer därför mycket noga hur projekteringsläget utvecklas i olika delar av landet. Till den investeringsreserv som arbetsmarknadsstyrelsen har att upprätta har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1964/65 anmält investeringsobjekt med en beräknad kostnad av sammanlagt 400 mkr (inklusive de beredskapsarbeten i form av vägarbeten som inräknats under anslaget Allmänna beredskapsarbeten m. m. i 1964 års statsverksproposition). Härför utvalda företag återfinnes regelmässigt i gällande flerårsplaner för vägbyggnadsverksamheten och utgör sålunda tidigare angelägna investeringsobjekt, planerade att utföras under de närmaste åren. Det åligger vägförvaltningarna att före den 1 juni upprätta beredskapsprogram för sådana företag som kan bedrivas under påföljande vintersäsong. Den självklara målsättningen härvid är att samtliga förberedelser då vidtagits för företagets igångsättande.

Revisorerna anför att brister föreligger i planeringen, vilket bl. a. medfört svårigheter att snabbt starta erforderliga arbeten. Väg- och vattenbyggnadsverket som under senare år bedrivit beredskapsarbeten i väsentlig omfattning, kan vitsorda att denna utökning av verksamheten ställt mycket stora krav på vägorganisationens elasticitet i olika avseenden. Under rådande brist på kvalificerad teknisk personal har personalbehovet endast med största svårighet kunnat tillgodoses. För att en investeringsreserv av större omfatt-

ning skall kunna upprätthållas föreligger därför behov av förstärkning av personalresurserna.

Vad beträffar de under § 36 upptagna frågorna kan för vägväsendets del konstateras att beredskapsarbetena under senare år förekommit i så stor skala att de även fått betydelse ur allmän investeringsmässig synpunkt. Tar man emellertid hänsyn till lokaliseringen med koncentration av arbetena till norrlandslänen har dessa investeringars effekt att tillgodose trafikbehovet i landet i dess helhet varit relativt begränsad. Att med beredskapsmedel sys-selsätta friställd arbetskraft i norrlandslänen vid vägbyggnader i södra Sve-rige anser styrelsen därför böra praktiseras i större omfattning än för när-varande. Detta ligger även i linje med vad revisorerna anfört i fråga om rör-lighetsstimulerande åtgärder.

Modernt vägbyggande förutsätter stor maskininsats. Det kan därför icke undgåas att om godtagbart utbyte skall erhållas, dagsverkskostnaden måste bli relativt hög. Tar man emellertid hänsyn till väginvesteringarnas goda lönsamhet synes en hög dagsverkskostnad icke böra vara ett hinder för att såsom beredskapsarbete utföra sådana företag. Vad speciellt gäller frågan att med tillgängliga medel nå stor sysselsättningseffekt genom bedrivande av skogsvårdsarbeten, bl. a. byggande av skogsbilvägar, vill styrelsen fram-hålla att utbyggnad och förstärkning av de allmänna vägarna utgör en av de primära förutsättningarna för ett rationellt skogsbruk.

Beträffande revisorernas uttalande i frågan om beredskapsarbetenas lägre produktivitet vill styrelsen framhålla att genom ett förbättrat projekterings-läge bör erforderligt tidsutrymme kunna vinnas för en mer omsorgsfull driftsplanering, vilket successivt bör bidra till allt högre effektivitet.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade deltagit överingenjören Tjällgren. Stockholm den 31 januari 1964.

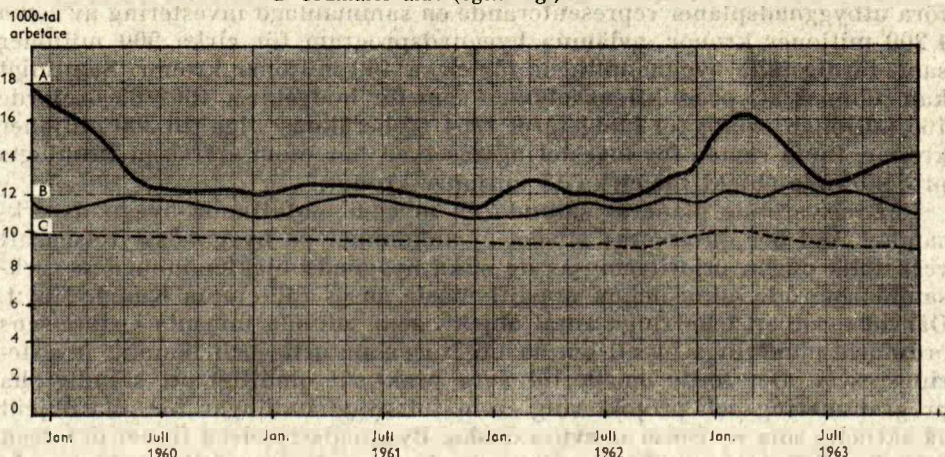
GUST. VAHLBERG

Ragnar Klingberg

Bilaga

Sysselsättning vid vägväsendet 1960—1963

- A Total sysselsättning (inkl. beredskap)
- B Ordinarie arb. (egen regi + entr.)
- C Ordinarie arb. (egen regi)

Byggnadsstyrelsen

Revisorerna påtalar det otillfredsställande planeringsläget beträffande de i investeringsreserven ingående byggnadsobjekten, vilket medför att dessa objekt ej i önskad omfattning kan användas i säsong- och konjunkturutjämnande syfte. De finner det angeläget, att detaljplaneringen åtminstone beträffande en del av dessa arbetsobjekt i fortsättningen föres fram så långt att underlag finnes för infordrande av anbud.

Byggnadsstyrelsen anser det i och för sig önskvärt att det statliga husbyggandet planeras så att de önskemål revisorerna åsyftar kan tillgodoses i rimlig omfattning. Härvid måste emellertid beaktas de speciella problem som är förenade med hithörande verksamhet och vilka är en följd av bland annat att husbyggandet för byggnadsstyrelsens del berör samtliga departement och omfattar de flesta av statsförvaltningens organisatoriska enheter. Husbyggandets komplicerade natur och föränderligheten i de funktioner som byggnadsobjekten skall tillgodose är här även en mycket viktig faktor.

Den byggnadsverksamhet för vilken styrelsen ansvarar är för närvarande stadd i en exceptionellt snabb tillväxt. En omsorgsfull planering av denna verksamhet framstår som en självklar nödvändighet. Detta krav har beaktats vid styrelsens nyligen genomförda omorganisation och har kommit till uttryck bland annat däri att en särskild utredningsbyrå skapats för förberedande planering och programmering av projekten samtidigt som motsvarande funktioner inbyggts i de särskilda projekteringsbyråerna för den verksamhet som omfattas av dessa. Vid omorganisationen har även beaktats revisorernas synpunkter i vad avser tillvaratagandet av nuvarande arbetskraftstillgång genom avlastning av arbetsuppgifter från kvalificerad personal till annan sådan (liksom från en personalkategori till en annan) och dessa problem är föremål för fortlöpande uppmärksamhet från styrelsens sida. I själva verket framtvingar de statliga lönernas bristande konkurrenskraft gentemot den enskilda sektorn de av revisorerna önskade åtgärderna med omfördelning av arbetsuppgifter etc. i en utsträckning som kan bli större än önskvärt.

För att belysa den ökade verksamheten kan några exempel nämnas från byggnadsstyrelsens förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1964/65. Sålunda beräknar byggnadsstyrelsen under innevarande budgetår att slutföra utbyggnadsplaner representerande en sammanlagd investering av cirka 1 200 miljoner kronor, avlämna byggnadsprogram för cirka 900 miljoner samt färdigställa bygghandlingar för cirka 460 miljoner kronor. Samtidigt kan nämnas att produktionsvolymen som för budgetåret 1962/63 utgjorde 165 miljoner kronor för budgetåret 1964/65 beräknas stiga till 300 miljoner kronor. Inom ramen för investeringsreserven har inom styrelsen framlagts projekterade objekt för cirka 15 miljoner kronor.

För närvarande planeras sålunda en mycket omfattande byggnadsverksamhet. Det bör observeras att det ej ankommer på byggnadsstyrelsen att verkställa någon prioritering av de olika byggnadsobjekten inom dess verksamhetsområde, utan denna uppgift måste anses tillkomma Kungl. Maj:t. Därvid torde ett icke ringa antal objekt, som sålunda inrymts i styrelsens ordinarie planeringsvolym, kunna utgöra en naturlig och lämplig investeringsreserv. Det torde emellertid vara praktiskt omöjligt att ständigt ha programmering och projektering fram till bygghandlingar för alla objekt så aktuella som revisorerna synes önska. Byggnadsstyrelsen finner det dock från beredskapssynpunkt lämpligt att styrelsen i vissa fall får förbereda

generellt utformade byggnader utan att användningsändamålet i förväg närmare preciseras. Därvid avses inte ett projekterande av typhus utan avseende på någon speciell tomt utan på normalt sätt utformade byggnader ingående i en planlagd utbyggnad. De skall däremot vara avsedda för ändamål som under alla förhållanden, på grund av verksamhetens karaktär, bör tillgodoses genom en byggnadsutformning som tillåter en ständig, successiv anpassning till funktionskraven. Sålunda föreligger i Stockholm och i residensstäderna behov av ett stort antal kontorslokaler som kan projekteras utan att det är nödvändigt att på förhand exakt ange den blivande statliga nyttjaren. Även på universitetsområdet skulle byggnader i viss omfattning kunna utformas på ett allmängiltigt sätt. Samma kan från andra utgångspunkter gälla byggnader för speciella ändamål, som till exempel parkeringshus, i fråga om vilka det föreligger behov av lokaler som redan i förväg skulle kunna projekteras. Särskilt lämpade att därutöver ingå i en investeringsreserv bör bara byggnadsobjekt som är mer oberoende av den tekniska utvecklingen inom byggnadsfacket och förändringar av program såsom underhållsarbeten i form av fasadrenoveringar och dylikt.

En projektering och ett byggande som är inriktade på generella utformningar av hustyper som nyss antytts skulle otvivelaktigt ge en bättre flexibilitet inom styrelsens byggande verksamhet och bidra till att utjämna säsong- och konjunkturojämnheter. Byggnadsstyrelsen är av den uppfattningen att det av revisorerna uttalade önskemålet härom är på väg att lösas inom ramen för den verksamhet som för närvarande pågår och i den utsträckning det är praktiskt möjligt och rimligt och att några särskilda åtgärder härutöver icke erfordras. Erfarenheten har dock givit vid handen att en förstärkning av styrelsens resurser för planering och programmering är erforderlig.

Från stadsplaneringssynpunkter må framhållas att valet av husbyggnadsobjekt som beredskapsarbete bör ske även med beaktande av de plan- tekniska möjligheterna att starta ett byggnadsföretag vid en viss tidpunkt. Det torde icke vara ovanligt att exempelvis kommunala byggnadskommittéer underskattar den tid som åtgår för att genomföra de åtgärder, såsom planläggning, fastighetsindelning etc., vilka enligt byggnadslagstiftningen måste föregå påbörjandet av ett byggnadsföretag.

Det kan ifrågasättas om planeringsberedskapen kommer att vara tillräcklig för att under den närmaste framtiden bereda plats för en ansval- lande byggnadsverksamhet. Det är i varje fall ofrånkomligt med hänsyn till såväl tidsfaktorn som kvaliteten i planläggningen att kommunerna i större utsträckning och mera målmedvetet inriktar sig på den översiktliga planläggning, som är ett erforderligt underlag för detaljplaneringen, något som byggnadsstyrelsen i sin verksamhet strävar efter att stimulera. En aktiv kommunal markpolitik i samma syfte bör även stödjas. Även om vad nu sagts framför allt gäller för bostadsbyggandet gör sig samma synpunkter gällande i avseende å andra kommunala och enskilda byggnadsobjekt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören Larsson, tekniske direktören Uhlin, avdelningschefen Smith, byggnadschefen Rinman, byggnadsråden af Malmborg, Jonsson, Mårdh, Bunner, Eriksson och Bertman, den sistnämnde föredragande samt tjänsteförrättande byggnadsrådet Lindstrand och avdelningsdirektören Löhr. Stockholm den 3 februari 1964.

SIXTEN LARSSON

H. Bertman

Järnvägsstyrelsen

Riksdagsrevisorernas uttalanden i § 35 rör för statens järnvägars del så gott som helt projekteringsresurserna för fasta anläggningar. Vid behov av att lägga ut beredskapsbeställningar av rullande materiel och bilmateriel beställes nämligen så gott som undantagslöst redan befintliga typer.

Vid mitten av 1940-talet hade anläggningsarbetena inom statens järnvägar betydande fluktuationer mellan sommar- och vinterperioderna. Variationerna låg mellan 6 500 och 12 000 arbetare. Genom åtgärder för förbättrad planering av arbetena uppnåddes i mitten av 1950-talet variationer mellan 6 500 och 8 000 arbetare. Vintern 1962/63 var antalet sysselsatta banarbetare ca 4 800 och under sommarmånaderna 1963 ca 5 000.

Således har statens järnvägar för sina »ordinarie» anläggningsarbeten — samtidigt som arbetskraftsbehovet totalt minskats — åstadkommit en långt driven säsongutjämning.

För att kunna sysselsätta friställd arbetskraft utöver egna banarbetare har statens järnvägar projekterade särskilda arbetsobjekt, upptagna i investeringsreserven. Tidigare omfattade dessa arbetsobjekt arbeten för in- till 1 000 man, men sedan planeringen av dylika sysselsättningsobjekt successivt har avtagit, var omfattningen hösten 1961 arbeten för ca 700 man. Motsvarande siffra för vintern 1963/64 är 450.

För statens järnvägar erbjuder huvudsakligen banbyggnadsarbeten stora sysselsättningsmöjligheter och äro lämpliga för att absorbera outnyttjad arbetskraft, då sysselsättningsvärigheten på allmänna arbetsmarknaden uppkommer, samt kan då snabbt igångsättas. Förekomsten av dylika större arbeten har emellertid minskat och delvis upphört. Nybyggnad av järnvägs- linjer förekommer nämligen ytterst sällan. Vidare är ytterligare utbyggnad av enkelspårslinjer till dubbelspår numera icke erforderlig, så länge ett enkelspårs trafikkapacitet kan höjas i tillräcklig utsträckning genom signaltekniska åtgärder (införande av fjärrblockering) och slutligen har ombyggnad av smalspåriga järnvägar till normalspår minskat i omfattning.

Nu till buds stående sysselsättningsobjekt av lämplig karaktär utgöres huvudsakligen av relativt små banarbeten, såsom om- och utbyggnad av bangårdar, linjeomläggningar samt förstärkningsarbeten. Husbyggnadsarbetena etc. har relativt ringa omfattning. Aktuella industribeställningar för fasta anläggningar består huvudsakligen av räler samt signal- och telemateriel.

Emellertid måste även konstateras, att den allmänna planeringen och projekteringen av anläggningsobjekt, lämpliga som beredskapsarbeten, i dagens läge är mindre omfattande och beredskapen lägre än tidigare, en utveckling, som måste tillskrivas otillräckliga personalresurser. Sålunda uppgår t. ex. den varseltid, som erfordras för ett arbetes påbörjande, i regel till 3 å 6 månader (för industribeställningar dock endast 1 å 2 månader).

Förtidsprojekteringen är primärt beroende av personella resurser. Statens järnvägars projekteringskapacitet är begränsad av företagsekonomiska skäl och av svårigheten att kunna behålla och nyrekrytera personal med erforderliga kvalifikationer. Projekteringskapaciteten räcker för närvarande knappt till för att på ett fullt tillfredsställande sätt medhinna detaljprojekteringen av de arbeten, som äro upptagna på den ordinarie investeringsstaten.

Den från sysselsättnings synpunkt mindre tillfredsställande nedgången i omfattningen av planlagda arbeten synes således för statens järnvägars del

primärt kunna förbättras endast genom att antingen teknisk personal nyanställes eller konsulter utom verket anlitas i ökad omfattning. I första fallet begränsas möjligheterna på grund av att tillgången på kvalificerad personal på marknaden är knapp och i sista fallet på grund av att det för ett stort antal av de bantekniska anläggningsarbetena torde vara svårt att finna erforderlig expertis.

Genom en kombination av de nämnda åtgärderna torde dock en viss förbättring i projekteringshänseende kunna åstadkommas. Dessa åtgärder för främjande av den allmänna sysselsättningsberedskapen kommer dock att medföra speciella utgifter, vilka ofta icke är företagsekonomiskt motiverade.

I behandlingen av detta ärende har deltagit generaldirektören Upmark, direktören Carlstedt (föredragande), tjänstförrättande ekonomidirektören Jarder och tekniske direktören Frostberg. Stockholm den 7 februari 1964.

ERIK UPMARK

Arne Carlstedt

Statskontoret

Statsmakterna torde redan nu ha till sitt förfogande vissa instrument för utjämning av säsongfluktuationerna. Som framgår av den av finansdepartementet utgivna promemorian rörande handläggning av byggnadsärenden inom Kungl Maj:ts kansli kan byggnadsföretag, även efter det bygghandlingar uppgjorts, lagras såsom en arbetsmarknadspolitisk reserv. Härigenom kan sålunda under högsäsong skapas en reserv av projekterade byggnadsföretag, vilka kan börja utföras under kommande lågsäsong. Detta instrument kan självfallet även tillgripas för att möta en väntad konjunkturförsämring eller, vilket nu är aktuellt, för att nedpressa en alltför hög aktivitet på byggnadsfronten. En liknande funktion fyller beträffande andra än rent statliga byggnadsföretag lagstiftningen om igångsättningstillstånd och de regionala byggarbetsnämnderna.

Konjunkturförändringarna kan aktualisera en långvarigare lagring av färdigprojekterade byggnadsföretag än säsongfluktuationerna. Statsrevisorererna har för att möta främst svängningar i konjunkturerna ifrågasatt, att låne- och bidragsramarna för kommunalt och enskilt byggande skall göras fleråriga, då projekteringen av dylika företag ofta icke påbörjas förrän löfte om lån eller bidrag erhållits. Det torde vara ovisst om endast genom en sådan åtgärd en större investeringsreserv av färdigprojekterade företag kan erhållas. Den byggnadstekniska utvecklingen går mycket snabbt beträffande bostäder, vilka är de objekt som i förevarande sammanhang tilldrager sig det största intresset. En projektering av ett bostadshus kan sålunda vara förlegad efter ett par år, icke blott ur teknisk utan även ur ekonomisk synpunkt. Det är därför förklarligt om såväl kommuner som enskilda är obenägna att låta projektera bostadshus, som kanske icke kan komma till utförande inom de närmaste åren.

De problem, som ovan berörts, bottnar ytterst i svårigheterna att snabbt utföra en projektering. Det torde därför vara av intresse att här beröra några byggformer, som möjliggör en minskning av projekteringstiden eller av behovet av projektering.

En av dessa byggformer är totalentreprenaden. Den utgör en upphandlingsform, som hittills endast i ett par fall kommit till användning vid statligt byggande. Totalentreprenaden innebär att avtal träffas med ett byggnadsföretag om uppförande av byggnader till bestämt pris och med bestämd leveranstid, varvid hela ansvaret för byggnadens projektering och utförande ankommer på leverantören på liknande sätt som i fråga om exempelvis fartygsbyggen. Förespråkarna för detta system anser att många fördelar är förenade med systemet. Bl. a. framhålles, att tiden från program till inflyttning väsentligt kan nedskäras genom att en betydande del av projekteringen kan, då den samplaneras med byggandet, utföras sedan byggnadsarbetena igångsatts. Då byggnadsmetoder och detaljutförning i stor utsträckning vid ett utvecklat byggnadssystem redan föreligger och prövats inom företaget, torde också projekteringsarbetet på det enskilda objektet minska.

En annan byggform, som i detta sammanhang tilldrager sig intresse, är de fabriksstillverkade husen, som är avsedda att monteras på byggplatsen. Husen i fråga ha redan vunnit en icke obetydlig spridning. Ursprungligen fabriksstillverkades endast bostadshus men numera omfattar tillverkningen även andra byggnader, t. ex. skolpaviljonger. Vid fabriksstillverkade hus bortfaller i stort sett behovet av projektering.

Slutligen må uppmärksamheten fästas på bostadsstyrelsens typhus. Styrelsen har upprättat bygghandlingar å skilda hustyper, vilka möjliggör uppförandet av byggnader utan mer ingående projektering. Typhusen avser främst bostäder för en familj. Systemet torde emellertid med fördel kunna användas jämväl för större bostadshus.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråchef von Willebrand och byrådirektör Johansson, föredragande. Stockholm den 13 januari 1964.

IVAR LÖFQVIST

Stig Johansson

Arbetsmarknadsstyrelsen

Revisorerna uppehåller sig inledningsvis vid stödåtgärder i form av offentliga beställningar hos industrin jämte utnyttjande av investeringsfonder för sådant ändamål. I anslutning härtill vill arbetsmarknadsstyrelsen endast framhålla att planering av sysselsättningsskapande åtgärder bör syfta till en differentierad beredskap, som möjliggör olika slag av åtgärder allteftersom arbetsmarknadsläget ger anledning därtill. Det är alltså angeläget att såväl industribeställningar som byggnads- och anläggningsarbeten och andra åtgärder finns planlagda.

Arbetsmarknadsstyrelsen kan helt instämma i vad revisorerna anfört angående vikten av att en investeringsreserv finnes, bestående av väl planlagda projekt att utnyttjas i säsong- och konjunkturutjämningssyfte och att tillgången på sådana projekt bör förbättras. Arbetsmarknadsstyrelsen vill över huvud taget framhålla betydelsen av att planeringen sker på sådant sätt att en viss flexibilitet i investeringsnivån möjliggöres, innebärande att häri ingående arbeten kan senareläggas eller tidigareläggas, när anledning föreligger ur konjunktur- och sysselsättningspolitisk synpunkt.

Revisorerna berör i flera sammanhang de olägenheter ur samhällsekonomisk synpunkt som säsongarbetslösheten i byggnadsfacken medför. Givetvis har den säsongarbetslöshet, som alltjämt regelmässigt uppträder, många orsaker. Arbetsmarknadsstyrelsen delar revisorernas uppfattning att brister i planeringen av åtskilliga byggnadsobjekt är en av dessa orsaker.

Som revisorerna framhåller, har inom vissa områden inrättats regionala byggarbetsnämnder för att medverka vid planering av byggnadsverksamheten med huvudsakligt syfte att motverka säsongvariationerna. Förberedelserna för en förbättrad planering av byggnadsverksamheten pågår nu i samarbete mellan arbetsmarknadsverket och parterna på byggnadsarbetsmarknaden i enlighet med de riktlinjer som angivits i Kungl. Maj:ts proposition 1963/124. Vissa för sysselsättningsplaneringen grundläggande förutsättningar saknas emellertid fortfarande. Främst gäller detta erforderliga personalresurser för planeringsarbetet. Ett fullföljande av planerna på en effektiviserad planering inom byggnadsarbetsmarknaden, som skulle kunna skapa bättre förutsättningar för en utjämning av temporära skiftningar i sysselsättningen, är enligt styrelsens mening mycket angelägen.

För byggnader till vilka statligt stöd utgår i form av lån eller bidrag, är det, som revisorerna framhåller, angeläget att samordning sker mellan den kommunala byggnadsprojekteringen och den statliga stödgivningen. Förutom flerårsplaneringen för vissa gator och vägar till vilkas byggande statsbidrag utgår samt motsvarande planering för bostadsbyggandet finns anledning att i detta sammanhang nämna de former för information mellan skolmyndigheterna, arbetsmarknadsverket och kommunerna, som utvecklats de senaste åren för att möjliggöra en mera långsiktig planering av skolväsendets byggnader.

Med anledning av vad revisorerna anfört om åtgärder för att öka tillgången på planeringspersonal må framhållas att arbetsmarknadsstyrelsen haft anledning att noga följa utvecklingen på detta område. Styrelsen vidtager på densamma ankommande åtgärder för att öka tillgången på ifrågasvarande personal och för att befintliga tillgångar tillvaratas på bästa möjliga sätt.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad Olsson, generaldirektör och chef, överdirektören och souschefen Montell, ledamöterna Adamsson, Jönsson, Gunnar Larsson, Ekendahl, Hansson, Almquist och Karlson samt ersättaren Olofgörs. Därjämte har närvarit byråcheferna Skogh, Rooth, Neymark, Wennerberg och Canarp samt byrådirektören Torfgård. Ärendet har föredragits av byrådirektören v. Schulzenheim. Stockholm den 31 januari 1964.

BERTIL OLSSON

Alvar v. Schulzenheim

Bostadsstyrelsen

Revisorerna har ansett det böra övervägas om icke i ökad utsträckning beslut om låne- och bidragsramar bör fattas för längre tid än ett år åt gången. En sådan ordning skulle enligt revisorerna naturligt ansluta till

den nyligen påbörjade försöksverksamheten med fleråriga kommunala bostadsbyggnadsprogram.

I sitt förslag beträffande dessa program i september 1961 förutsatte bostadsstyrelsen att de staliga bostadsmyndigheterna på grundval av en behovsbedömning för hela landet borde ge en viss stadga i kommunernas planeringsarbete genom att varje år för en femårsperiod precisera de allmänna förutsättningarna för produktionens omfattning.

Bostadsstyrelsen ansåg att det borde övervägas om inte den ram för produktionens storlek i hela riket, som skulle utgöra grundvalen för kommunernas planering, årligen borde för en femårsperiod angivas av Kungl. Maj:t.

Med anledning av detta förslag anfördes i statsverkspropositionen år 1962 att det vore mindre lämpligt att Kungl. Maj:t angav ett produktionsprogram på längre sikt, även med beaktande av att ett uttalande om bostadsbyggandets storlek i hela riket under den kommande femårsperioden inte skulle bli bindande för statsmakterna vid den årliga prövningen av medelsramen för nästföljande budgetår. I stället borde det ankomma på bostadsstyrelsen att, vid behov efter samråd med andra berörda myndigheter, ange den ungefärliga omfattning bostadsbyggandet enligt verkets bedömning komme att få.

Riksdagen (statsutskottets utlåtande nr 46) anslöt sig härtill och ansåg att kommunernas behov av en riktpunkt för planeringen därmed skulle tillgodoses.

Bostadsstyrelsen har i anslutning till föreskrifterna till de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen uttalat att en mycket omfattande bostadsproduktion erfordras i riket under de närmaste åren och att sålunda starka skäl talar för en successiv ökning i förhållande till nuvarande nivå. I sammanhanget anføres vidare följande.

»På grund av bostadsbyggandets stora andel av de totala byggnadsinvesteringarna och investeringarnas centrala roll i konjunkturpolitiken torde bostadsbyggandet icke helt kunna undantas från konjunkturpolitiskt motiverade åtgärder. En viss variation i omfattningen kan därför bli oundviklig. De årliga besluten om medelsramarna är ett uttryck för en sådan konjunkturpolitisk bedömning. Medelsramarna grundas sålunda på ett minimiprogram för bostadsbyggandet. Om enligt en senare bedömning det allmänna ekonomiska läget eller situationen på arbetsmarknaden gör det möjligt skall bostadsbyggandet kunna ökas utöver detta minimiprogram.

Det är av utomordentlig vikt att produktionen planeras med hänsyn till de möjliga variationerna uppåt i bostadsbyggandets omfattning från ett år till ett annat. Finns väl utarbetade planer utöver det fastställda minimiprogrammet, kan bostadsbyggandet snabbt öka, om möjligheter härtill skulle uppkomma. Man kan då också undvika improvisationer, som erfarenhetsmässigt förorsaka prisstegringar och kvalitetsbrister. En planering som medger viss elasticitet ifråga om igångsättningstider behövs även för en bättre säsongutjämning.»

Bostadsstyrelsen har sålunda här — i överensstämmelse med revisorernas intentioner — understrukit vikten av att planeringen och projekteringen ligger väl framme. Den mera systematiska genomgång av behov av och möjligheter att bygga, som förutsättes komma till stånd inom ramen för bostadsbyggnadsprogrammen, torde också främja en sådan planering och projektering.

Utöver detta har bostadsstyrelsen icke vare sig för län eller enskilda kommuner kunnat ange bostadsbyggandets omfattning under planeringsperioden.

Skälen härtill är dels att statsmakternas årliga beslut om medelsramarna för beslut om lån grundas på ett minimiprogram för bostadsbyggandet, dels att underlaget för ett sådant besked har varit alltför bräckligt så vitt gäller bedömningen av behovet av byggandet på de enskilda orterna och de allmänna resurserna för byggandet.

Revisorerna har vidare anfört att det i varje fall borde kunna medgivas de låne- och bidragsfördelande statsmyndigheterna att uppgöra preliminära fördelningsplaner för ett år utöver det för vilket slutligt beslut föreligger.

Beträffande medelsramarna för beslut om bostadslån gäller för närvarande följande.

Ramarna fastställs per kalenderår. Riksdagen beslutar i början av året om medelsramen för nästföljande kalenderår. Beslutet är i regel preliminärt och grundat på ett minimiprogram för bostadsbyggandets omfattning. Bostadsstyrelsen fördelar under våren denna medelsram på län. I regel göres en preliminär fördelning av det belopp som föreslås i statsverkspropositionen, så att länsbostadsnämnderna så tidigt som möjligt kan ges ett besked. Nämnderna skall snarast möjligt fördela respektive läns belopp mellan de kommuner, som kontinuerligt bygger flerfamiljshus. (Någon fördelning på kommuner göres ej av de medel som avser lån till småhus, eftersom ramen för lån till småhus är beräknad så vid att den sannolikt uppkommande efterfrågan på dylika lån skall kunna tillgodoses.) Kommunerna uppmanas att snarast möjligt lämna besked till de byggherrar, för vilkas projekt beslut om lån är avsedda att meddelas under kalenderåret. Ett sådant besked har ansetts kunna uppfordra såväl berörda myndigheter som byggherrar att driva på förbetsredelserna, varigenom projekten kan komma igång i sådan tid att arbetskraften beredes jämn sysselsättning året runt.

På detta sätt är det alltså möjligt att inemot ett år före programperiodens början för periodens första år ange tilldelningen av statliga lånemedel inom ramen för det av statsmakterna fastställda minimiprogrammet.

I statsverkspropositionen omprövas även den tidigare fastställda medelsramen för det kalenderår som nyss har börjat. Om förutsättningar bedömes föreligga för en ökning av minimiprogrammet beslutas om en ökad medelsram. Denna ökning fördelas snarast möjligt av bostadsmyndigheterna på län och kommuner.

För att en i denna ordning beslutad ökning av medelsramen skall kunna resultera i en ökad igångsättning under den tid på året som ur arbetsmarknadssynpunkt är den mest lämpliga, dvs i regel senast under tredje kvartalet, måste det finnas väl förberedda projekt i kommunerna.

Bostadsstyrelsen har därför uppdragit åt länsbostadsnämnderna att i samråd med länsarbetsnämnderna verka för att kommuner och byggherrar förtidsplanerar en reserv av flerfamiljshusprojekt. Dessa projekt skall utgöras av sådana som -- om någon ökad medelsram inte beslutas -- är avsedda att påbörjas först i början av följande år men som skall vara så väl förberedda att de skall kunna igångsättas redan året före om beslut om ökad medelsram fattas.

I vilken utsträckning det blir möjligt att få fram en sådan reserv av projekt kan för närvarande inte bedömas. Under senare år har till följd

av ökningen av bostadsproduktionen planerings- och projekteringsresurserna varit hårt utnyttjade. Den nyligen påbörjade verksamheten med kommunala bostadsbyggnadsprogram torde emellertid komma att successivt förbättra planerings- och projekteringsläget.

Bostadsstyrelsen kommer att följa utvecklingen med uppmärksamhet för att kunna vidtaga eller föreslå de åtgärder som syftar till en förbättring i nämnda avseende. En väl förberedd planering och projektering ger inte bara möjligheter till en utjämning av konjunktur- och säsongsvängningar utan även möjligheter till lägre byggnadskostnader för de enskilda bostadsbyggnadsprojekten.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören Sännås, ledamöterna överingenjören Bernhard, fru Lewén-Eliasson, herrar Hansson, Strandberg, Törnquist och Nilsson ävensom överingenjören Grape, byråcheferna Gustavsson och Lundström, tf. byråchefen Sigurdson samt byrådirektören Elison, föredragande. Stockholm den 16 januari 1964.

BERTIL SÄNNAS

Magnus Elison

Svenska landstingsförbundet

Styrelsen vill helt allmänt uttala sin anslutning till de av revisorerna framförda förslagen om att söka stärka möjligheterna till förtidsprojektering av statliga, kommunala och privata byggnadsobjekt i syfte att därigenom dels främja en utjämning av arbetsmarknaden över året, dels ge vidgade möjligheter till konjunkturanpassning genom smidig avvägning av investeringsvolymen. Emellertid får ej förbises, att en dylik förtidsprojektering är förbunden med svårigheter. Särskilt gäller detta på sjukvårdens område, där hänsyn måste tas till den hastigt fortgående medicinska utvecklingen. Det torde vara av värde om, som av revisorerna föreslagits, det för vissa anslag inom försvarshuvudtiteln tillämpade systemet med rätt till beställningsutläggningar inom för flera år uppdragna kostnadsramar kunde utnyttjas analogt även på vissa områden för statlig låne- och bidragsverksamhet. Kanna de statsbidragsfördelande statliga myndigheterna med bindande verkan meddela beslut i bidragsfrågor kanske redan något år innan investeringsobjektet är avsett att komma till utförande, skulle detta säkerligen stimulera till ett tidigareläggande av projekteringsarbetet fram mot komplett underlag för anbudsinfordran. Stockholm den 15 januari 1964.

FRIDOLF THAPPER

Ivar Dahlgren

Svenska stadsförbundet

Revisorerna redogör inledningsvis för det system som skapats och de olika åtgärder som vidtages för ernående av konjunktur- och säsongutjämning inom byggnads- och anläggningsverksamheten. De framhåller, att trots strävandena att motverka konjunktur- och säsongmässigt be-

tingade svängningar i sysselsättningen inom denna verksamhet är dessa alltför betydande. Enligt revisorerna får dessa förhållanden, i vilka dock en förbättring inträtt under senare år, till stor del tillskrivas brister i planeringen av investeringsverksamheten. Revisorerna finner det angeläget att, såvitt på statsmakterna ankommer, frågan om den bristande planeringen ägnas skärpt uppmärksamhet. Vidare bör enligt deras mening övervägas, om icke beslut om statliga låne- och bidragsramar för byggandet i ökad utsträckning borde fattas för längre tid än ett år åt gången för möjliggörande av investeringsplanering på längre sikt. Enligt revisorernas uppfattning är frågan om konjunktur- och säsongutjämning inom byggnads- och anläggningsbranschen av sådan vikt, att den i alla sina aspekter snarast bör upptagas till bedömning och avgörande.

Såsom revisorerna framhåller har byggnads- och anläggningsverksamheten ur konjunktursynpunkt en nyckelställning i samhället. Rubbningar och svängningar inom denna verksamhet får också snabbt återverkningar på andra områden. Som bekant framlade arbetsmarknadsstyrelsen under år 1961 en utredning om byggnadsindustrins arbetskraft. Bakgrunden till undersökningen var den arbetslöshet och brist på arbetskraft, som växelvis kännetecknade efterkrigstidens byggnadsarbetsmarknad. I sitt yttrande över utredningen anslöt sig styrelsen till de framlagda förslagen och rekommendationerna. Styrelsen underströk särskilt vikten av att förbättrad arbetsförmedling, vidgad yrkesutbildning med möjlighet till omskolning och framförallt av ökad rörlighet på arbetsmarknaden samt framhöll, att planeringen av byggnadsverksamheten, bl. a. på det kommunala området, var av stor betydelse för en jämn och kontinuerlig sysselsättning inom byggnadsbranschen. Styrelsen erinrade om att kommunerna i allt större utsträckning sökte tillgodose detta önskemål bl. a. genom upprättande av ekonomiska flerårsplaner och andra långsiktiga prognoser för att kunna överblicka planerade investeringar i byggnader och anläggningar samt det därav beroende arbetskraftbehovet. Utredningen hade haft att bedöma arbetskraftproblemet ur enbart arbetsmarknadspolitisk synpunkt, men styrelsen framhöll, att den allmänna ekonomiska politiken och av statsmakterna vidtagna åtgärder av finans- och penningpolitisk natur i många avseenden var av avgörande betydelse för åstadkommande av en jämn och full sysselsättning. Detta gällde icke minst statens stora inflytande på byggnadsverksamheten dels i egenskap av byggherre, dels som lån- och bidragsgivare inom byggnads- och anläggningsområdet.

Även stabiliseringsutredningen behandlade i sitt år 1961 avgivna betänkande »Mål och medel i stabiliseringspolitiken» skilda stabiliseringspolitiska åtgärder och belyste särskilt den offentliga verksamhetens roll i stabiliseringspolitiken. Behovet av en långsiktig planering av de offentliga utgifterna betonades.

Revisorerna har vid sin behandling av frågan om konjunktur- och säsongutjämning inom byggnads- och anläggningsverksamheten icke så mycket berört den samlade ekonomiska politikens betydelse för konjunktur- och säsongutjämning utan huvudsakligen behandlat de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna samt som nämnts framhävt den bristande investeringsplaneringens skuld till svängningarna i sysselsättningen inom den berörda verksamheten.

Vad den kommunala sektorn beträffar upprättar numera kommunerna i stor utsträckning långtidsplaner eller flerårsbudget omfattande såväl planerade investeringar som driften. Det primära syftet härmed är att

kartlägga och angelägenhetsgradera investeringsbehovet samt att få ett grepp om kommunens ekonomi och därmed skapa förutsättningar för att hålla en så jämn skatteutdebitering som möjligt. Men givetvis har denna planering betydelse även för en konjunkturvariering av investeringarna och underlättar den beredskapsplanering, som är ett viktigt led i arbetsmarknadspolitiken. Även de »rullande» femårsprogram för bostadsbyggandet, vilka kommunerna skall upprätta, är av stor vikt i dessa avseenden.

För kommunerna är självfallet en konjunkturutmattning, som främjar jämn sysselsättning och ett stabilt skatteunderlag, ett väsentligt intresse. Det möter dock avsevärda svårigheter att variera de kommunala investeringarna omvänt mot konjunktursvängningarna, eftersom investeringsbehovet till stor del följer dessa. I dagens läge försvåras en variering ytterligare av rådande eftersläpning på viktiga investeringsområden. Bostadsbyggandets omfattning regleras väsentligen genom medelsramarna för den statliga bostadslåneverksamheten.

Det skall icke förnekas, att brister föreligger även i den kommunala sektorn i fråga om planering och projektering av investeringar och att ökad detaljplanering är erforderlig, så att erforderliga arbeten vid en konjunkturedgång snabbt kan komma i gång. Svårigheterna i fråga om planeringen är i första hand ett kapacitetsproblem. Teknikerbristen medför ett ansträngt läge för den kommunala stadsplaneringen. Andra orsaker kan vara otillräckliga markreserver, svårigheter att finansiera markförvärv och bostadsbyggandets följdinvesteringar, ovisshet om framtida finansieringsmöjligheter i form av upplåning och statsbidrag samt dröjsmål med godkännande av stadsplaner.

Det må emellertid framhållas, att den ökning av de offentliga investeringarna, som bedömts erforderlig åren 1962 och 1963 på grund av viss stagnation av privata investeringar, till väsentlig del genomförts av kommunerna. Här har alltså funnits inte enbart stora investeringsbehov utan även förberedda objekt. För år 1964 räknar man i den nya finansplanen med en ytterligare ökning av de kommunala investeringarna inom den preliminära nationalbudgetens ram.

I revisorernas uttalande att det förtjänar allvarligt övervägas, om icke i ökad utsträckning beslut om låne- och bidragsramar borde fattas för längre tid än ett år åt gången, instämmer styrelsen. För kommuners planering på längre sikt i viktiga avseenden innebär det uppenbara och väsentliga nackdelar, att besked ej kan erhållas från statsmyndigheternas sida i låne- eller bidragsfrågor, som ligger något eller några år framåt i tiden. Styrelsen har i fråga om statsbidrag till städernas gatu- och väghållning vid ett tillfälle framhållit, att en aktiv stadsplanepolitik bygger på långsiktiga planer och investeringsprogram men att städerna saknar pålitligt underlag för denna framtidsplanering, så länge statsbidragsregler och statlig anslagspolitik lämnar dem utan garantier för finansieringen av kostnaderna för trafikapparaten. Ytterligare anfördes då, att städerna icke hade möjlighet att på längre sikt än för det närmaste budgetåret någorlunda säkert överblicka statsbidragssituationen och inrikta sin planläggning därefter.

Kommunernas beredskapsplanering torde fortlöpande förbättras. Arbetsmarknadsmyndigheterna stimulerar kommunerna till sådan planering på olika sätt och i skilda sammanhang, även genom bidrag. Sålunda kan i vissa fall statsbidrag utgå till projektering ävensom till smärre kommunala

la arbeten, som utföres som beredskapsarbete för att sysselsätta svårplacerad arbetskraft. Skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning har rekommenderat kommunerna att projektera angelägna skolbyggnadsföretag, oaktat beslut i statsbidragsfrågan ännu icke föreligger. Kommunerna kan i sådant fall erhålla ersättning för vissa merkostnader, som kan uppkomma genom förtidsprojekteringen.

Kommunerna har även sökt bidra till åstadkommande av säsongmässig utjämning av byggnads- och anläggningsverksamheten. Kommunförbundet rekommenderade under åren 1960—62, i anslutning till statens motsvarande uppmaning till de statliga myndigheterna, kommunerna att söka uppskjuta investeringar och underhållsarbeten till vintermånaderna, varvid samråd borde ske med vederbörande länsarbetsnämnd eller byggarbetsnämnd. Under 1963 skedde på initiativ av finansministern överläggningar med de större och mest expansiva kommunerna om en dämpning av deras investeringsverksamhet.

Enligt styrelsens mening ägnas de av revisorerna behandlade problemen sammanhängande med en konjunktur- och säsongutjämning inom byggnads- och anläggningsverksamheten stark uppmärksamhet av både staten, kommunerna och industrin. Betingelserna för att föra en aktiv konjunkturpolitik på investeringsområdet vid en konjunkturbedgång torde också finnas. Med all säkerhet kommer ökade ansträngningar att göras för att i möjligaste mån komma till rätta med problemen, varvid det av revisorerna framhävda behovet av utvidgad förtidsprojektering av investeringsobjekt torde speciellt beaktas. Någon särskild utredning av frågorna synes enligt styrelsen därför icke vara påkallad för närvarande, särskilt som de enligt vad förut nämnts varit föremål för sådan så sent som 1961. Arbetsmarknadsutredningen, vars betänkande väntas komma i början av innevarande år, skall enligt direktiven även behandla de konjunktur- och säsongmässiga variationerna i sysselsättningen. Stockholm i januari 1964.

HJ. MEHR

Erik Sterfeldt

Svenska kommunförbundet

Hos förbundets medlemskommuner har man sedan omkring mitten av 1950-talet i allt större utsträckning sökt tillämpa en ekonomisk långtidsplanering jämte flerårsbudgetering. Vid en dylik planering och budgetering, som i regel omfattar den närmast påföljande femårsperioden, intar av lättförstådda skäl investeringarna samt dessas finansiering den mest framträdande platsen. En dylik ekonomisk planering, som ju ytterst tillkommit i syfte att få ett fastare grepp om den kommunala ekonomin, försvåras i hög grad på grund av ovissheten och osäkerheten, huruvida i flerårsbudgeten upptagna projekt över huvud taget komma att få utföras vid den för kommunen lämpliga och planerade tidpunkten. Ett tidigt besked i statsbidragsfrågan med angivande så nära som det kan vara möjligt av tidpunkten för utbetalning kommer därför även att få den effekten att kommunerna kan påbörja projekteringen vid en lämpligare tidpunkt än vad som eljest kan ha blivit fallet och i övrigt börja vidta de åtgärder av olika slag, som har samband med projektering och byggande.

Förbundsstyrelsen instämmer därför i vad riksdagens revisorer anfört

om att den behandlade frågan är av sådan betydelse, att den snarast bör upptagas till övervägande. Stockholm den 22 januari 1964.

OLOF W. WIKLUND

I. Lundh

Sveriges industriförbund

Revisorerna konstaterar att byggnads- och anläggningsverksamheten alltjämt är känslig för konjunktur- och säsongsvängningar, även om förhållandena förbättrats under senare år. Mot denna bakgrund borde enligt revisorerna eftersträvas, att detaljplaneringen av de i arbetsmarknadsstyrelsens investeringsreserv ingående objekten i fortsättningen förs fram så långt att man vid behov omedelbart kan infordra anbud. I syfte att möjliggöra en investeringsreserv för det byggande, som finansieras med statliga lån och bidrag borde vidare övervägas, i vad mån beslut om lån- och bidragsramar i ökad utsträckning kunde fattas för längre tid än ett år åt gången. Revisorerna understryker slutligen behovet av en bättre hushållning med myndigheternas kvalificerade planeringspersonal och önskvärldheten av att uppdrag till utomstående konsulter fördelas på sådant sätt att leveranstiderna hålls nere.

Från industrins synpunkt är det självfallet önskvärt att sysselsättningen inom byggnadsindustrin i görligaste mån hålls på en hög och jämn nivå, lika väl som inom övriga industrigrenar. Förhållandena inom byggnadsindustrin utvecklas närmare i bifogade av Svenska Byggnadsentreprenör-föreningen avgivna yttrande i ärendet. (Bilaga.)

Eftersom staten och kommunerna svarar för cirka 50 procent av den årliga totala investeringsverksamheten i byggnader och anläggningar exklusive bostäder och dessutom kontrollerar bostadsbyggandets omfattning och inriktning, har samhället allmänt sett goda förutsättningar att påverka sysselsättningen inom byggnadsindustrin. En inte obetydlig flexibilitet i den offentliga sektorns investeringsplanering är därför påkallad.

Som redovisas av revisorerna har också myndigheterna vidtagit en rad åtgärder för att åstadkomma med hänsyn till konjunktur- och säsongsvängningarna önskvärda förskjutningar i den offentliga investeringsverksamheten. Möjligheterna att vid akuta sysselsättningssvårigheter snabbt tidigarelägga statliga eller statsunderstödda investeringsobjekt begränsas emellertid — särskilt i fråga om husbyggnader — av svårigheterna att projektera objekten i så god tid att de kan påbörjas snabbare än enligt ordinarie planer. Detta torde inte endast — som revisorerna påpekar — betingas av brist på planeringspersonal och rörelsemedel för att tidigarelägga projekteringen. Stora svårigheter förorsakas också av eftersläpningar i stadsplaneringen.

Förbundet har i detta sammanhang inte ansett sig närmare kunna analysera förutsättningarna för att skapa ökad flexibilitet inom den berörda offentliga investeringsverksamheten. Men mot bakgrunden av det ovan sagda delar förbundet revisorernas uppfattning att hithörande frågor bör närmare utredas. Stockholm den 31 januari 1964.

K. SÖDERBERG

Ingvär Petzäll

Yttrande från Svenska byggnadsentreprenörföreningen

Sedan flera år råder ett organiserat samarbete mellan å ena sidan bygg- och arbetsmarknadens parter och å andra sidan Arbetsmarknadsstyrelsen och dess lokala organisationer i syfte att åstadkomma jämn sysselsättning under olika delar av året för byggnadsindustrins arbetskraft. Verksamheten sker genom särskilda samarbetsdelegationer samt, sedan den 1 juli 1963, genom särskilda regionala byggarbetsnämnder för vissa delar av landet. Avsikten var att de sistnämnda successivt skulle organiseras över hela landet och att samtidigt förordnandet om igångsättningsstillstånd skulle hävas.

Byggnadsindustrin har sedan gammalt haft att brottas med besvärande säsongvariationer i sysselsättningen, vilka karakteriserats av en ökning av arbetslösheten under vintermånaderna. Särskilt besvärande har denna varit vid svåra väderleksförhållanden. Genom aktiva åtgärder från såväl arbetsmarknadsmyndigheternas som byggnadsindustrins sida har emellertid under senare år kunnat noteras en icke obetydlig nedgång i säsongvariationerna.

Förutsättningar finns för att denna ytterligare skall kunna nedbringas. Detta sammanhänger med flera faktorer. Bidragande är expansionen inom byggnadsindustrin som helhet. Man har dessutom anledning räkna med ytterligare intensifiering av ovan nämnda samarbete på arbetsmarknaden. En annan bidragande orsak är, att byggnadsföretagen av företagsekonomiska skäl tvingas att åstadkomma så jämn sysselsättning som möjligt. Mekaniseringen, som medfört kraftigt ökade investeringar i maskinkapital samt ökad rekrytering av långtidsanställd personal, har medfört en kraftig ökning av de fasta kostnaderna.

Byggnadsindustrin har gjort och gör även för närvarande utredningar på olika områden i syfte att skapa bättre förutsättningar för en jämnare sysselsättning och ett året-runt-byggande. Som ett exempel härpå kan nämnas den 1963 publicerade utredningen »Vägbyggande året runt», som utförts av SBEF i samarbete med Arbetsmarknadsstyrelsen och Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen. Undersökningens resultat visar, att det är såväl samhällsekonomiskt som företagsekonomiskt lönsamt att bygga vägar året runt trots de besvärande förhållanden, som vinterbyggande många gånger kan medföra. Förutsättning härför är dock att projekten får en så stor omfattning, att olika arbetsuppgifter kan fördelas under årets olika perioder med hänsyn till de tekniska förutsättningar för vinterbyggande, som gäller för olika slag av arbeten.

Byggnadsföretagen kräver för sin långsiktiga planering och för att kunna hålla jämn sysselsättning och bereda personalen en tryggare anställning en långsiktigare upphandling från byggherrarna, statliga och kommunala såväl som enskilda. Byggnadsföretagen behöver en orderstock på samma sätt som andra industriföretag.

Det är sålunda önskvärt att planering och projektering, på sätt som angivits i Riksdagsrevisorernas berättelse, görs i ett tidigare skede i förhållande till byggstarten än vad som nu är fallet. Härmed erhålls möjligheter att med kort varsel väsentligt öka byggnadsverksamheten vid konjunkturbedgång, samtidigt som byggföretagen får en fastare grund för sin verksamhet.

Vi tillstyrker, att åtgärder vidtas för att öka planerings- och projekteringsverksamheten inom den statliga och statsunderstödda byggnadssektorn. En med hänsyn till arbetsbelastningen hos planerings- och projekteringsföretag lämpligt avvägd utläggning av projekteringsuppdrag skulle även gynnsamt bidra till högt utnyttjande av tillgängliga resurser inom denna sektor. Eftersom stat och kommun utför ca 50 % av de totala årliga investeringarna i byggnader och anläggningar kan här ske en kraftig påverkan. Om härtill läggs bostadsbyggandet, som staten genom olika regleringsinstrument har stora möjligheter att behärska i fråga om byggandets omfattning, dominerar den offentliga sektorn byggherreverksamheten till ungefär tre fjärdedelar. Därav torde också framgå, att staten och kommunerna genom sin planeringsverksamhet har stora möjligheter att dels bygga upp en konjunkturpolitisk reserv, dels förbättra möjligheterna för byggföretagens långtidsplanering på sätt som ovan antytts. Stockholm den 20 januari 1964.

Landsorganisationen i Sverige

Revisorerna anför att olika medel i kombination med varandra används för att utjämna en från exportmarknaden härrörande minskning av efterfrågan. Även om dessa medel omfattat både utläggning av offentliga beställningar och frisläppande av investeringsfonder spelar dock ökningen av de offentliga investeringarna en väsentlig roll för att uppehålla efterfrågan i en vikande konjunktur. Man har även sökt konjunkturvariera bostadsbyggandet genom att igångsättning medgetts utöver det fastställda programmet, om arbetsmarknadsläget gjort detta möjligt.

För att den i en vikande konjunktur erforderliga ökningen av investeringarna snabbt skall komma till stånd erfordras tillgång till väl förberedda projekt. I samband med de båda senaste konjunkturdämpningarna har betydande svårigheter förelegat i detta avseende. Genom att planeringen icke förts tillräckligt långt har i vissa fall en tidsförskjutning uppstått i projektens genomförande, som inneburit dels för låg sysselsättning i nedgångskonjunktursens inledningsskede dels tendenser till övrefterfrågan på resurser under den därpå följande konjunkturuppgången.

Dessa brister i planeringen, som att döma av arbetsmarknadsstyrelsens uttalanden förefunnits inom samtliga investeringssektorer, har även försvårat säsongutjämningen inom byggnadsverksamheten. Inom byggnadsarbetarnas erkända arbetslöshetskassa varierade arbetslösheten under 1962 mellan 9,1 och 1,0 % av medlemsantalet. Under 1963 var svängningarna större, mellan 17,9 och 0,9 %. Dessa siffror finner LO visa att vi har långt kvar innan säsongutjämning ens tillnärmelsevis förverkligats.

Riksdagens revisorer diskuterar olika möjligheter att förbättra planeringsverksamheten och effektivisera konjunkturpolitiken. Man anför att detaljplaneringen för de i investeringsreserven ingående arbetsobjekten bör föras fram så långt att underlag finns för införande av anbud. LO vill understryka denna synpunkt. Detta kommer sannolikt, som revisorerna anför, att medföra vissa kostnader även om de synes kunna bli av engångskaraktär, d. v. s. begränsas till den övergångstid under vilken man hinner planera ifatt behovet. Praktiska svårigheter kan också uppstå att erhålla erforderlig personal på grund av den knappa tillgången. Så länge det under vissa tider av året eller i en viss konjunkturfase finnes outnyttjade produk-

tionsfaktorer framstår det dock enligt LO:s mening som angeläget, att söka öka personaltillgången och bära kostnaderna för den längre gående detaljplaneringen.

För att konjunkturpolitiken skall erhålla starkast möjliga genomslagskraft finner revisorerna att statsmakterna bör söka påverka beredskapsplaneringen även inom andra investeringssektorer. Utgångspunkten är därvid att den nuvarande tekniken för statsmakternas låne- och bidragsverksamhet, där ramarna fastställs för ett kalender- eller budgetår i taget, medför att någon egentlig investeringsreserv icke upparbetas inom vissa områden. Byggbesluten är i allt för stor utsträckning avhängiga av att reella löften givits om ett lån eller bidrag.

Från denna utgångspunkt framför revisorerna tanken på att statsmakterna borde övergå till ett system med fleråriga ramar för låne- och bidragsbesluten. Tanken synes vara att dessa ramar för det närmaste året såsom nu skulle vara fixerade, men för de därefter följande innehålla två delar: en fast och en rörlig del. Den rörliga delens storlek skulle slutgiltigt bestämmas med hänsyn till konjunkturläget.

LO har svårt att bedöma i hur hög grad konjunkturpolitikens verkningsgrad skulle öka om revisorernas tanke förverkligas. Såvitt LO har sig bekant pågår försöksverksamhet i vissa län och resultaten därav torde ge viss vägledning för bedömningen. I det sammanhanget synes det LO lämpligt att man även prövar den av stabiliseringsutredningen framförda tanken att konjunkturvariera procentsatserna för statens bidrag till kommunala investeringar. I den mån en sådan ordning skulle kunna kompensera kommunernas högre kostnad för en bättre planering kunde den innebära en stimulans till kommunerna att anpassa investeringarna efter konjunkturläget.

I analogi med vad som nyss sagts och med hänsyn till vad revisorerna anfört synes man även böra pröva om den rörliga delen av medelsramarna för bostadsbyggandet snabbare kunde tas i anspråk ifall lånevillkoren eller särskilda bidrag kompenserade kostnaderna för en bättre planering av de ifrågavarande projekten.

LO delar revisorernas mening att problemen med konjunktur- och säsongutjämning inom byggnads- och anläggningsverksamheten är av sådan räckvidd och betydelse att statsmakterna bör upptaga dem till bedömning och avgörande. Det är ytterst angeläget att de stabiliseringspolitiska medlen från tid till annan prövas med hänsyn till de erfarenheter man vinner om graden av deras effektivitet. Stockholm den 27 januari 1964.

ARNE GEIJER

Sven F. Bengtsson

§ 36 Beredskapsarbeten, rörelsestimulans och lokaliseringspolitik

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Se yttrandet över § 35, s. 296.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Sysselsättningssituationen i Norrland och i synnerhet i de båda nordligaste länen har medfört att beredskapsarbeten i betydande omfattning måste sättas in, såsom revisorernas redogörelse utvisar.

Arbetsmarknadsstyrelsen vill angående produktiviteten framhålla att väg-företagen utväljas ur väg- och vattenbyggnadsstyrelsens flerårsplaner och att angelägenheten sålunda varit föremål för vederbörlig prövning. När byggnads- och anläggningsarbeten utföres som beredskapsarbeten, användes samma metodik som för liknande arbeten i öppna marknaden.

Om beredskapsarbeten i fortsättningen blir behövliga i samma omfattning, synes dock risk föreligga att arbeten med allt lägre produktivitet måste utväljas. Styrelsen anser det därför nödvändigt att satsa ännu kraftigare såväl på åtgärder för att underlätta den geografiska och yrkesmässiga rörligheten hos arbetskraften som på lokaliseringpolitiska åtgärder i ifrågasvarande delar av landet och vill i detta avseende hänvisa till sitt samtidigt till Kungl. Maj:t avgivna utlåtande över betänkande om näringslivets lokalisering.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad Olsson, generaldirektör och chef, överdirektören och souschefen Montell, ledamöterna Adamsson, Jönsson, Gunnar Larsson, Ekendahl, Hansson, Almquist och Karlson samt ersättaren Olofgörs. Därjämte har närvarit byråcheferna Skogh, Rooth, Neymark, Wennerberg och Canarp samt byrådirektören Torfgård. Ärendet har föredragits av byrådirektören v. Schulzenheim. Stockholm den 31 januari 1964.

BERTIL OLSSON

Alvar v. Schulzenheim

Svenska landstingsförbundet

Till vad riksdagens revisorer anført om avvägningen mellan beredskapsarbeten, rörelsestimulans och lokaliseringspolitik som instrument för en balanserad arbetsmarknad för riket i dess helhet synas inga direkta invändningar kunna göras. Styrelsen ansluter sig sålunda till tanken, att lokala sysselsättningssvårigheter primärt skola söka överbryggas med aktiv lokaliseringspolitik och i andra hand inriktas på åtgärder avsedda att befrämja en ökad rörlighet hos arbetskraften. Detta hindrar emellertid icke, att man även för framtiden säkerligen måste räkna med ett ej så litet utrymme för beredskapsarbeten.

Tillfälliga lokala svängningar i utbudet av arbetstillfällen torde väl framdeles liksom nu i första hand få mötas med åtgärder anpassade efter den lokala situationen, och härvid komma beredskapsarbetena in i bilden som den åtgärd, som mer kortsiktigt kan ge den snabbaste och lokalt effektivaste

lösningen. I andra fall, där arbetsmarknadssituationen sett även på längre sikt indicerar åtgärder för en överflyttning av arbetskraftutbudet till områden med större sysselsättningsmöjligheter, är det angeläget, att den enskilde arbetstagarens flyttning föregås av ingående bedömningar av hans möjligheter att anpassa sig till såväl den tilltänkta arbetsplatsen med dess krav på färdigheter och kunnande som den nya, kanske helt förändrade samhällsmiljön. Angeläget är också att, när en arbetstagare med sin familj skall ta ett så viktigt steg som att av sysselsättnings-skäl flytta från hemorten, förutsättningarna för att flyttningen skall bli en mera definitiv lösning för framtiden kan bedömas som goda. För att rådrum för dylika överväganden skall kunna ernås, torde en tillfällig sysselsättning på hemorten genom beredskapsarbete många gånger erbjuda den bästa lösningen.

Även om beredskapsarbeten, som revisorerna framhålla i sin berättelse, såsom instrument i sysselsättningspolitiken framstå som det samhällsekonomiskt mest kostsamma, kunna de dock sett ur andra synpunkter, som i och för mig måste anses väga väl så tungt, sålunda anses som den mest adekvata formen för lokalt insatta sysselsättningsbefrämjande åtgärder. Särskild uppmärksamhet bör dock härvid ägnas frågan om den mera långsiktiga lokala anpassningen av arbetstillgång och arbetskraftutbud för att förhindra att genom ett kontinuerligt insättande av beredskapsarbeten arbetstagare stimuleras till att kvarstanna på orter, där den reguljära arbetsmarknaden varaktigt icke kan förväntas erbjuda kontinuerlig sysselsättning för tillgänglig arbetskraft. Stockholm den 15 januari 1964.

FRIDOLF THAPPER

Ivar Dahlgren

Svenska stadsförbundet

Efter att ha lämnat en översikt av i arbetsmarknadspolitikens ingående sysselsättningspolitiska åtgärder, innehållande bl. a. uppgifter om beredskapsarbetenas fördelning på olika arbetsobjekt och län, uttalar revisorerna i fråga om dessa arbetens dominerande inriktning på vägarbeten i norrlandslänen, att de finner det vara en riktig inställning från arbetsmarknadsstyrelsens sida att med arbetslösa från dessa län söka få till stånd större arbetsföretag av exempelvis motorvägstyp i de södra och mellersta delarna av landet. Härigenom skulle enligt revisorerna den ojämna fördelningen av väginvesteringarna mellan länen motverkas. Revisorerna understryker nödvändigheten av att beträffande beredskapsarbetena investeringarnas angelägenhetsgrad och produktivitet prövas ur rikssynpunkt.

Styrelsen instämmer i dessa uttalanden. I sitt yttrande år 1962 över långtidsutredningens betänkande anförde styrelsen i fråga om väg- och gatubyggandet, att detta måste i hög grad koncentreras till områden, där befolknings- och biltätheten var störst. Styrelsen framhöll också nödvändigheten med hänsyn till stadsplaneringsarbetet, att investeringsvolymen i vägplanen och övriga planer icke underskreds och att investeringsprogrammet förverkligades utan eftersläpning. Sysselsättningsobjekten begränsas givetvis icke enbart till väg- och gatubyggandet. Ytterst angeläget är det att bereda ökad sysselsättning i bostadsproduktionen inom områden med stor bostadsbrist.

Vad revisorerna anfört angående sambandet mellan beredskapsarbeten, rörelsestimulans och lokaliseringspolitik föranleder icke något uttalande från styrelsens sida. Som bekant skall arbetsmarknadsutredningen, vars betänkande beräknas föreligga i början av innevarande år, enligt sina direktiv bl. a. särskilt uppmärksamma avvägningen mellan rörlighetsbefrämjande åtgärder, sysselsättningsskapande insatser och kontanthjälp. Stockholm den 17 januari 1964.

HJ. MEHR

Erik Sterfeldt

Svenska kommunförbundet

Förbundsstyrelsen anser i likhet med riksdagens revisorer att arbetsmarknadsstyrelsen vid valet av arbetsobjekt och arbetsplats bör ta vederbörlig hänsyn till beredskapsinvesteringarnas produktivitet. Vidare bör beredskapsarbetenas uppgift i huvudsak vara att motverka tillfällig eller lokal arbetslöshet och bör enligt förbundsstyrelsens mening inriktas på sådana objekt, som ändock avses att komma att utföras med ordinarie medel under de närmaste åren. Då det gäller arbetsmarknadspolitiska åtgärder av betydelse för lokaliseringsverksamheten, ingriper denna stundom på den kommunala verksamhetens olika områden. Beträffande näringslivets lokalisering har emellertid förslag till riktlinjer angivits i ett av kommittén för näringslivets lokalisering avgivet betänkande (SOU 1963: 58), över vilket förbundet beretts tillfälle att avge yttrande. Styrelsen anser sig därför inte här kunna närmare ingå på den allmänna lokaliseringspolitiken utan hänvisar till sitt kommande yttrande över lokaliseringsutredningens betänkande. Stockholm den 22 januari 1964.

OLOF W. WIKLUND

I. Lundh

Sveriges industriförbund

Förbundet vill helt ansluta sig till revisorernas uppfattning, att den svenska arbetsmarknadspolitikens utveckling till ett mångskiftande och även konjunkturpolitiskt viktigt instrument är ändamålsenlig. Av särskild betydelse är därvid de åtgärder, som från samhällets sida vidtagits, för att underlätta arbetskraftens såväl geografiska som yrkesmässiga rörlighet. Dessa åtgärder torde få tillmätas än större vikt i framtiden. Den splittrade bild, som arbetsmarknaden under goda konjunkturer uppvisat med relativt hög och fortvarig arbetslöshet i betydande delar av Norrland och utpräglad brist på arbetskraft i landets södra och mellersta delar, kan sålunda väntas bestå under den tid, som nu kan förutses. Såväl för den arbetslöse som för näringslivet och samhället i dess helhet är det angeläget, att staten underlättar en flyttning av arbetskraft från arbetslöshetsområdena till orter i andra delar av landet, där arbetstillfällena kan erbjudas. Härigenom uppnås en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft i den öppna

marknaden. Även i de expansiva områdena har man anledning att räkna med betydande omställningar inom näringslivet till följd av ändrade produktions- och marknadsförhållanden, vilket kräver en såväl geografisk som yrkesmässig anpassning av arbetskraften.

Enligt Förbundets uppfattning är därför rörlighetsfrämjande åtgärder i form av flyttningsbidrag samt omskolning och vidareutbildning av arbetslösa självfallet att föredraga framför beredskapsarbeten som arbetsmarknadspolitiskt medel. Beredskapsarbeten ger ingen varaktig lösning av sysselsättningsproblemet och kan, som revisorerna påpekar, medverka till att konservera arbetslösheten i områden med otillräckliga sysselsättningsmöjligheter inom näringslivet. Härtill kommer att beredskapsarbetena är mycket kostnadskrävande jämfört med rörlighetsstimulerande åtgärder, vilket kan belysas av att flyttningsbidragen per capita under budgetåret 1962/63 motsvarade ett belopp som var mindre än kostnaderna för fem dagsverken i beredskapsarbeten. Även med hänsyn härtill framstår det naturligt att så långt som möjligt begränsa beredskapsarbetenas omfattning till förmån för rörlighetsfrämjande åtgärder.

Vad gäller användandet av lokaliseringpolitiska åtgärder som medel att råda bot på förekommande eller befarad arbetslöshet får vi hänvisa till Förbundets och Svenska Arbetsgivareföreningens den 9 januari 1964 gemensamt avgivna yttrande över det av kommittén för näringslivets lokalisering framlagda betänkandet Aktiv lokaliseringspolitik.

I den mån beredskapsarbeten måste tillgripas för att bemästra en arbetslöshetssituation är det givetvis angeläget, att investeringarna blir föremål för en ingående prövning från såväl kostnads- som angelägenhetssynpunkt. Förbundet delar därvid revisorernas uppfattning, att arbetsmarknadsstyrelsen bör sträva efter att begränsa vägarbetena till förmån för andra mindre kostnadskrävande, men ändå angelägna sysselsättningsobjekt. Av betydelse är vidare att planeringen av olika beredskapsarbeten sker på sådant sätt, att onödiga kostnader för arbetenas utförande kan undvikas.

Vägarbetena synes hittills i alltför hög grad ha inriktats på mindre, lokala vägprojekt i anslutning till arbetslöshetsområdena. En uppenbar risk är därvid, att beredskapsinvesteringarna kommer att tillgodose ur landets synpunkt mindre angelägna trafikbehov, samtidigt som kostnaderna för väginvesteringarna blir förhållandevis höga. Förbundet vill därvid hänvisa till det av revisorerna påtalade förhållandet, att vägplanerna i norrlandslänen förverkligats i åtskilligt raskare takt än för länen i övriga delar av landet.

Förbundet konstaterar emellertid med tillfredsställelse, att arbetsmarknadsstyrelsen under den senaste tiden fått till stånd ett antal betydande vägprojekt i södra och mellersta Sverige med arbetslösa från områden i Norrland med överskott på arbetskraft. Beredskapsarbetena kan därigenom tillgodose viktiga investeringsbehov inom vägväsendet, samtidigt som arbetsföretagen kan bedrivas mera ekonomiskt. Enligt Förbundets uppfattning bör därför denna typ av beredskapsarbeten få ökad omfattning. Det är vidare angeläget, att arbetsmarknadsmyndigheterna genom aktiva arbetsförmedlingsinsatser söker medverka till att den arbetskraft, som sysselsätts i dessa arbeten, i största möjliga omfattning placeras på den öppna arbetsmarknaden i södra och mellersta Sverige. Stockholm den 3 februari 1964.

ANDERS ROSENQUIST

Tage Kahlin

Landsorganisationen i Sverige

I sitt utlåtande belyser revisorerna kostnaderna för den statliga arbetsmarknadspolitiken. Härav framgår att det främst är de sysselsättningsskapande åtgärderna, som tagit medlen i anspråk. I geografisk bemärkelse ligger tyngdpunkten på de fyra nordligaste länen.

Den splittrade bild, som vårt lands arbetsmarknadsläge icke sällan uppvisar, har gjort det nödvändigt att på olika sätt underlätta omställningen för de arbetslösa, som beslutat att flytta från sin hemort. De arbetsmarknadspolitiska medlen har därmed utökats och möjliggör en riktigare avvägning med hänsyn till sina verkningar. Av de redovisade siffrorna synes kostnaderna/sysselsatt i beredskapsarbeten vara mycket höga i jämförelse med motsvarande kostnader för rörelsestimulerande åtgärder. Beredskapsarbetena medför dessutom ingen varaktig lösning av sysselsättningsproblemet. En viss konserverande effekt av den rådande arbetsmarknadsstrukturen erhålles som en bieffekt av denna art av sysselsättningskapande åtgärder.

Beredskapsarbeten har i stor utsträckning tagit formen av vägarbeten. I de nordliga länen, där beredskapsarbetena till största delen bedrivits, har brist på sysselsättningsobjekt till acceptabla kostnader uppstått. Revisorerna stödjer arbetsmarknadsstyrelsens strävan att där finna ersättning för vägarbeten i form av andra sysselsättningsobjekt, t. ex. skogsvårdsarbeten.

Revisorerna anser, att med hänsyn till den stora del av vägplanen, som redan kommit till utförande i de nordligaste länen, bör en strävan efter omfördelning av vägprojekten till södra och mellersta Sverige ske. Därigenom skulle en bättre fördelning av väginvesteringarna inom landet kunna uppnås, samtidigt som ur produktivitetssynpunkt angelägna vägprojekt kommer till stånd. Det bör vara en strävan från Arbetsmarknadsstyrelsen att i ökad grad bedöma beredskapsinvesteringarna med hänsyn till deras produktivitet.

I valet mellan beredskapsarbeten, rörelsestimulans och industrilokalisering förordar revisorerna av produktivitetsskäl de senare. Huruvida rörelsestimulerande medel eller lokaliseringspolitik skall användas blir enligt revisorerna beroende av en konkret bedömning från fall till fall. Därvid bör företagen lokaliseras till tätorter med relativt goda serviceanordningar.

LO delar den av riksdagsrevisorerna anförda uppfattningen om den allmänna inriktningen av arbetsmarknadspolitiken, men vill understryka att ovan nämnda strävan efter omfördelning av beredskapsarbetena till södra och mellersta Sverige endast bör ifrågakomma, när icke andra arbeten finns tillgängliga. Stockholm den 20 januari 1964.

ARNE GEIJER

Bert Ekström

§ 37 Viss bostadsteknisk granskning

Byggnadsstyrelsen

Länsarkitektkontoren har sedan 1949 utfört granskning för länsbostadsnämndernas räkning av ritningar till bostadshus för vilka sökts statliga lån eller bidrag. Verksamheten är att hänföra till sådan uppdragsverksamhet för statsverkets räkning som länsarkitekterna enligt gällande instruktion äger åta sig. Uppdraget honoreras enligt den för sådan uppdragsverksamhet gällande länsarkitekttaxan (SFS 1957 nr 336).

Den nu ifrågavarande granskningen är en synnerligen viktig arbetsuppgift. Samtidigt som verksamheten kan bidra till en förbättrad projektering inom bostadsbyggandet, ger den även länsarkitektkontoren upplysningar om bebyggelsens utveckling och lokalisering inom länet, vilken nyttiggöres i kontorens allmänna verksamhet inom samhällsplaneringen.

Byggnadsstyrelsen delar statsrevisorernas uppfattning att utläggandet av granskningsverksamheten till kommunerna bör påskyndas. I det av statsrevisorerna citerade uttalandet i 1962 års statsverksproposition anges att det i regel torde vara möjligt att anknyta decentraliseringen till de fall, då delegation enligt 67 § BS äger rum. Delegation av sistnämnda slag torde ha skett i avsevärt större grad än i fråga om decentralisering till kommunerna av granskningen i bostadslåneärenden. Vid en av byggnadsstyrelsen företagen undersökning ang. förhållandena vid årsskiftet 1961—1962 framgick att 89 kommuner då hade erhållit större dispensrätt än vad kommuner med stadsarkitekt hade före 1959. Med hänsyn bl. a. till de uttalanden som stadsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet gjorde i ett interpellationssvar i riksdagen (Andra kammaren nr 23: 1962) — varvid han bl. a. hänvisade till 1951 års byggnadsutrednings uttalande att det vore att gå för långt att kräva heltidsanställd expertis för att en kommun skulle få utvidgad dispensrätt samt angav att delegering av dispensrätt kunde och borde äga rum i alla sådana fall då kommunen faktiskt förfogade över tillräcklig teknisk sakkunskap och vore villig att åta sig ifrågavarande arbetsuppgifter — samt till vissa den 27 april 1962 avgjorda besvärsmål, kan det förmodas att antalet kommuner med dispensrätt nu är avsevärt större. Av byggnadsstyrelsens ovannämnda utredning framgick att 744 kommuner på ett eller annat sätt hade tillgång till stadsarkitekt.

Kommunerna har visat stort intresse för att erhålla den nu berörda dispensbefogenheten. Däremot synes — enligt vad som framgår av riksdagsrevisorernas redogörelse — kommunerna i många fall tvekat inför uppgiften att åta sig granskningen av låneärenden. Uppenbarligen borde här föreligga möjligheter till ett utläggande av granskningen i samma omfattning som skett i fråga om dispensbehörigheten enligt 67 § byggnadsstadgan.

Byggnadsstyrelsen är sålunda som framgått ovan angelägen om att den nu ifrågavarande granskningsuppgiften så långt är möjligt överföres till kommunerna. Styrelsen vill emellertid framhålla att den, till dess så sker och sedermera för de ärenden som icke lämpligen kan överföras till kommunerna, är beredd att medverka till att länsarkitektorganisationen genomför denna uppgift.

I ärendets handläggning har deltagit generaldirektören Larsson och av-

delningschefen Smith, samt byggnadsråden Jonsson och Bertman, den sistnämnde föredragande. Stockholm den 31 januari 1964.

SIXTEN LARSSON

H. Bertman

Bostadsstyrelsen

I sitt uttalande har revisorerna bland annat hävdad att i vissa län över huvud taget ingen utflyttning av den bostadstekniska granskningen till kommunerna genomförts. I de fem län där utflyttningen på grund av brist på sakkunniga hos kommunerna fått särskilt liten omfattning har den dock överallt lagts ut till residensstaden. Vid den tidpunkt då revisorerna inhämtade uppgiften i fråga hade på grund av speciella omständigheter länsarkitektkontoret tillfälligt återtagit granskningen för Karlskrona stad.

Bostadsstyrelsen delar helt uppfattningen att utflyttningen av ifrågakörande arbetsuppgift på kommunerna bör ske i den takt dessa får sakkunnig till sitt förfogande. I stort sett torde alla resurser i den vägen för närvarande vara utnyttjade. I flera län pågår aktivitet från länsbostadsnämnd och länsarkitektkontor för att söka finna vägar att kunna lägga ut granskningen även där kravet på sakkunnig i kommunen icke på normalt sätt är tillgodosett. Detta görs i första hand för att avlasta länsarkitektkontoret från mesta möjliga granskningsarbete.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören Sännås, ledamöterna överingenjören Bernhard, fru Lewén-Eliasson, herrar Hansson, Strandberg, Törnquist och Nilsson ävensom överingenjören Grape, föredragande, byråcheferna Gustavsson och Lundström samt tf. byråchefen Sigurdson. Stockholm den 16 januari 1964.

BERTIL SÄNNAS

Axel Grape

§ 38 Vissa förbättringslån till bostadsbyggande

Riksrevisionsverket

Riksrevisionsverket har icke något att erinra mot det av revisorerna framlagda förslaget att för förbättringslånen skulle skapas samma avskrivningsmöjligheter som av bostadsstyrelsen föreslagits beträffande lantarbetarbostadslånen. Uppmärksammas må, att föredragande departementschefen i årets statsverksproposition (bil. 13, s. 209) tillstyrkt bostadsstyrelsens förslag beträffande lantarbetarbostadslånen.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknad ordförande ledamöterna Löfqvist, Cardelius, Lundgren och Petterson, varjämte byråcheferna Ehnbohm och Lundh närvarit samt byrådirektören Ringström varit föredragande. Stockholm den 14 januari 1964.

GÖSTA RENLUND

Björn Ringström

Bostadsstyrelsen

Genom remiss den 19 december 1963 har Kungl. Maj:t anbefallt bostadsstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående avskrivning *dels* av räntefrihet, som åtnjutits å lantarbetarbostadslån, beviljade enligt kungörelsen 1939: 465, *dels* av räntefrihet, som åtnjutits å förbättringslån enligt kungörelsen 1939: 464, och *dels* av förbättringsbidrag beviljade enligt samma kungörelse. Kungörelsen 1939: 464 upphävdes den 1 juli 1948, men gäller fortfarande i fråga om lån och bidrag, som har beviljats enligt densamma.

Såsom revisorerna påpekat har bostadsstyrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1964/65 föreslagit att värdet av räntefrihet, som åtnjutits å lantarbetarbostadslån, får avskrivas efter det att 10 år förflutit från det lånet i sin helhet utbetalades. Anledningen till styrelsens förslag är att föreskriften om skyldighet att under vissa förhållanden återbetala värdet av räntefriheten har, särskilt vid inlösen av lånet i förtid, medfört åtskilliga olägenheter för såväl styrelsen som låntagaren. Bostadsstyrelsen har sålunda innan förtidsinbetalning av lånet kan äga rum att informera låntagaren om härför gällande särskilda bestämmelser, uträkna den åtnjutna räntefriheten och utfärda besked härom, pröva om erbjuden ny inteckningssäkerhet eller annan säkerhet kan godtagas, samt vid notering av förefintligt överhypotek anmärka räntefriheten som en eventuell skuld och beakta förekomsten av den vid återställande av inteckningssäkerhet.

För låntagaren medför bestämmelsen olägenhet därigenom att han inte i förtid kan infria lånet med bibehållande av den åtnjutna räntefriheten utan att samtidigt utfärda ny skuldförbindelse härför, att han nödgas utlåga nya inteckningar, nytt gravationsbevis eller anskaffa borgen, därest han önskar återbekomma den ursprungligen ställda säkerheten, att han vid utnyttjande av förefintligt överhypotek å inteckning, som pantförskrivits för lantarbetarbostadslån eller åtnjuten räntefrihet, har att för kreditgivaren klarlägga de omständigheter, som kan medföra ett återkrav av räntefriheten, m. m.

Styrelsen har tillika framhållit att den föreslagna avskrivningsregeln skulle stå i överensstämmelse med de regler om avskrivning av lån och lånedelar, som gäller med avseende på statliga bostadsanskaaffningslån, tertiärlån, egnahemslån och efter den 1 juli 1948 beviljade förbättringslån.

I årets statsverksproposition (bil. 13, punkt 91, s. 209) har föredragande departementschefen tillstyrkt bostadsstyrelsens förslag.

Bestämmelserna om förbättringslån enligt kungörelsen 1939: 464 är konstruerade efter samma princip som gäller för lantarbetarbostadslån, och reglerna om återkrav av värdet av räntefrihet, som åtnjutits å förbättringslån överensstämmer helt med vad som gäller för lantarbetarbostadslån.

Samma skäl som anförts föreligga för avskrivning av räntefrihet å lantarbetarbostadslån kan även åberopas för avskrivning av sådan å förbättringslån åtnjuten förmån. Därvid torde särskilt beaktas att en möjlighet till avskrivning torde komma att stimulera till en ökad benägenhet hos låntagarna att i förtid inlösa lånen. Härigenom skulle vinnas, förutom reducerad förlustrisk, en minskad arbetsbelastning för riksbanken, dess avdelningskontor och länsbostadsnämnderna, vilka senare har att avgiva besked i frågor angående övertagande av förbättringslån, försämring av ställd in-teckningssäkerhet, dödningsåtgärder beträffande sådan säkerhet m. m.

Bostadsstyrelsen vill med hänsyn härtill och till vad revisorerna i övrigt

har anfört i frågan tillstyrka att beträffande å förbättringslån åtnjuten räntefrihet införes samma avskrivningsmöjlighet, som föreslagits i fråga om lantarbetarbostadslån.

Vad därefter beträffar förbättringsbidrag beviljade enligt kungörelsen 1939:464, vilka bidrag icke skall återkrävas sedan tio år förflutit sedan bidraget helt utbetalades, har revisorerna uttalat att vissa skäl föreligger för avskrivning av nu utestående bidrag. Revisorerna har emellertid avstått från att framlägga förslag härom. Då endast ett fåtal sådana bidrag numera torde kvarstå och då några olägenheter inte synes vara förenade med de för bidragen nu gällande avskrivningsreglerna, finner icke heller styrelsen skäl föreligga för ändring härav.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören Sännås, ledamöterna överingenjören Bernhard, fru Lewén-Eliasson, herrar Hansson, Strandberg, Törnqvist och Nilsson ävensom överingenjören Grape, byråcheferna Gustavsson och Lundström, den senare föredragande, samt tf. byråchefen Sigurdson. Stockholm den 16 januari 1964.

BERTIL SÄNNAS

Åke Lundström

Fullmäktige i riksbanken

Det remitterade förslaget innebär, att beträffande förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden skall slopas den för vissa fall givna möjligheten att avkräva låntagare belopp, motsvarande värdet av åtnjuten räntefrihet. Det förutsättes sålunda, att bestämmelser gives om rätt att avskrivna värdet av åtnjuten räntefrihet på sådana lån efter det att tio år förflutit från det lånet i sin helhet utbetalades. Motsvarande förslag framföres i årets statsverksproposition av chefen för inrikesdepartementet beträffande lantarbetarbostadslånen, vilka i fråga om reglerna för åtnjuten räntefrihet ha samma konstruktion som förbättringslånen.

De skäl, som ursprungligen föranlett de kritiserade reglerna om räntefrihet, sakna — som revisorerna framhållit — numera till stor del aktualitet. Hinder bör därför ej möta mot att tillvarataga den anvisade möjligheten till administrativa förenklingar för riksbanken såsom låneförvaltande myndighet och till lättnader för berörda enskilda. På grund härav och då nuvarande överensstämmelse mellan förbättringslånen och lantarbetarbostadslånen synes böra bibehållas, få fullmäktige tillstyrka statsrevisorernas förslag i ifrågavarande punkt. Stockholm den 23 januari 1964.

A Fullmäktiges vägnar:

PER EDVIN SKÖLD

L. Nyström